
**KIERTOTALOUDEN SOPIMUSOIKEUDELLISET
KYSYMYKSET**

9.2.2021

Sweco Ympäristö Oy

Ilmalanportti 2, 00240 **Helsinki**
Mäkelininkatu 17 A, 90100 **Oulu**
PL 453, 33101 **Tampere**
Uudenmaankatu 19 A, 20700 **Turku**

www.sweco.fi
etunimi.sukunimi@sweco.fi
puh. 0207 393 000

Y-tunnus 0564810-5

Sisällys

Johdanto	5
1. Sopimusoikeudelliset lähtökohdat	8
1.1. Mikä on kiertotaloudellinen sopimus?	8
1.2. Sopimuksia koskeva sääntely ja keskeiset periaatteet	9
Julkiset hankinnat	11
Peruseriaatteet	12
1.3. Sopimusosapuolet	13
1.4. Sopimuksen synty ja pätemätön sopimus	15
Sopimuksen synty	15
Sopimuksen pätemättömyys	16
1.5. Suoritushäiriöt ja vastuut	16
Suoritushäiriöt	16
Seuraamukset	17
Vastuun rajoitukset	18
2. Kiertotalouden kehittyvä toimintaympäristö	19
2.1. Kiertotalouden sopimusverkostot ja -ketjut	19
Verkostoitunut kiertotalous	19
Kiertotalouden tyyppitilanteet	21
2.2. Riskit sopimusverkostoissa	24
Keskeiset sopimusketjuihin ja -verkostoihin liittyvät riskit	24
Sopimusoikeudelliset riskit kiertotalouden liiketoiminta-aloilla	26
Tietoaalustat kiertotalouden edistämiseksi	28
Riskinhallintakeinoja	29
3. Toimintaympäristön kartoitus	32
3.1. Kartoituksen toteutus	32
3.2. Haastattelujen tuloksia	34
Tuote palveluna	34
Uusiutuvuus	37
Tuotteen elinkaaren pidentäminen	39
Jakamistalous	42
Materiaalikierron ja -tehokkuus	46
3.3. Dokumentti- ja diskurssianalyysin tuloksia	50
Teolliset symbioosit ja ekoteollisuuspuistot	50
Jättemateriaalit	53

Tuotteet ja tuotekehitys	56
Jakamistalous	57
Asunnon vuokraus (Airbnb-palvelu)	58
Muu jakamistalouden mukainen toiminta	62
3.4. Yhteenveto kartoituksen tuloksista	65
Haastattelut	65
Dokumentti- ja diskurssianalyysi	67
4. Suositukset toimintamalleiksi	70
4.1. Materiaalin ja raaka-aineen toimitus	70
4.2. Tuotteen tai palvelun ylläpitoon liittyvät kiertotaloudelliset ongelmat	71
4.3. Menettelyt sopimussuhteissa ilmenneisiin poikkeamiin	73
4.4. Palveluihin liittyvien vastuusuhteiden määrittely	74
4.5. Sopimustyyppin valinta	76
4.6. Sopimussuhteiden hallinnointi	77
5. Yhteenveto	78
6. Lähteitä	80
7. Liite 1 Haastattelukysymyksiä	82
8. Liite 2 Lähteitä – Diskurssianalyysi	83
9. liite 3 Lähteitä – Dokumenttianalyysi	85

JOHDANTO

Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitos osallistuu STN-hankkeeseen Circular Economy Catalysts: From Innovation to Business Ecosystems (CICAT2025), jonka työpaketissa 3 tutkitaan sääntelyä kiertotalouden liiketoiminnan katalyyttinä. Hanke tähtää Suomen kiertotaloutta koskevan strategisen vision maailmanlaajuiseen johtoasemaan vuoteen 2025 mennessä.

Tämä selvitys kuuluu työpakettiin 3. Työssä tarkastellaan sopimusketjujen vastuita, riskejä ja niiden hallintaa esim. sopimusteknisin keinoin ja vakuutuksin. Selvityksen tarkoituksena on tunnistaa ja kuvata kiertotalouteen liittyvät keskeiset sopimusoikeudelliset kysymykset sekä kehittää tunnistettuihin kysymyksiin toimintamalleja. Selvityksen tavoitteena on löytää vastauksia seuraaviin pääkysymyksiin:

1. Mitä sopimuksin ratkaistavissa olevia käytännön ongelmia kiertotaloustoimijat kohtaavat?
2. Miten ja millaisin sopimuksin näihin ongelmiin voidaan vastata ja siten luoda turvallista toimintaympäristöä?

Pääkysymyksiin vastataan lainopin keinoin. Lainopin avulla kartoitetaan voimassa olevan oikeuden sisältö ja systematisoidaan se tutkittavan aihepiirin osalta. Käytännön ongelmakohtien tunnistamiseksi tehtiin monimenetelmällinen toimintaympäristön kartoitus haastatteleamalla toimijoita, sekä hyödyntämällä diskurssi- ja dokumenttianalyysia. Kiertotalous on alana osittain vielä melko tuore ja käytännöt usein vakiintumattomia, joten monimenetelmällisellä lähestymistavalla pyrittiin varmistamaan toimintaympäristön kuvaaminen mahdollisimman ajankohtaisesti. Diskurssi- ja dokumenttianalyysin tuottamat havainnot täydentävät haastatteluissa esiin tulleita sopimusoikeudellisia ominaispiirteitä, joihin perustuen työn tuloksena esitettävät toimintamallit rakentuvat.

Voimassaolevan oikeuden kartoittaminen ja systematisointi osaksi käsiteltävänä olevaa teemaa on olennainen lähtökohta teemaan liittyvien haasteiden tunnistamiselle. Näin ollen aluksi tarkastellaan lainopin keinoin sopimusoikeutta oikeudenalana. Lainopillisessa

osuudessa on hyödynnetty sopimus- ja varallisuus oikeudellista kirjallisuutta. Lainopillisen selvityksen lisäksi ongelmakohtien tunnistamisessa ja niitä varten luotavissa toimintamalleissa tuodaan keskiöön käytännön toimijoiden näkökulma.

Selvitystyön lähtökohdaksi asetettujen kysymysten kannalta on olennaista ymmärtää käytännön toimijoiden näkökulmaa. Näin selvityksessä laadittavat toimintamallit voitiin muotoilla käytännön toimintaympäristöön soveltuviksi. Toimintaympäristön kartoituksen lähtökohdana on ollut tunnistaa ja kuvata arkisia tilanteita, joissa yritykset mahdollisesti kohtaavat toimintaansa liittyviä sopimusoikeudellisia haasteita.

Kiertotaloutta tukevia liiketoimintamalleja löytyy mm. materiaali- ja energiapanosten kestävien kiertojen edistämisestä, tuotantoprosessien optimoinnista, palveluistamisesta, tuotteiden ja palveluiden jakamisen sovellusalustoista, tuotteiden käyttöään pidentämisestä ja materiaalien kierrätyksestä.¹ Tässä selvityksessä tarkasteltavat kiertotalouden liiketoimintamallit on jaettu viiteen kategoriaan: *tuote palveluna, uusiutuvuus, tuotteen elinkaaren pidentäminen, jakamistalous sekä materiaalikierrot ja -tehokkuus*. Jaottelu perustuu OECD:n julkaisemaan raporttiin², jossa kyseiset liiketoimintamallit on tunnistettu kiertotalouden keskeisimmiksi osa-alueiksi, jotka voivat edesauttaa kiertotalouteen siirtymistä ja kasvua.

Yrityksiä haastateltiin yhteensä viisi ja edustettuina olivat kaikki viisi OECD:n kuvaamaa liiketoimintamallia. Tämän lisäksi haastateltiin yhtä kiertotalousyhteisön edustaa. Haastattelut toteutettiin puhelimitse. Diskurssien lähteinä toimivat erilaisilla foorumeilla käydyt keskustelut ja muussa mediassa käyty keskustelu, kuten esimerkiksi mielipidekirjoittelu. Dokumentit olivat puolestaan raportteja, selvityksiä ja muita kirjallisia julkaisuja.

Haastatteluaineiston analyysin, sekä diskurssi- ja dokumenttianalyysien tulosten pohjalta tuotettiin yksityiskohtaisempi juridinen tarkastelu. Tarkastelun tavoitteena on tunnistaa sekä kuvata kiertotalouden toimijoiden kokemuksiin pohjautuen sopimuskokonaisuuksiin liittyvät juridiset kysymykset, haasteet ja mahdollisuudet. Laadituissa toiminta-

---

¹Tikkanen ym. (2018)

² OECD 2019, s.13.

malleissa on pyritty huomioimaan myös liiketoimintamallien välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä. Tavoitteena on selvittää, mitä toimintamalleja kiertotalouden toimijoilla on käytettävissään turvallisen ja ennakoitavan toimintaympäristön muodostamiseksi.

Kuten taloudessa yleisesti, myös kiertotaloudessa palveluiden ja tuotteiden vaihdannan edellytyksenä voidaan pitää osapuolten välistä yhteisymmärrystä vaihdannan kohteena olevasta palvelusta tai tuotteesta sekä millä edellytyksillä nämä voivat tulla vaihdetuiksi. Edellytyksillä tarkoitetaan palvelun tai tuotteen vastinetta, jonka avulla palvelun tai tuotteen haluava osapuoli voi kyseisen vaihdannan kohteen hankkia itselleen. Tätä yhteisymmärrystä nimitetään osapuolten väliseksi sopimukseksi. Kiertotalouden toimijoille suunnattujen toimintamallien kehittämiseksi tulee ensin tuntea sopimusoikeudelliset lähtökohdat, jotta käytännössä toimijoiden välisissä sopimussuhteissa ilmeneviin ongelmiin voidaan muotoilla oikeudellisesti kestäviä malleja.

Liiketoimintaa harjoittavien yritysten toiminta edellyttää useita erityyppisiä sopimuksia, eivätkä kiertotalouden liiketoimintamalleja toteuttavat yritykset muodosta poikkeusta. Yrityksien tyypillisimpiä sopimuksia ovat liiketilojen vuokrasopimukset, työsopimukset sekä energian hankintaan liittyvät sopimukset. Näitä tarvitsevat yhtä lailla myös kiertotalouden toimijat, mutta tässä selvityksessä nämä sopimukset on rajattu tarkastelun ulkopuolelle. Tässä selvityksessä tarkastelu kohdistetaan nimenomaan kiertotaloustoimijoille tyypillisiin sopimustyyppeihin ja niihin liittyviin ongelmiin.

Selvitys koostuu viidestä pääluvusta. Ensimmäisessä luvussa käsitellään yleisiä sopimusoikeudellisia lähtökohtia, jotka muodostavat perustan kiertotalouden liiketoimintamallien sopimusoikeudelliselle analyysille. Toisessa pääluvussa keskitytään tarkemmin kiertotalouden kehittyvään toimintakenttään ja minkälaisia keskeisiä sopimusoikeudellisia erityispiirteitä sektorilla voidaan tunnistaa. Kolmannessa pääluvussa kuvataan sopimusoikeudellisten ongelmien kartoitusta varten toteutetut kiertotaloustoimijoiden haastattelut sekä dokumentti- ja diskurssianalyysin tulokset. Toimintamallisuositukset kiertotalouden liiketoimintamalleja toteuttavien toimijoiden kohtaamiin ongelmiin on esitetty neljännessä pääluvussa. Selvityksen viimeisessä pääluvussa on esitetty yhteenveto selvityksen tuloksista.

1. SOPIMUSOIKEUDELLISET LÄHTÖKOHDAT

1.1. Mikä on kiertotaloudellinen sopimus?

Sopimukset luovat perustan valtaosalle taloudellista toimintaa. Samoin sopimukset luovat perustan myös kiertotalouden toiminnalle. Sopimustyyppejä voi olla hyvin monenlaisia ja niitä voidaan solmia monenlaisten osapuolten välille. Keskeinen sopimusoikeudellinen perusta on kuitenkin sopimuksesta riippumatta hyvin samankaltainen. Sopimusten luonnehdinta kiertotaloudelliseksi edellyttää kriteeristöä, jotta sopimusta voidaan ylipäättään luonnehtia kiertotaloudelliseksi sopimukseksi. Tyhjentävän kriteeristön puuttuessa sopimusten luonnehdinnassa on käytettävä yleistä oletusta siitä, että ollakseen kiertotaloudellinen sopimus, sen täytyy liittyä kiertotalouden liiketoiminta-alojen toimintaan. Tässä luvussa käsitellään kiertotalouden näkökulmasta sopimusoikeuden keskeisimpiä lähtökohtia, jotka muodostavat perustan toimintamallien kehittämiseksi.

Yritystoiminta perustuu sopimuksiin. Muun muassa yrityksen perustaminen, rahoittaminen, raaka-aineiden hankinta, valmistusprosessi ja toimittaminen vaativat sopimuksia.³ Kiertotalouteen katsottava yritystoiminta ei muodosta poikkeusta erilaisten sopimusten tarpeen osalta perinteiseen yritystoimintaan nähden. Kiertotalouden toimijat tosin voivat joutua kohtaamaan sellaisia sopimusoikeudellisia haasteita, joita esimerkiksi perinteisen yritystoiminnan piirissä sovellettavat sopimustyyppit eivät tunnista. Tällaiset haasteet voivat liittyä kyseisen kiertotalouden toiminnan innovatiivisuuteen sekä toiminnan pilotointi vaiheeseen, josta ei ole aiempaa kokemusta, mutta sen käyttöönottamista voidaan pitää kiertotaloutta edistävänä ratkaisuna.

Perinteisesti sopimus on mielletty juuri kahdenkeskeiseksi oikeustoimeksi, jossa sopimus perustaa oikeuksia ja velvollisuuksia vain välittömille sopijapuolille. Tämä ei kuitenkaan aina ole asian todellinen luonne. Yhteiskunta ja vaihdantarakenteet ovat kehittyneet ja tämä on johtanut kasvavissa määrin tilanteisiin, joissa vastuusetelma ulottuu useampaan kuin kahteen oikeushenkilöön.⁴ Jos useat erityyppiset sopimukset liittyvät

---

³ Annola, Saarnilehto, 2018, s. 3–5.

⁴ Norros 2007, s. 1–3.

toisiinsa, muodostaa tämä kokonaisuus *sopimusverkoston (network)*. Usein sopimusverkostossa on kyse pitkäkestoisista sopimuksista, ja useiden osapuolien suoritukset liittyvät toisiinsa. Sopimusverkostoissa useat sopimukset saattavat vaikuttaa toisiinsa esimerkiksi, kun määritetään sopimusten sisältöä ja tulkintaa tai oikeusvaikutusten kohdentumista.⁵ Sopimusverkostot ovatkin muodostuneet yhä suuremmaksi osaksi sopimusoikeuden maailmaa ja ovat myös kiertotalouden keskiössä. Kiertotalouden sopimusverkostoista tarkemmin jäljempänä luvussa 3.

Kiertotaloudelle tyypillisessä sopimusverkostossa esiintyy sekä liikesopimuksia että kulluttajasopimuksia, joissa sopimuksen ehdot voivat olla yksilöllisiä tai sitten vakio- tai muotoisia. Yksilöllisen sopimuksen ehdot ovat osapuolten keskenään neuvottelemia, ja vakio- tai muotoisissa sovelletaan vakioehtoja, jotka ovat monesti toisen osapuolen yksin laatimia niin sanottuja massasopimuksia. Sopimukset voivat olla luonteeltaan kerta- tai kesto- tai kiertotaloudellisia. Kertasopimuksen oikeusvaikutukset loppuvat, kun suoritus on asianmukaisesti tehty. Sen sijaan kesto- tai kiertotaloudellinen sopimus on pitkäaikaisempi ja usein voimassa toistaiseksi.⁶

1.2. Sopimuksia koskeva sääntely ja keskeiset periaatteet

Sopimusoikeuden perusta on sopimusvapaus, jonka mukaan sopimuksen tekemistä ei lähtökohtaisesti rajoiteta. Sopimusvapautta on kuitenkin rajoitettu tietyissä erityistilanteissa. Suomessa sopimuksista säännellään monissa säädöksissä, jonka lisäksi oikeuskäytännön perusteella on muotoutunut useita oikeusperiaatteita.

Sopimusvapaus antaa sopijapuolille vapauden tehdä heille annetun tahdon autonomian rajoissa vapaasti haluamansa sisältöisiä sopimuksia. Sopimusvapaus sisältää ensinnäkin päätäntävyyden tehdä ja olla tekemättä sopimuksia. Toiseksi siihen kuuluu valintavapaus eli vapaus valita oma sopimusosapuolensa. Lisäksi *sisältövapaus* on osa sopimusvapautta, se tarkoittaa vapautta määrätä minkälaisin ehdoin sopimus tehdään. Viimeisenä sopimusvapautteen kuuluu *muotovapaus*, eli vapaus määrätä, missä muodossa

⁵ Annola, Hemmo ym. 2019, luku 1.3.1.

⁶ Hemmo, Hoppu 2019, luku 3.1.

sopimus tehdään.⁷ Sopimusvapaus kuuluu kiertotalouden toimijoille yhtä lailla kuin se kuuluu muillekin toimialoille, jossa sopimukset toimivat keskeisenä elementtinä osana toiminnan järjestämistä. Kiertotalouden osalta sopimusvapautta rajoittavaksi tekijäksi voi käytännössä muodostua muiden alan toimijoiden puuttuminen tai rajallinen määrä. Kiertotalouden toimijoiden sopimusvapautta voi siis rajoittaa kiertotalouden oma toimintaympäristö. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että se rajoittaisi sopimusvapauden periaatteen soveltamista kiertotalouden sektorilla.

Sopimusvapaus ei ole ehdoton periaate. Sitä on rajoitettu muun muassa pakottavilla säännöksillä lainsäädännössä, kuten muotomääräyksin, sekä kohtuullisuusvaatimuksen tai tosiasiallisten seikkojen myötä.⁸ Sopimusvapaus ei oikeuta myöskään sopimaan kolmannen vastuuta tai velvoita tätä mihinkään ilman tämän sitoumusta. Muutoin olisi mahdollista luoda sopimuksia kolmannen vahingoksi.⁹

Keskeinen sopimuksia sääntelevä säädös on varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annettu laki (228/1929, jäljempänä oikeustoimilaki), jossa säädetään mm. sopimuksen tekemisestä, valtuutuksesta, oikeustoimen pätemättömyydestä ja sovittelusta.¹⁰

Oikeustoimilaki ei ole tyhjentävä, ja usein onkin turvaututtava muihin tiettyjä sopimustyyppisiä koskeviin säännöksiin.¹¹ Perinteisimpiä erillistä sääntelyä sisältäviä sopimustyyppisiä on irtaimen kauppa, kiinteän omaisuuden kauppa, kuluttajasopimukset, osamaksukauppa, käyttöoikeudet, vakuudet, palvelusopimukset ja vakuutus sopimukset. Lisäksi on olemassa monia muita sopimustyyppisiä, joista on osittain erityislainsäädäntöä.¹² Näin ollen myös kiertotaloudessa esiintyviin erityisiin sopimustyyppisiin, kuten irtaimen kauppaan ja kuluttajasopimukseen liittyy erillistä sääntelyä. Kiertotalous on yhtä lailla alisteinen sopimusoikeuden yleisille opeille kuin muutkin liiketoiminta-alueet. Kiertotaloudessa korostuneessa asemassa ovat sopimusketjut ja -verkostot, jotka voivat

---

⁷ Riikonen, 2008, s. 37.

⁸ Annola, Saarnilehto, 2018, s. 17–25.

⁹ Annola, Saarnilehto, 2018, s. 17–25.

¹⁰ Annola, Saarnilehto, 2018, s. 16.

¹¹ Annola, Saarnilehto, 2018, s. 16.

¹² Hemmo, Hoppu 2019, luku 3.2.3.

koostua useista erityyppisistä sopimuksista, kuten vuokraus-, palvelu- ja vakuutusso-
pimuksista, joita analysoidaan jäljempänä tarkemmin.

Kuitenkin suuri osa liikesopimuksia koskevasta sääntelystä on tahdonvaltaista, jolloin
sopijapuolet voivat omin ehdoin sopia toisin kuin laissa säädetään. Tällöin lakia sovelle-
taan vain tilanteessa, kun muusta ei ole sovittu.¹³ Monet liikesopimustyytit, esimerkiksi
sopimukset kaupallisesta yhteistyöstä sekä konsulttisopimukset, ovat myös tyyppillisesti
kokonaan lailla sääntelemättömiä.¹⁴

Julkiset hankinnat

Julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annettu laki (hankintalaki,
1397/2016) sääntelee valtion ja kuntien viranomaisten sekä muiden lain 5 §:ssä tarkoi-
tettujen hankintayksiköiden hankintoja. Hankintalailla ohjataan laissa säädettyjen han-
kintayksiköiden hankintatoimintaa, joka tapahtuu käytännössä erityyppisin sopimuksin,
jotka ovat lähtökohtaisesti yksityisoikeudellisia sopimuksia. Hankintalaki ohjaa sopimus-
menettelyä julkisella sektorilla. Yleisesti hankintamenettelyä koskevan sääntelyn tarkoi-
tuksena on luoda puitteet julkisen sektorin ja markkinoilla toimivien taloudellisten toimi-
joiden välisille suhteille hankintasopimusten tekemiseksi. Puitteiden luomisella ja niitä
koskevalla sääntelyllä on pyritty siihen, etteivät julkiset hankinnat aiheuttaisi markkina-
häiriöitä.¹⁵

Hankintalain 2 §:stä käy ilmi, että lain tavoitteena on edistää julkisten varojen käyttöä,
edistää laadukkaiden, innovatiivisten ja kestävien hankintojen tekemistä sekä turvata ta-
sapuolinen tarjouskilpailu. Lisäksi hankintayksiköiden tulisi huomioida hankintoja tehdes-
sään myös ympäristö- ja sosiaaliset näkökohdat (2.1 §). Hankintayksikköjen päätöksen-
tekoa ohjaa kuitenkin myös muut näkökohdat, mutta kiertotaloudellisten etujen voidaan
nähdä linkittyvän juuri näihin ympäristöllisiin ja sosiaalisiin näkökohtiin.

¹³ Hemmo, Hoppu 2019, luku 3.2.1.

¹⁴ Annola, Saarnilehto, 2018, s. 12–13.

¹⁵ Määttä, Voutilainen 2017, s. 44–45.

Peruseriaatteen

Sopimusvapauden lisäksi myös *sopimussidonnaisuus* kuuluu sopimusoikeuden keskeisiin periaatteisiin ja on vahvasti liitännäinen sopimusvapauteen. Sopimussitovuus perustuu vanhaan periaatteeseen *pacta sunt servanda*, eli sopimus on pidettävä. Kun sopimus on solmittu sopimusvapauden periaatteiden mukaisesti, se myös yleensä sitoo osapuoliaan. Sitä ei voi yksipuolisesti peruuttaa tai muuttaa. Sopimussitovuus on vahvasti esillä liikesopimuksissa.¹⁶

Kohtuusperiaate voi rajoittaa sopimusvapautta sekä sopimussidonnaisuutta. Kohtuusperiaatteen mukaan vain kohtuulliset sopimukset ovat sitovia. Mikäli sopimus on kohtuuton, se johtaa usein sopimuksen sisällön muuttamista kohtuullisemmaksi. Kohtuullisuutta voidaan arvioida kiinnittämällä huomiota osapuolten suoritusten tasapainoon. Kohtuusperiaatetta tukee oikeustoimilain 36 §:ään (956/1982) sisältyvä sovittelusääntö.¹⁷

Sopimusoikeudessa on haluttu suojata osapuolten luottamusta syntyneisiin perusteltuihin odotuksiin. Olennaista sopimuksen syntymisen ja laajuuden kannalta onkin sillä, onko vastapuoli ollut vilpittömässä (*bona fide*) vai vilpillisessä (*mala fide*) mielessä. Tämän arvioinnissa keskeistä on se, onko henkilö ollut tietoinen jostakin sopimuksen kannalta merkityksellisestä olosuhteesta. Perusteltu vilpittömän mielen tarkoittaa, ettei henkilö tiennyt eikä hänen olisi pitänyt tietää jostain seikasta.¹⁸

Heikomman suoja koskeva periaate on näkyvimmin esillä suhteissa, joissa osapuolet ovat tietyn sopimustyyppin osapuolina epätasavertaisia. Esimerkkejä tällaisesta tilanteesta voivat olla kuluttajan ja elinkeinoharjoittajan välinen tai vuokralaisen ja vuokranantajan välinen suhde. Tällaisissa tilanteissa lainsäätäjällä on katsonut tarpeelliseksi suojata heikompa osapuolta erilaisilla säännöksillä. Vahvemmalle osapuolelle on saatettu esimerkiksi asettaa erityisiä tiedonantovelvollisuuksia. Lisäksi on olemassa esimerkiksi erilaisia jälkikäteisiä suojakeinoja.¹⁹

¹⁶ Annola, Saarnilehto, 2018, s. 17–25.

¹⁷ Annola, Saarnilehto, 2018, s. 17–25.

¹⁸ Annola, Saarnilehto, 2018, s. 17–25.

¹⁹ Annola, Saarnilehto, 2018, s. 17–25.

Lojaliteettiperiaate puolestaan perustuu velvollisuuteen ottaa kohtuullisessa määrin huomioon sopimuksen toisen osapuolen edut. Periaatteen myötä sopimussuhteessa voi muodostua sopimukseen perustuvia velvollisuuksia, joita sopimukseen ei nimenomaisesti sisälly. Tällaisia velvollisuuksia voivat olla esimerkiksi tiedonantovelvollisuus ja velvollisuus huomautuksen tekemiseen. Periaatteen sisältö ja painoarvo voivat vaihdella paljon riippuen sopimussuhteesta. Lojaliteettiperiaate korostuu vuorovaikutteisissa ja pitkäkestoisissa sopimussuhteissa sekä tilanteissa, joissa toinen osapuoli on alansa asiantuntija.²⁰ Lojaliteettiperiaate eli lojaliteettivelvollisuus jaetaan ajallisesti tyypillisesti neuvottelulojaliteettivelvollisuuteen sekä täyttämислоjaliteettivelvollisuuteen.²¹ Nimenomaan neuvottelulojaliteettia koskeva lojaliteettiperiaate on vahvistettu korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1993:130, jossa sopimussuhteen osapuolelle langetettiin vahingonkorvausvelvollisuus sopimusneuvotteluvaiheen lojaliteettivelvollisuuden rikkomisen takia. Täyttämислоjaliteetti liittyy sopimuksen toteuttamiseen. Tämä voi tulla arvioitavaksi erityisesti niissä tilanteissa, kun sopimukseen vaikuttavat olosuhteet muuttuvat eikä niitä ole osattu sopimusehdoissa ennakoida. Näissä tilanteissa arviointiin vaikuttaa sopimuksen tarkoitus ja osapuolten käsitys siitä.

1.3. Sopimusosapuolet

Kiertotalouden sektorin sopimusten osapuolet voidaan jaotella perinteisen sopimuksen osapuolia koskevan jaottelun mukaisesti. Sopimusosapuolena voi olla jokin yhteisö tai ihminen, eli luonnollinen henkilö. Sopimuksen osapuolia kutsutaan *oikeussubjekteiksi*. Oikeussubjektilla on aina oma tahto ja erilaisia oikeuksia ja velvollisuuksia. Oikeussubjektin tahdonmuodostus on osapuolten kanssakäynnin sekä sopimuksen syntymisen osalta merkittävässä roolissa.²² Kiertotalouden sopimusverkostoihin kuuluu tyypillisesti sekä oikeudellisia että luonnollisia henkilöitä.

---

²⁰ Annola, Saarnilehto, 2018, s. 17–25.

²¹ Mähönen, 2000, s. 135.

²² Annola, Saarnilehto, 2018, s. 26–30.

Oikeushenkilö on sellainen henkilöiden yhteenliittymä tai määrättyyn tarkoitukseen erotettu omaisuusmassa, jolle oikeusjärjestys tunnustaa oikeuskelpoisuuden ja oikeustoimikelpoisuuden. Tällaiset yhteisöt voidaan jakaa julkisoikeudellisiksi ja yksityisoikeudellisiksi yhteisöiksi. Julkisoikeudelliset oikeushenkilöt jaetaan yhteisöihin, kuten valtio ja kunta sekä laitoksiin, kuten Suomen Pankki ja Kansaneläkelaitos. Yksityisoikeudelliset oikeushenkilöt sen sijaan jaetaan yhtiöihin, yhdistyksiin ja säätiöihin.²³

Oikeushenkilöiden lisäksi *luonnolliset henkilöt*, eli yksityiset ihmiset voivat olla sopimuksen osapuolia. Luonnollinen henkilö on oikeuskelpoinen, sillä tällä on aina kyky saada nimiinsä oikeuksia tai tulla velvoitetuksi. Oikeuskelpoisuus ei automaattisesti tarkoita, että hän voi sopia sopimuksia. Vain oikeustoimikelpoinen henkilö voi solmia sopimuksia. Pääsäännön mukaan oikeustoimikelpoisia luonnollisia henkilöitä ovat täysi-ikäiset henkilöt, joita ei ole julistettu vajaavaltaisiksi. Oikeustoimikelvoton henkilö voi kuitenkin tehdä päteviä sopimuksia laillisen edustajansa suostumuksella.²⁴

Yleisesti ottaen sopimuksesta syntyy veloitteita ja oikeuksia vain sopimuksen välittömille osapuolille. Tietyissä tilanteissa sopimuksella voi olla vaikutuksia kuitenkin myös kolmanteen nähden. Ensinnäkin osapuolet voivat sopia perustavansa oikeuden jollekin sivulliselle. Toiseksi erityistapauksissa sopimus voi velvoittaa tai sitoa kolmatta lain säännöksen nojalla. Tällainen tilanne on esimerkiksi työehtosopimuksen kanssa.²⁵

Lisäksi eräissä tilanteissa, joissa kyse on sopimusketjuista, voi lainsäädännön puitteissa osapuoli esittää vaatimuksia ketjun aiempia osapuolia kohtaan.²⁶ Sopimusketjulle on tyyppillistä, että esine tai hyödyke kulkee peräkkäisten sopimusten perusteella ketjussa eteenpäin. Sopimusketjun sopimukset voivat olla toisistaan täysin erilliset, mutta silti toisistaan riippuvaiset.²⁷ Esimerkiksi kuluttajakaupassa ja siihen rinnastuvissa kuluttajaso-
pimuksissa on kuluttajalla suhteellisen laaja mahdollisuus kohdistaa vaatimuksia aiempaan myyntiportaaseen.²⁸ Tällainen tilanne voi tulla kyseeseen siis myös kiertotalouden

²³ Annola, Saarnilehto, 2018, s. 26–30.

²⁴ Annola, Saarnilehto, 2018, s. 26–30.

²⁵ Annola, Saarnilehto, 2018, s. 37–38.

²⁶ Annola, Saarnilehto, 2018, s. 37–38.

²⁷ Annola, Hemmo ym. 2019, luku 7.1.5.

²⁸ Annola, Saarnilehto, 2018, s. 37–38.

liiketoiminta-alueilla. Kiertotalouden osalta esimerkiksi uusiutuvuuden ja materiaalikierrojen ja -tehokkuuden aloja edustavien toimijoiden välisistä suhteista voidaan tunnistaa hyvinkin perinteisiä sopimusketjutilanteita, joita esiintyy myös aivan tavallisten tuotteiden ja hyödykkeiden sopimusketjuissa. Näitä tilanteita käsitellään tarkemmin luvussa 3.

1.4. Sopimuksen synty ja pätemätön sopimus

Sopimuksen synty

Sopimus voi syntyä monella eri tavalla, mikä pätee myös kiertotalouden sektorilla. Perinteiset sopimuksen syntymisen vaiheet ilmenevät näin ollen myös kiertotalouden sektorilla. Yleensä sopimuksen tekoa edeltää sopimusneuvottelu, jossa sopimusosapuolet keskustelevat tulevan sopimuksen sisällöstä. Sopimus voi syntyä myös tietynlaisen yhteisen toiminnan johdosta. Perussäännökset sopimuksen tekemisestä ovat oikeustoimilaisissa. Lain mukaan lähtökohta sopimuksen syntymiselle on tarjous ja sen hyväksyminen. Suullinen sopimus on yhtä sitova kuin kirjallinenkin.²⁹

Tarjouksen tekemistä voi edeltää toisen osapuolen tarjouspyyntö. Tarjouspyyntö ei lähtökohtaisesti sido lähettäjänsä. Huomiota tulee kuitenkin kiinnittää siihen, ettei tarjouspyyntöä voida sekoittaa tarjoukseen, sillä tarjousta annettaessa muodostuu tarjoussidonnaisuus. Tämä tarkoittaa, että tarjouksen tekijä on sidottu sopimukseen. Sopimuksen sisältö määräytyy tarjouksen mukaan. Tarjous saadaan tehdä vapaamuotoisesti ilman että oikeusvaikutukset riippuvat tekotavasta.³⁰

Vaikka tarjous lähtökohtaisesti sitookin antajaansa, sen voi peruuttaa siihen asti, kunnes vastaanottaja on saanut tarjouksen sisällöstä tiedon. Sopimus syntyy, jos tarjouksen saaja antaa hyväksyvän vastauksensa tarjouksen voimassaoloajan kuluessa ilman vastaehtoja. Myöhästynyt vastaus katsotaan uudeksi vastaajan tekemäksi vastatarjoukseksi. Myös hyväksytty tarjous, johon on lisätty ehtoja tai muita muutoksia, katsotaan

²⁹ Hemmo, Hoppu 2019, luku 6.1.

³⁰ Hemmo, Hoppu 2019, luku 6.1.

vastatarjoukseksi. Mikäli tarjouksen saaja ei reagoi mitenkään saamaansa tarjoukseen, ei sopimusta synny. Hylkäävä vastaus sitoo vastauksen antajaa.³¹

Sopimuksen pätemättömyys

Oikeustoimi on *pätemätön*, jos se ei saa aikaan sitovaa vaikutusta sen tekemisessä, muodossa, sisällyksessä tai siinä itsessään muutoin olevan virheen vuoksi. Pätemätön oikeustoimi ei saa aikaan sillä tarkoitettua oikeusvaikutusta. Pätemättömyysperusteita on lukuisia. Myös hyvän tavan vastainen sopimus voi olla pätemätön. Tällainen sopimus voi olla esimerkiksi sopimus, joka velvoittaisi osalliset tekemään rikoksen. Myös laissa säädetyin kiellon tai käskyn vastaiset oikeustoimet ovat pätemättömiä.³²

Lisäksi tilanteet, joissa tahto ja sen ilmaiseminen ovat poikenneet toisistaan voivat johtaa sopimuksen pätemättömyyteen. Ensinnäkin tahdonilmaisun antaja voi jo tahtoaan ilmaistessaan olla selvillä siitä, ettei kyseinen tahdonilmaisus vastaa hänen tahtoaan. Tällöin kyse on valeoikeustoimesta. Toiseksi tahdonilmaisun antaja saattaa erehtyä luulemaan, että hänen tahtonsa ja sen ilmaiseminen vastaisivat toisiaan. Tällöin kyse on erehdyksestä. Lopuksi, vaikka oikeustoimi olisi muutoin pätevä, mutta se on tehty olosuhteissa, joista tietoisesti olisi kunnianvastaista ja arvotonta vedota tällaisissa olosuhteissa tehtyyn oikeustoimeen, ei sitä tule saattaa voimaan.³³

1.5. Suoritushäiriöt ja vastuut

Suoritushäiriöt

Ollennainen osa sopimusta on se, että osapuolet täyttävät sopimuksesta johtuvat velvollisuutensa. Mikäli tällainen velvollisuus jää jostakin syystä täyttymättä, on kyseessä suoritushäiriö (*sopimusrikkomus*). Jos suoritus poikkeaa epäedullisella tavalla sovitusta,

---

³¹ Hemmo, Hoppu 2019, luku 6.1.

³² Hemmo, Hoppu 2019, luku 6.4.

³³ Hemmo, Hoppu 2019, luku 6.4.

suoritus on virheellinen. Sopimusrikkomuksia on monenlaisia ja ne vaihtelevat sopimustyypeittäin, mutta perustyyppit ovat viivästyminen ja virheellisyys.³⁴ Suoritus voi olla *virheellinen* monella eri tavalla. Tyypillisesti virhetilanteet on jaettu laatuvirheisiin, oikeudellisiin virheisiin, vallintavirheisiin ja immateriaalioikeudellisiin virheisiin.³⁵

Myös kiertotaloudessa kahden välisissä sopimussuhteissa sekä viivästyminen että virheellisyys voivat aiheuttaa sopimusrikkomuksen. Sen sijaan sopimusketjutilanteissa, joissa välittömän sopimussuhteen ylittäviä vastuuvaikutuksia voi syntyä lain nojalla, vastuu rajautuu suorituksen virhetilanteisiin.³⁶ Sopimusketjulle on tyypillistä, että esine tai hyödyke kulkee peräkkäisten sopimusten perusteella ketjussa eteenpäin. Sopimusketjun sopimukset voivat olla toisistaan täysin erilliset, mutta silti toisistaan riippuvaiset.³⁷ Esimerkiksi kuluttajakaupassa ja siihen rinnastuvissa kuluttajasopimuksissa on kuluttajalla suhteellisen laaja mahdollisuus kohdistaa vaatimuksia aiempaan myyntiportaaseen.³⁸

Seuraamukset

Kiertotalouden sektorin sopimusrikkomuksia voidaan lähestyä yleisten sopimusoikeuden sopimusrikkomisia koskevien menettelyiden kautta. Ensinnäkin sopimusrikkomuksen kohdannut osapuoli voi pidäytyä oman velvoitteensa täyttämisestä. Vasta vastasuorituksen tapahtuessa osapuoli on velvollinen täyttämään oman velvollisuutensa. Toiseksi sopimusrikkomus voidaan korjata tai oikaista. Kolmas tunnettu oikeuskeino on *luontoissuorituspakko*. Se tarkoittaa, että kärsinyt osapuoli vaatii sopimuksen toteutuvan tarkoitustussa muodossaan, eikä tyydy esimerkiksi rahakorvaukseen. Neljäntenä kyseeseen voi tulla *hinnanalennus*, joka voi tulla kyseeseen vain virheellisyyden seurauksena. Viidentenä voidaan hyödyntää *sopimussakkoa*, joka pohjautuu etenkin yritysten välisiin sopimuksiin. Kuudentena rikkomuksesta kärsinyt voi *purkaa* sopimuksen kokonaan, mikäli

³⁴ Annola, Saarnilehto, 2018, s. 187–188.

³⁵ Hemmo, Hoppu 2019, luku 8.2.

³⁶ Norros, 2007, s. 12.

³⁷ Annola, Hemmo ym. 2019, luku 7.1.5.

³⁸ Annola, Saarnilehto, 2018, s. 37–38.

sopimusrikkomus on ollut olennainen. Tämä merkitsee sopimuksen välitöntä lakkaamista huomioimatta sopimuksessa mahdollisesti sovitusta irtisanomisajasta.³⁹

Sopimukseen perustuvan vahingonkorvausvastuun normipohja ilmenee useissa eri laeissa, kuten kauppalaissa (335/2987) ja kuluttajansuojalaissa (38/1978), sekä useissa erityislaeissa. Mitään yleistä ja kattavaa sopimusoikeudellista vahingonkorvaussääntelyä ei kuitenkaan ole ja vahingonkorvausperusteet jäävät yleisten sopimusoikeudellisten periaatteiden varaan.⁴⁰ Sopimusverkostolla voi olla sopimusrikkomuksen yhteydessä korvausvastuuta laajentava vaikutus. Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 1999:19 katsonut, että sopimusvastuu voi laajentua niin, että myös oikeus saada sopimusperusteista vahingonkorvausta voi ulottua myös sopimuksen ulkopuoliseen, jonka etu on tullut ottaa huomioon sopimusta täytettäessä.⁴¹

Vastuun rajoitukset

Vastuuta voidaan sopimuksissa rajata vastuunrajoitusehdoin lain sallimissa rajoissa. Tyypillisesti vastuuta on voitu rajoittaa ns. *force majeure* -ehdolla, eli ylivoimaisen esteen ehdolla. Ylivoimaisia esteitä voivat olla esimerkiksi alihankkijoiden toimitushäiriöt, raaka-aineen saannin vaikeudet ja konerikot. Kyseinen vastuunrajoitusehto voi olla hyödyllinen myös niissä kiertotalouden liiketoiminta-alojen sopimuksissa, jotka koskevat materiaalien tai tuotteiden välitystä tai toimitusta. Lisäksi vastuuta voidaan rajata taloudellisen lisävaikeuden osalta. Tämä tarkoittaa sitä, että sopimuksen mukainen toimeenpano aiheuttaisi olennaisesti suurempia kustannuksia, kuin on alun perin osattu odottaa. Myös korvattavien vahinkojen sisältöä koskien vastuuta voidaan sopimuksessa rajoittaa. Rajaus voi koskea esimerkiksi tiettyä vahinkolajia, tai korvauksen enimmäismäärää. Lisäksi korvausvastuuta voidaan rajata ajallisesti.⁴²

³⁹ Hemmo, Hoppu 2019, luku 8.3.

⁴⁰ Hemmo, Hoppu 2019, luku 8.4.

⁴¹ Annola, Hemmo ym. 2019, luku 1.3.9.

⁴² Hemmo, Hoppu 2019, luku 8.6.

2. KIERTOTALOUDEN KEHITTYVÄ TOIMINTAYMPÄRISTÖ

2.1. Kiertotalouden sopimusverkostot ja -ketjut

Verkostoitunut kiertotalous

Tässä luvussa käsitellään sopimusverkostojen ja -ketjujen esiintymistä kiertotaloudessa. Ilmiöt eivät kuitenkaan ole sidottu pelkästään kiertotalouteen, minkä takia ilmiöitä on syytä tarkastella ensin yleisesti. Tarkoituksena on kartoittaa, miten nimenomaan kiertotaloudessa esiintyvät sopimusverkostot ja -ketjut eroavat yleisesti esiintyvistä sopimuskokonaisuusilmiöistä vai voidaanko näiden välillä tunnistaa merkittäviä eroja.

Tänä päivänä puhutaan usein *verkkoyhteiskunnasta (network society)* ja sen erilaisista ilmentymistä. Termiin liitetään usein ensikädessä tietotekniikan ja informaatioverkkojen kehitys, mutta keskeistä on tunnistaa myös tuotantoon ja vaihdantaan liittyvät uudenlaiset verkottumiseksi kutsutut ilmiöt. Ajatuksen ytimessä on suuryritysten siirtyminen vertikaalisista organisaatioista horisontaalisiin verkostomallisiin yhteistyömuotoihin, joissa yritykset eivät enää hallitse ja hallinnoi koko toimitus- ja tuotantoketjua organisaation sisäiseen hierarkiaan perustuvien suhtein, vaan toiminta pyritään järjestämään suunnitelmallista tuotantoyhteistyötä tai toimintojen ulkoistamista hyödyntäen. Tällaista yritystä voidaan kutsua *verkottuneeksi yritykseksi (network enterprise)*.⁴³ Myös kiertotalous on osa verkkoyhteiskuntaa. Kiertotaloudessa verkostoituminen on korostuneessa roolissa eri toimijoiden tarjoamien yhteistyö mahdollisuuksien vuoksi.

Verkostoituneiden yritysten osalta voidaan tunnistaa kaksi perusmuotoista toimintamallia. Ensimmäinen malli perustuu yhteen päätoimijaan, jonka keskusasema perustuu rahoitukseen, tavaramerkkiin tai tekniikkaan sekä päätoimijan kanssa sopimussuhteessa toimivien mahdollisesti pienempien yritysten muodostamaan verkostoon. Tällaisissa suhteissa yhä keskeisemmässä roolissa ovat pitkäkestoiset sopimussuhteet, joilla voi-

---

⁴³ Annola, Hemmo ym. 2019, luku 1.3.9.

daan säännellä esimerkiksi alihankkijasuhteita tai franchising-toimintaa. Tällaisille järjestelyille on tyypillistä, että sopimusosapuolet eivät ole taloudellisesti tasavertaisia.⁴⁴ Kiertotalouden osalta on tosin huomioitava se, että kiertotaloudessa hyödynnettävät materiaalit voivat tulla hyödynnetyiksi myös muilla sektoreilla, joita voivat koskea omat pitkäkestoiset sopimukset.⁴⁵ Näin ollen kiertotalouden ulkopuolella toimivat muut toimijat kilpailevat kiertotalouden toimijoiden kanssa, jolloin muiden toimijoiden pitkäkestoiset materiaalien hankintasopimukset voivat muodostaa esteen materiaalien hyödyntämiselle kiertotaloudessa. Toisaalta voi muodostua yritysten toimintaa tai osaa siitä koskevia verkostoja (sateenvarjoja), jossa on kyse tasavertaisemmasta sopimusverkostosta. Yleisesti ottaen, kun siirrytään vertikaalisista organisaatioista horisontaalisiin sopimusverkoihin, edellytetään jonkinlaisia yhteistoiminnallisia (sopimus)muotoja (kuten puitesopimuksia).⁴⁶

Vaihdantarakenteiden ja yhteiskunnan kehittyessä ovatkin yleistyneet tilanteet, joissa kaksiasianosaissuhteeseen⁴⁷ rajoittuva sopimusvastuu ei vastaa vastuusetelman todellista luonnetta. Yhteiskunta ja liike-elämä ovat kasvavasti erikoistuneet. Yritykset pyrkivät tehostamaan toimintaansa erikoistumalla ja keskittymällä osaamisensa ydinalueeseen. Tämä johtaa tyypillisesti toiminnan reuna-alueiden ulkoistamiseen ja toimijoiden verkostoitumiseen. Sopimusoikeudellisesti tämä taas on johtanut muun muassa siihen, että sopimusvelkoja on yhä useammin välittömän velallisen suorituksen lisäksi riippuvainen yhä useamman velallisen täytäntöönpanoapulaisen⁴⁸ suorituksista. Jos tällaisessa tilan-

---

⁴⁴ Annola, Hemmo ym. 2019, luku 1.3.9.

⁴⁵ Ks. Turunen, 2017, s. 4. Jätteenpoltossa hyödynnettävän sekajätteen tarkempi erottelu voi pienentää jätteenpoltossa käytettävän raaka-ainemassan määrää. Ks. myös Evers 2015, s. 96-97: Pitkäkestoiset toimitussopimukset ovat jätteenpolttoiminnan edellytys.

⁴⁶ Annola, Hemmo ym. 2019, luku 1.3.9.

⁴⁷ Annola, Hemmo ym. 2019, luku 1.3.1: Kaksiasianosaissuhteella tarkoitetaan sitä, että sopimus sen oikeusvaikutuksineen koskee sopijaosapuolia.

⁴⁸ Täytäntöönpanoapulaisella tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että sopimuksen velallinen osapuoli hyödyntää ulkopuolista apua täyttääkseen sopimuksen. Esimerkiksi velallisen hyödyntämä alihankinta voidaan katsoa olevan täytäntöönpanoapulaisen käyttöä.

teessa sopimusvastuu rajataan tiukasti kaksiasiansuhteeseen, ajaututaan tilanteeseen, jossa velkojan taloudellisia toimintaodotuksia ei suojata tarpeeksi sopimuskumppanin suoritusapulaisen virheeltä.⁴⁹

Kiertotalouden tyyppitilanteet

Kiertotalouden toimintaympäristö rakentuu usein erilaisista sopimusverkostoista. Kaikkiin kiertotalouden liiketoimintamalleihin sisältyy lähtökohtaisesti joko verkostoja tai erilaisia ketjuja. Esimerkiksi materiaalkierroissa ja tuotteen uusiutuvuudessa tyypillinen verkosto voi perustua jätemateriaalin tuottajan, tuotteen valmistajan ja loppuasiakkaan välille. Näiltä kiertotalouden sektoreilta voidaan tunnistaa yhtä lailla vastaavissa rooleissa esiintyviä toimijoita kuin niin sanotusti tavallisten ketjujen osalta. Tuotteiden ja hyödykkeiden toimitusketjut tarvitsevat raaka-aineen ja sen toimittajan, joka voi kiertotalouden osalta tarkoittaa jätemateriaalia tai muuta ylijäämämateriaalia. Raaka-aineen kuljettaminen voi edellyttää väliporrasta myös kiertotalouden puolella, ellei raaka-aineen jalostaja tai jatkokäsittelijä sijaitse raaka-aineen lähteen välittömässä läheisyydessä. Jatkokäsittelijä voi toimia joko pelkästään raaka-aineen jalostajana tai lopullisen tuotteen valmistajasta, riippuen käsiteltävänä olevasta materiaalista. Lopullisen tuotteen markkinoille saattaminen tai hyödyntäminen on riippuvainen tuotetun hyödykkeen luonteesta. Selvää on kuitenkin se, että jokaisen kiertotalouden piiriin katsottavan tuotantoketjun portaan edetäkseen käsiteltävänä oleva materiaali erä edellyttää toimijoiden välistä sopimusta.

Tuotteen elinkaarta pidennettäessä sopimuskumppaneina voi toimia esimerkiksi kierrätetyn tai korjatun tuotteen tarjoaja ja loppuasiakas. Jakamistaloudessa tuotteen tai palvelun jakajan ja käyttäjän tai ostajan välillä on tyypillisesti välittäjä (digialusta). Kun tuote tarjotaan palveluna, sopimuskumppaneina voi toimia esimerkiksi palvelun tarjoaja ja loppuasiakas. Tällaisia tilanteita voidaan lähestyä tunnistamalla erilaisia sopimustyypppejä ja tilanneryhmiä, joissa henkilöasetelma jo lähtökohtaisesti poikkeaa perinteisestä kahta osapuolta sitovasta sopimussuhteesta.⁵⁰

⁴⁹ Norros, 2007, s. 1–7.

⁵⁰ Norros, 2007, s. 1–7.

Jos useat erityyppiset sopimukset liittyvät toisiinsa, on kyse *sopimusverkostosta* (*network*). Sopimukset voivat oilla merkitykseltään eri tasoisia: yksi sopimuksista voi olla pääsopimus, jolle muut sopimukset ovat alisteisia. Sopimusverkostossa useiden henkilöiden suoritukset ovat toisiinsa liitännäisiä ja keskeiseen asemaan asettuukin suoritus. Sopimusverkostoa määriteltäessä voidaan löytää verkostoille yhteisiä tekijöitä:

1. Sopimusverkostossa on useita sopimuksia/sitoumuksia.
2. Sopimukset ovat keskenään erityyppisiä (esim. rahoitus-, vakuus-, kuljetus-, osto-, myynti- ja vakuutus sopimuksia). Näin verkosto erotetaan massa- ja vakio-sopimuksista, joissa kyse on useista samanlaisista sopimuksista.
3. Verkoston sopimuksilla on yksi päämäärä.
4. Verkostossa vallitsee nk. sopimusdominoteoria, jonka mukaan, jos yksi sopimus jätettäisiin pois tai se epäonnistuisi, koko verkostolle aiheutuisi kohtalokas seuraus.
5. Sopimusverkoston olennaiset osat muodostavat pitkäkestoiset sopimussuhteet.
6. Sopimusverkoston tulosajattelu korostaa tuottoa.⁵¹

Lähtökohtaisesti sopimusverkoston taustalla ovat aina yksittäiset sopimukset, joiden osapuolet vaihtelevat. Jos sopimusverkon osapuolet haluttaisiin sitoa kaikkiin sopimuksiin siten, että se vaikuttaisi sopimusten arviointiin, ja yhden sopimuksen epäonnistuminen automaattisesti vaikuttaisi muihin, olisi sitominen saatava aikaan sopimuksin. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että kaikissa verkoston sopimuksissa tulisi viitata muihin sopimuksiin ja sopia jonkin sopimuksen epäonnistumisen vaikutuksista. Tämä olisi kuitenkin käytännössä hyvin hankalaa, ja paras keino tällaisen tilanteen korjaamiseksi onkin se, että sopimusverkostosta vastaavat keskeiset osapuolet pyrkivät samaan aikaan korvaavan sopimuksen epäonnistuneen tilalle.⁵²

---

⁵¹ Annola, Hemmo ym. 2019, luku 7.1.5.

⁵² Annola, Hemmo ym. 2019, luku 7.1.5.

Sopimusverkostoja voi syntyä monin tavoin. Selkeä sopimusverkosto voi syntyä tietyn projektin ympärille. Projekti vaatii useita sopimuksia onnistuakseen. Sopimusverkosto voi syntyä myös esimerkiksi määrätyn raaka-aineen hyödyntämiseksi, jossa kyse on projektia kenties pitkäaikaisemmasta yhteistyöstä, josta koko verkosto hyötyy. Myös teollisuuslaitoksen toiminta voidaan järjestää sopimusten verkostona, jossa varsinainen tuotteen tekijä liittyy muualla valmistetut osat yhteen ja markkinoi tuotteen.⁵³

Jos sopimusverkoston tunnistaminen aiheuttaa haasteita, tai se esimerkiksi sekoitetaan sopimusten yhteenliittymiseen tai erillisiin sopimuksiin, voidaan arvioinnissa hyödyntää sopimusten todellista sisältöä. Huomioon voidaan ottaa ne tiedot, joita on olemassa sopimuksen tekijöiden tarkoituksesta. Verkoston osalta tarkoitus tulee usein selväksi sopimuksista.⁵⁴

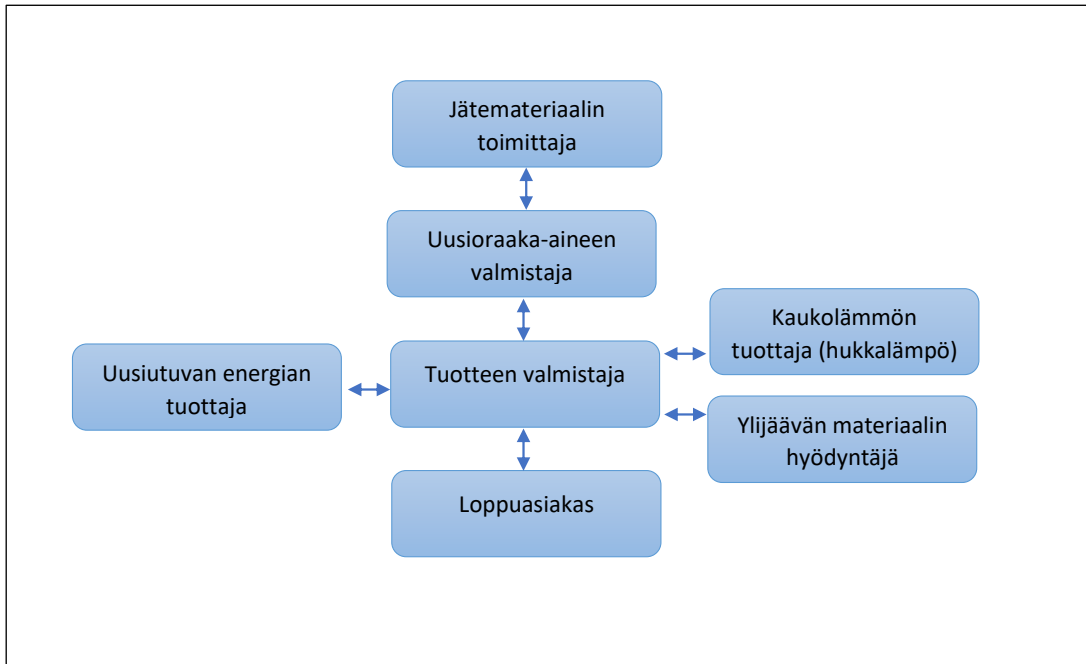
Sopimusverkostoista erillään on pidettävä *sopimusketju*. Asetelmaa, jossa tietyn sopimuksen sopijapuoli on osallisena myös toisessa sopimuksessa, ja sopimuksilla on jokin asiallinen yhteys, voidaan kutsua sopimusketjuksi. Usein sopimusketjussa siirtyy esimerkiksi fyysinen tai aineeton suoritus ketjua pitkin sellaisenaan tai muunneltuna. Tällaisia tilanteita voi liittyä esimerkiksi jakeluketjuihin, laskutusjärjestelyihin, korjaus- ja huolto- palveluiden järjestämiseen, asiakkaiden sitouttamiseen ja alihankintasuhteisiin.⁵⁵ Ketjussa sopimussuhteita voi olla useita, eivätkä alkuperäinen suorittajataho ja lopullinen käyttäjätaho ole keskenään sopimussuhteessa.⁵⁶ Sopimuksista seuraa oikeuksia ja velvollisuuksia pääsääntöisesti vain sopimuksen välittömille osapuolille. Pitkissä sopimusketjuissa voi muodostua tilanteita, jolloin joudutaan arvioimaan yksittäisen sopimuksen mukaisen suorituksen virheellisyyttä ja sitä, kenelle vastuu virheellisestä suorituksesta kuuluu.

⁵³ Annola, Hemmo ym. 2019, luku 7.1.5.

⁵⁴ Annola, Hemmo ym. 2019, luku 7.1.5.

⁵⁵ Norros, 2007, s. 1–7.

⁵⁶ Riikonen, 2008, s. 17.

Kuva 1. Esimerkki kiertotalouden sopimusketjusta.

2.2. Riskit sopimusverkostoissa

Keskeiset sopimusketjuihin ja -verkostoihin liittyvät riskit

Käytännössä kaikkiin sopimussuhteisiin liittyy erilaisia riskejä. Verkostoitumisella voidaan saavuttaa kustannussäästöjä sekä joustavuutta, mutta lisäksi siitä seuraa oikeudellista sitovuutta.⁵⁷ Riskejä voidaan jakaa sopimusehdoissa sopimuskumppanien kesken. Lisäksi lainsäädäntöön liittyy määräyksiä riskin jaosta. Sopimusriskejä voidaankin pyrkiä hallitsemaan sopimusoikeuden sekä sopimustekniikan osaamisella. Sopimusriskien hallinta kohdistuu ennen kaikkea toimintaan ennen sopimuksen solmimista. Sopimusriskejä voidaan hallita tyypillisesti sopimusvapautteen liittyvillä työkaluilla, kuten sopimuskumppanin huolellisella valinnalla, sopimuksen sisältöön vaikuttamisella sekä jättämällä sopimus kokonaan tekemättä, jos riskit vaikuttavat liian suurilta. Sopimuksen tekemisen jälkeen sitä ei voida enää yksipuolisesti muuttaa.⁵⁸

⁵⁷ Annola, Hemmo ym. 2019, luku 1.3.9.

⁵⁸ Hemmo, Hoppu 2019, luku 3.5.

Sopimukseen liittyvät riskit voivat ilmetä jo sopimuksen syntyvaiheessa. Sopimuksen syntymisen ideaalitalanteessa osapuolten intressit kohtaavat ja osapuolet ovat yksimielisiä sopimuksen ehdoista. Ideaalitalanne ei kuitenkaan usein toteudu, vaan sopimukseen pääseminen edellyttää osapuolten välisiä neuvotteluja, jolloin osapuolet joutuvat tekemään myönnytyksiä. Sopimusten syntymistä edeltävää neuvottelutilannetta voidaan havainnollistaa seuraavan esimerkin avulla.

Osapuoli P haluaa sopimusratkaisun X ja verkoston muut osapuolet Q haluavat ratkaisun Y. Osapuolten välisissä neuvotteluissa käy ilmi, etteivät osapuolten väliset intressit kohtaa, mutta osapuolten välisellä suorituksella voisi olla positiivisia vaikutuksia kummallekin taholle. Neuvotteluiden lopputuloksena päädytään kompromissiin K, jonka molemmat osapuolet hyväksyvät. K on saavutettu molempien osapuolten myönnytyksillä.

Osapuolten välinen yhteisymmärrys voidaan saavuttaa myös toisen osapuolen osaoptimoinnin kautta, jolloin toinen osapuoli on pyrkinyt saavuttamaan parhaan mahdollinen ratkaisun yksittäisessä asiassa kokonaisuuden kustannuksella. Kiertotalouden sopimusverkostojen näkökulmasta osaoptimointi voi muodostaa uhan paitsi kiertotalouden toimijoiden toimintaedellytyksille, myös hidastaa kiertotalouden kokonaisvaltaista etenemistä verkoston kokonaistehokkuuden heikentymisen vuoksi. Osaoptimointi liittyy usein sopimussuhteisiin, joissa osapuolet eivät ole tasavertaisessa neuvotteluasemassa.

Sopimusketjuihin liittyy tyypillisiä toimitusketjuille ominaisia riskitilanteita. Osa kiertotalouden liiketoiminta-aloista tarvitsee myös toimitussopimuksia, jotka voivat muodostaa sopimusketjuja, jolloin seuraavat riskitilanteen voivat aktualisoitua. Tällaiset häiriötilanteet saattavat kulkea ketjussa eteen- tai taaksepäin ja näin monistua ja moninkertaistua. Tyypillinen riski sopimusketjussa on mahdollinen toimitushäiriö, joka tarkoittaa tilannetta, että joku sopimusketjun osa ei pystykään suorittamaan velvollisuuttaan sovitusti. Tämä saattaa heijastua ketjussa eteenpäin aina loppukäyttäjälle asti. Tätä riskiä voidaan hallita sopimusehdoin.⁵⁹

---

⁵⁹ Riikonen, 2008, s. 45.

Sopimusketjutilanteissa ajaudutaan usein siihen tilanteeseen, että lopullisen vahingon kärsinyt taho hakee korvausta aina omalta sopimuskumppaniltaan, joka puolestaan kääntyy oman sopimuskumppaninsa puoleen, ja niin edelleen. Lopulta päädytään toimijaan, joka on vahingon alun perin aiheuttanut. Tämä on vastuussa aiheuttamastaan vahingosta, jolloin korvausvastuu kohdistuu häneen. Näin muodostuu ns. vastuuketju. Syntynyt ketju on juridisesti pätevä, mutta se ei ota huomioon yksittäisten sopimussuhteiden yksilöllisiä sopimusehtoja. Esimerkiksi vastuunrajoituslausekkeet saattavat katkaista vastuuketjun.⁶⁰

Tukea voidaan hakea *lojaliteettiperiaatteesta*, ja pyrkiä ulottamaan vastuu todelliseen vastuulliseen sopimusketjussa tai -verkostossa. Velvoitteet omassa toiminnassa vaativat koko yhteistoimintaympäristön huomioimista. Luottamus onkin yksi sopimushallinnan kulmakiviä, jota pitkäkestoiset sopimukset vaativat toteutuakseen ja onnistukseen.⁶¹

Sopimusketjuun kuuluvan yrityksen olisi syytä kiinnittää huomiota sopimusten tasapainottamiseen. Osto- ja myyntisopimukset olisi hyvä pitää mahdollisimman tasapainoisina keskenään. Tämä tarkoittaa ainakin ehtojen *samansisältöisyyttä*. Poikkeamien osalta on hyvä tunnistaa niihin liittyvät riskit ja ottaa riskit huomioon esimerkiksi myyntihinnassa.⁶²

Sopimusoikeudelliset riskit kiertotalouden liiketoiminta-aloilla

Jakamistalous tuo mukanaan juridisia haasteita sekä epävarmuutta oikeudellisessa mielessä. Jakamistalouden toimintaperiaate ja vastuusuhteet voivat olla hyvin erityyppisiä, ja esimerkiksi kuluttajan ja tarjoajan, työntekijän ja itsenäisen ammatinharjoittajan ja ammattimaisen tai muun palveluntarjoajan välille vakiintuneet rajat hämärtyvät. Keskeistä olisikin hahmottaa, missä roolissa kukin tietyssä sopimusketjussa on ja mitkä säännökset soveltuvat kyseisen roolin toimintaan.

Jakamistalouden osalta lainsoveltajan haasteena ovat jakamistalustat, jotka toimivat samanaikaisesti useassa roolissa ja voivat saada eri suhteissaan erilaisen oikeudellisen aseman. Lähtökohta on se, että sopimusosapuolet vastaavat toisilleen siltä osin, mitä

---

⁶⁰ Riikonen, 2008, s. 45.

⁶¹ Riikonen, 2008, s. 45.

⁶² Hemmo, Hoppu 2019, luku 3.5.

heidän keskinäisessä sopimuksessaan on sovittu. Jakamisaalusta voi kuitenkin toimia joko välittäjänä tai myyjänä ja esimerkiksi kontrolloida sopimuksen syntymistä ja tapaa, jolla hyödykettä tarjotaan kuluttajalle.

Jakamisaalustalla on aina täysi vastuu omista palveluistaan, joita tyypillisesti ovat lisäpalveluina toimivat palvelut, kuten välityspalvelut, maksupalvelut ja luokituspalvelut. Mikäli jakamisaalusta toimii myös markkinoinnin suorittajana, tulee varmistua siitä, että markkinointia koskevia säännöksiä noudatetaan. Välittämiensä viestien perusteella jakamisaalustalle voi syntyä myös rikosoikeudellista tai tekijänoikeudellista vastuuta.⁶³

Myös muihin tässä selvityksessä tarkasteltaviin liiketoiminta-aloihin liittyy sopimusoikeudellisia haasteita. Kun tarjotaan tuotteen sijaan palvelu, keskeisinä keinoina voivat olla leasing tai vuokraus tai jonkun asian tuottaminen toiselle. Sopimusoikeudelliset ongelmat lienevät tämän osalta hieman tyypillisempiä, sillä vuokra- ja leasingsopimukset ovat yleisesti käytettyjä sopimustyyppisiä. Tosin vastuukysymykset nousevat keskiöön mahdollisina ongelmakohtina. Palveluntarjoaja voi hallita riskejä panostamalla käyttöohjeiden ja -sääntöjen selkeyteen.

Uusiutuvien ja kierrätettävien materiaalien sekä uusiutuvan energian käytön osalta ongelmaksi voivat muodostua ainakin tuoteturvallisuuteen liittyvät kysymykset. Tuoteturvallisuussääntelyn asettamasta minimitasosta ei voida sopimuksin poiketa. Esimerkkinä voidaan mainita metsäteollisuudessa jätteenä ja sivuvirtana muodostuvan tuhkan käyttöä maanrakennusaineena koskevat rajoitukset, joista on säännelty valtioneuvoston asetuksessa (843/2017). Rajoitukset koskevat tuhkan haitta-aineiden pitoisuuksia. Näin ollen esimerkiksi tuoteturvallisuutta koskevan lainsäädännön kehittyessä veloitteiden muuttuminen voi aiheuttaa hankaluuksia sopimusverkoston hallintaan, ja tuotteet eivät välttämättä täytä muuttuvia vaatimuksia. Tämä voi aiheuttaa investointiepävarmuutta. Toinen tuoteturvallisuuteen liittyvä kysymys koskee tuotekohtaisia standardeja ja niiden asettamia vaatimuksia, jotka voivat asettaa tuotteille tiukempia vaatimuksia, kuin lainsäädäntö edellyttää. Myös uusiutuvan energian toimitussopimuksen jatkuvuus voi

---

⁶³ Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 44/2017, s. 39–40.

nousta keskeiseksi kysymykseksi erityisesti isoilla yrityksillä, jotka kuluttavat paljon energiaa.

Materiaalikierron ja -tehokkuuden osalta keskeisiä keinoja ovat kierrättäminen ja sivuvirtojen hyödyntäminen. Huomioon tulee ottaa jätelainsäädännön luokittelut End-of-Waste (EoW)⁶⁴ materiaaliksi, jätteeksi ja sivutuotteeksi. Olennaista on osata tunnistaa mistä luokasta on kysymys, ja löytää sopimuskumppani kyseisen jätteen tai materiaalin hyödyntämiseksi tai kierrättämiseksi. Tästä puolestaan seuraa jätteen omistamiseen ja vastuun liittyviä kysymyksiä, jotka on otettava huomioon.

Tietoalustat kiertotalouden edistämässä

Jätelakia (JäteL, 646/2011) muutettiin vuoden 2020 alusta, jonka yhteydessä täsmennettiin kunnan toissijaista jätehuoltopalvelua koskevaa sääntelyä. Jätelain 33 §:n (438/2019) 1 momentin mukaan kunnan on järjestettävä muu kuin jätelain 32 §:ssä tarkoitetun jätteen jätehuolto, jos jätteen haltija tätä muun palveluntarjonnan puutteen vuoksi pyytää ja jäte laadultaan ja määrältään soveltuu kuljetettavaksi tai käsiteltäväksi kunnan jätehuoltojärjestelmässä (*kunnan toissijainen jätehuoltopalvelu*). Uudistuksen myötä otettiin käyttöön myös jätteiden ja sivuvirtojen tietoalusta, jonka tarkoituksena on edistää uusien kierrätysratkaisujen syntymistä.⁶⁵

Tietoalustan kiertotaloutta edistävän tarkoituksen lisäksi sitä on tarkoitus hyödyntää myös kunnan toissijaisen jätehuoltopalvelun käytön edellytysten toteamisessa. Kunnan jätehuoltopalvelua koskevan pyynnön edellytyksistä on säädetty JäteL 33.2 §:ssa. Jätelain 143 a §:ssä tarkoitettu jätteiden ja sivuvirtojen tietoalusta on nimeltään Materiaalitori. Sivuston ylläpitämisestä vastaa Motiva Oy. Jätelain 33.3 §:n mukaan kunnan on tehtävä sopimus jätteen haltijan kanssa, mikäli jätteelle tai sivuvirroille ei ole löytynyt tietoalustan kautta muuta hyödyntäjää. Kunnan jätehuoltopalveluja koskevia laatuvaatimuksia ei sen sijaan muutettu uudistuksen yhteydessä (Jätelain 34 §). Jätelain uudistuksella on pyritty

---

⁶⁴Jätteeksi luokittelun päättymisen eli End of Waste (EoW).

⁶⁵ HE 248/2018 vp, s. 11.

parantamaan toimijoiden mahdollisuutta löytää sopimuskumppani materiaalikiertojen tehostamiseksi.

Lisäksi materiaalikiertojen osalta sopimusten jatkuvuus voidaan nähdä keskeisessä roolissa. Esimerkiksi yritykselle, joka käyttää tuotteensa materiaalina toisen yrityksen ylijäämäpaloja, jatkuvuus on yritystoiminnan elinehto. Jos sopimus (ja ylijäämän saatavuus) ei ole jatkuva, pysähtyy yrityksen toiminta.

Suunnittelu ja tuotekehitys ovat keskeisimpiä keinoja tuotteen elinkaaren pidentämiseksi. Alihankkijoiden kanssa tehtävien sopimusten ohjatessa tuotekehitystä eri sopimustyyppien (esim. B2C massasopimukset vrt. B2B yksilölliset sopimukset) ja niiden suhteiden roolit sopimusketjussa on tunnistettava. Tuotteen elinkaaren pidentämiseksi olemassa olevaa toimintaa tulee muokata. Tässä tulee huomioida tuotteen aiempien versioiden vaikutus esimerkiksi materiaalivalintoihin.

Riskinhallintakeinoja

Kiertotalous tuo myös kolmansille osapuolille uudenlaisia liiketoimintamahdollisuuksia esimerkiksi vakuutuspalveluiden saralla. Vakuuttaminen voisi toimia ratkaisuna tietynlaisten kiertotaloudessa toimivien sopimusverkostojen kohtaamiin vastuunjako-ongelmiin häiriötilanteissa. Vakuutustoiminnalla pyritään vahinko- ja haittariskin jakamiseen ja tasaamiseen. Käytännössä vahingonvaaraa kohtaavien riskin jakoa hoitavat vakuutusyhtiöt ja -yhdistykset. Vahingonvaaraa kohtaava tekee sopimuksen vakuutusyhtiön kanssa. Sopimuksessa vakuutusyhtiö ottaa tietyin ehdoin ja vakuutusmaksuin kantaakseen sovitun riskin ja riskin toteutuessa korvaa vahingon kärsineelle.⁶⁶

Esimerkkinä jakamistalouden osalta voidaan mainita lyhytaikainen epätyypillinen vuokraustoiminta, jossa riskeihin voidaan jo jossain määrin vakuutuksin varautua. Lyhytaikaisella epätyypillisellä vuokraustoiminnalla tarkoitetaan käyttöoikeuden luovutus sopimusta, jossa asuinhuoneistoa, kiinteistöä tai niiden osaa vuokrataan lyhyeksi ajanjaksoksi. Tyypillisesti asuntoa markkinoidaan erilaisten yhteistyöalustojen, kuten Airbnb:n

---

⁶⁶ Hemmo, Hoppu 2006, s. 1.

kautta.⁶⁷ Kun tällaisessa epätyypillisen vuokrauksen yhteydessä sattuu vahinkoja, on korvausvelvollisuus lähtökohtaisesti vahingonaiheuttajalla eli vuokralaisella. Jos vuokralainen ei korvaa vahinkoa, voi korvausta toissijaisesti hakea välityspalvelun tarjoajalta, kuten Airbnb:ltä. Airbnb tarjoaa käyttäjilleen vakuutusturvaa. Lisäksi vakuutusyhtiöiden mukaan tavallinen tietyn tasoinen kotivakuutus korvaa satunnaisten matkailijoiden aiheuttamia vahinkoja, jos vahingon syntyminen pystytään selvittämään ja näyttämään ettei vahinkoa ole aiheutettu tahallaan tai törkeällä huolimattomuudella.⁶⁸ Ongelmallista yksityishenkilön kotivakuutuksen korvaavuuden kannalta lienee, jos luonnollinen henkilö vuokraa asuntoaan jatkuvasti jollakin yhteistyöalustalla voittoa tavoitellen.

Myös suuret vakuutusyhtiöt ovat aktivoituneet avautuneiden markkinoiden suhteen ja luoneet uudenlaisia ratkaisuja uudenlaisiin riskitilanteisiin. Jakamistalouden osalta erilaisia vakuutusratkaisuja onkin jo tarjolla. Esimerkiksi vakuutusyhtiö If tarjoaa Shareit -Turva vakuutusmahdollisuuksia Shareit Blox Car -alustaa käyttäville.⁶⁹

Sopimussuhteissa riskejä ja niiden konkretisoitumisesta aiheutuneita vahinkoja ja vastuuta on mahdollista hallita sopimusehdoin. Tyypillisiä tällaisia ehtoja ovat vastuun jakamista ja siirtämistä rajoittavat ehdot, eli vastuunrajoitusehdot. Vastuunrajoitusehdoilla on mahdollista poistaa tai siirtää vastuuta esimerkiksi tiettyjen vahinkoerien osalta tai rajata korvattavan vahingon määrä tiettyyn enimmäismäärään. Vastuunrajoitusehdoilla on mahdollista myös kaventaa suoritukselle asetettavia laatuvaatimuksia.⁷⁰ Vastuunrajoitusehtojen käyttö on lähtökohtaisesti sallittua sopimusvapauden piiriin kuuluvana yhtenä elementtinä. Vastuunrajoitusehtojen käyttöä on kuitenkin rajoitettu lainsäädännön nojalla tiettyjen alueiden osalta. Esimerkiksi maakaaren (549/1995) 2 luvun 9 §:n 2 momentissa on nimenomaisesti säännelty sopimukseen sisältyvän vastuunrajoitusehdon edellytyksistä.

---

⁶⁷ Annola, Hemmo ym. 2019, s. 409.

⁶⁸ Annola, Hemmo ym. 2019, s. 440.

⁶⁹ Annola, Hemmo ym. 2019, s. 18–19.

⁷⁰ Halonen, 2015, s. 171–172.

Sopimukseen liittyvää riskiä on mahdollista hallita myös sopimusrikkomustilanteita koskevalla sopimussakkoehdolla. Sopimussakkoehto voi koskea esimerkiksi suorituksen viivästymistä tai sopimusosapuolten välistä salassapitoehtoa, joista molemmat voivat olla merkittäviä tekijöitä kiertotalouden liiketoimintamalleja toteuttaville toimijoille.

3. TOIMINTAYMPÄRISTÖN KARTOITUS

3.1. Kartoituksen toteutus

Toimintaympäristön kartoituksen lähtökohtana oli tunnistaa ja kuvata arkisia tilanteita, joissa yritykset mahdollisesti kohtaavat toimintaansa liittyviä sopimusoikeudellisia haasteita. Toimintaympäristön kartoitus toteutettiin monimenetelmällisesti. Tietoa kerättiin haastatteleamalla sekä diskurssi- ja dokumenttianalyysia hyödyntämällä. Haastateltavat yritykset valittiin sillä perusteella, että kaikki viisi liiketoimintamalliluokkaa ovat edustettuna (ks. taulukko 1 s. 34) OECD:n liiketoimintamalleja koskevan jaottelun mukaisesti.⁷¹

Selvityksessä haastateltiin yhteensä viittä yrityksen ja yhtä yhteisön edustajaa. Edustettuna on yksi yritys jokaisesta liiketoimintamalliluokasta. Lisäksi yhteisö edustaa materiaalikierrot ja –tehoisuus -liiketoimintamallia. Haastattelut toteutettiin puhelimitse pääosin kevään 2020 aikana. Kysymykset valikoituivat ja painottuivat hieman eri tavoin eri yritysten kohdalla riippuen kyseisen yrityksen liiketoimintamallista (ks. kysymykset liite 1). Kysymykset toimivat myös diskurssi – ja dokumenttianalyysin tukena. Diskurssien lähteitä olivat erilaisilla foorumeilla käyty keskustelu ja muussa mediassa käyty keskustelu (ks. liite 2). Diskurssianalyysien lähteinä pyrittiin käyttämään melko tuoreita, vuosina 2017-2019, käytyjä keskusteluja. Dokumentit olivat puolestaan raportteja, selvityksiä ja muita kirjallisia julkaisuja (ks. liite 3). Työn edetessä kävi ilmi, että kiertotalousalan yritysten toimintaympäristöä käytännönläheisesti kuvaavissa raporteissa ja muissa selvityksissä sopimusoikeudellisia tai siihen liittyviä kysymyksiä käsiteltiin usein melko ohuesti tai ei lainkaan.

---

⁷¹ OECD 2019, s.13.

Taulukko 1. Kiertotalouden liiketoimintamallit.

	I	II	III	IV	V
	Tuote palveluna	Uusiutuvuus	Tuotteen elinkaaren pidentäminen	Jakamistalous	Materiaalikierron ja tehokkuus
eng.	Product service system	Circular supply	Product life extension	Sharing	Resource recovery
Kuvaus	Palvelun tarjoaminen tuotteen sijaan.	Uusiutuvien ja kierrätettyjen materiaalien sekä uusiutuvan energian käyttö tuotteiden suunnittelussa ja valmistuksessa.	Tuotteen elinkaaren pidentäminen huoltamalla, korjaamalla, uudelleenkäytöllä (kirpputori), tai uudelleen valmistamalla.	Tavaroiden tai resurssien käyttöasteiden kasvattaminen yhteiskäytöllä tai yhteisomistuksella. Digitaaliset alustat mahdollistajina jakamiselle.	Materiaali- ja energiatehokkaat ratkaisut, sekä elinkaarensa loppuun tulleiden tuotteiden/ ylijäämän hyödyntäminen raaka-aineena.
Haastateltu toimija	Vaate-lainaamo	Muovi-tuotteiden valmistaja	Käytettyjen vaatteiden verkkokauppa	Venevuokraus digitaalisella alustalla	Kiertotalous-puisto
					Uusioraaka-aineen hyödyntäjiä edustava liitto

Tässä selvityksessä tuote palveluna liiketoimintamallin (I) ja jakamistalouden liiketoimintamallin (IV) erottava tekijä on, että tuote palveluna liiketoimintamallissa transaktiot tapahtuvat yrityksen ja yksityishenkilön/yrityksen välillä, kun taas jakamistaloudessa kyse on vertaiskaupasta. Vertaiskaupassa transaktio tapahtuu kahden yksityishenkilön välillä ja yritys toimii välittäjänä tarjoamalla (digitaalisen) välityspalvelun. Jaottelulla on merkitystä esimerkiksi siinä, että kahden yksityishenkilön välinen kauppa ei kuulu kuluttajansuojalain piiriin.

3.2. Haastattelujen tuloksia

Haastattelujen tulokset esitetään Kiertotalouden liiketoimintamallit -luokkien mukaisesti: Tuote palveluna, Uusiutuvuus, Tuotteen elinkaaren pidentäminen, Jakamistalous ja Materiaalikerrot ja -tehokkuus. Haastattelut on toteutettu työn laajuuden mahdollistamissa rajoissa. Jokaista liiketoimintamallia edustaa yksi yritys. Yksittäisen yrityksen haastattelun perusteella ei voida tunnistaa kaikkia mahdollisia liiketoimintamallia koskevia sopimusoikeudellisia haasteita, mutta haastattelujen perusteella on kuitenkin mahdollista tunnistaa tilanteita ja asiayhteyksiä, joissa toimijat kohtaavat sopimusoikeudellisia kysymyksiä. Haastattelutulosten kuvauksen jälkeen esitetään haastatteluaineistosta tunnistetut sopimusmallit sekä liiketoimintamallikohtainen sopimusoikeudellinen analyysi.

Tuote palveluna

Haastateltu yritys vuokraa sekä uusia että käytettyjä laadukkaita vaatteita. Asiakkaina on pääsääntöisesti yksityishenkilöitä, mutta myös yrityksiä, jotka ostavat palvelun työntekijöilleen. Yrityksellä on sopimuksia eri suunnittelijoiden kanssa, jotka tarjoavat näin vaatteitaan vuokraukseen.

Asiakas voi ostaa palvelun kertaluonteisesti tai tehdä sopimuksen määräaikaisesta jäsenyydestä puoleksi vuodeksi (6 kk) kerralla. Lainaamon tuotteet on pisteytetty. Tuotteiden pisteisiin vaikuttavat mm. hankintahinta, arvo, materiaali ja kunto.

Vuokrattavan tuotteen kunto/laatu arvioidaan silmämääräisesti ja on näin melko subjektiivista. Vaate, joka on yhden mielestä ”lähes uutta vastaava”, voi olla toiselle ”jo aivan kulunut” (haastattelut). Suhtautuminen myös tahroihin vaihtelee. Esimerkiksi yhden asiakkaan mielestä pieni tahra ei haittaa, kun taas toiselle pienikin tahra voi olla ehdoton käytön este.

Jos tuote vahingoittuu käyttökelvottomaksi, niin silloin asiakas lunastaa sen itselleen. Jos tuote vaatii palautuksen jälkeen korjausta (esim. revennyt sauma) tai tehokkaampaa pesua, niin tällöin asiakkaalta velotetaan työ.

Yrittäjä korosti neuvottelua ja hyvässä hengessä sopimista näissä tilanteissa. Tähän mennessä ei suurempia ongelmia ole ollut ja kaikki on saatu neuvoteltua. Sopivan rento

asenne yrittäjän puolelta on tärkeää, jotta asiakkaat uskaltavat tuotteita vuokrata. Vahinkoja sattuu ja asiakkaat reagoivat niihin eri tavoin. Siinä missä yksi asiakas toteaa, että olipa hyvät juhlat ja vähän kuohuviini roiskui (vaate tahraantui), niin toinen asiakas voi suhtautua tilanteeseen vakavammin.

Toimintaan kuuluu myös tietynlainen jakamistaloudelle tyypillinen yhteisöllisyys. Liikkeessä ihmiset tapaavat toisiaan ja vaihtavat kuulumisia. Asiakaskunta on kuitenkin melko heterogeeninen, muotitietoisista businessihmisistä hyvin ekotietoisiin. Ikäjakoumassa korostuvat keski-ikäiset.

Sopimustyyppejä:

- Suunnittelijoiden kanssa tehdyt sopimukset.
- Asiakkaiden kanssa tehdyt sopimukset, kertaluonteiset tai määräaikaiset.

Palvelun ympärille muodostuu sopimusverkosto, joka voidaan hahmottaa jakautuvan kolmeen eri suuntaan palvelun itsessään ollessa verkoston keskipisteenä. Sopimussuhteet voidaan jaotella toimitussopimukseen, palvelun käyttäjille tarkoitettuihin palvelusopimukseen sekä palvelun ylläpitoa koskeviin ylläpitosopimukseen.

Ensinnäkin palvelu tarvitsee toimiakseen vuokrattavia kohteita (vaatteita), joita varten palvelun ylläpitäjä tarvitsee sopimussuhteen niitä toimittavien suunnittelijoiden kanssa. Palvelun tarjonnan monipuolisuuden kannalta palvelun voidaan olettaa tarvitsevan välitettäviä kohteita useammalta suunnittelijalta tai muulta taholta. Palveluntarjoajan kannalta katsottuna nämä useammat toimitussopimukset muodostavat perustan palvelun tarjoamiselle. Palveluntarjoajan näkökulmasta vaatteita palveluun tarjoavat toimittajat ovat keskenään samassa asemassa. Palveluntarjoajalla onkin sopimusvapauden nojalla käytettävissään useita eri vaihtoehtoja järjestääkseen sopimussuhteensa toimittajien kanssa. Sopimus voi koskea yhtä vaatekappaletta kerrallaan tai jopa kokonaista mallistoa. Sopimustyyppin valintaan vaikuttavina tekijöinä voidaan pitää ensinnäkin sitä, kuinka tiivistä yhteistyötä on tarkoitus tehdä ajallisesti, eli onko tarkoituksena tehdä yhteistyötä kertaluonteisesti vai pitkäaikaisesti. Toisekseen merkitystä on annettava myös sille, että

kuinka paljon vaatteita on määrällisesti tarkoitus toimittaa palvelun piiriin. Kertaluonteista ja yksittäistä vaatekappaletta koskeva tilanne on varmasti kustannustehokkainta hoitaa molempien osapuolien osalta yksittäisellä sopimuksella. Yhteistyön ollessa tiiviimpää ja silloin, kun toimituksien on tarkoitettu olevan säännöllisempiä voi harkittavaksi sopimustyyppiä muodostua puitesopimusjärjestely.⁷² Puitesopimusjärjestely voi muodostua kustannustehokkaaksi järjestelyksi molempien sopimusosapuolten osalta, koska tällöin yksittäisistä toimituksista ei tarvitse sopia jokaisen toimituksen yhteydessä erikseen.

Toinen palvelun sopimusverkoston kuuluva osa-alue on tietenkin palvelun käyttäjien, eli asiakkaiden kanssa tehtävät sopimukset. Kuten haastattelussa kävi ilmi, asiakkaiden kanssa tehtävät sopimukset voivat olla luonteeltaan yksittäisiä kertaluonteisia tai määräaikaista sopimuksia. Palvelun luonteen vuoksi sopimuksia voidaan luonnehtia vuokrasopimuksiksi. Palveluntarjoajan kannalta kustannustehokkainta on käyttää perusmuotoisia vakioituja vuokrasopimus pohjia. Haastattelun perusteella käy ilmi, että palvelussa korostuu sen asiakaspalveluluonne, jonka takia esimerkiksi vaatteiden rikkoutuessa tai tahriintuessa pyritään neuvottelemaan asiakkaan kanssa mahdollisista vaatteen kunnostuksista. Vaikka palveluntarjoaja käyttäisikin vakioituja vuokrasopimus pohjia, ei tämä sulje pois tilannekohtaista neuvotteluvaraa esimerkiksi vaatteen kunnostuksen kustannusten määrästä, ellei sitä nimenomaisesti ole kirjattu sopimukseen. Sopimuksin on kuitenkin selkeästi vieritetty vastuu vaatteen kunnostuksen kustannuksista vaatteen vuokraajalle.

Kolmas palvelun sopimusverkostoa koskeva osa-alue voidaan nähdä muodostuvan palvelun ylläpitoon liittyvien kysymysten ympärille. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi vaatteiden kunnostuksen toteuttavaa tahoja. Vaatteiden kunnostavia tahoja voidaan katsoa olevan pesulat ja ompelimo. Mikäli palveluntarjoaja pystyy itse kunnostamaan vaatteet, ei tätä osa-aluetta tietenkään tarvita. On myös mahdollista, että vaatteiden kunnostuksesta sovitaan vaatteet toimittavien tahojen kanssa. Palveluntarjoajan näkökulmasta voi kuitenkin kustannustehokkaaksi ratkaisuksi muodostua esimerkiksi pesulapalveluiden ulkoistaminen. Pesulapalvelun kanssa järkevä yhteistyömuotona voisi niin ollen toimia

---

⁷² Ks. Annola, Hemmo ym. 2019. luku 3.3.5: Puitesopimuksella tarkoitetaan sopimusta, jonka ehtoja sopijaosapuolet ovat sitoutuneet noudattamaan puite sopimuksen jälkeen tehtävissä yksittäisissä sopimuksissaan.

edellä esitelty puitesopimusjärjestely. Palvelun ylläpitoon liittyy myös muita sopimusoi-
keudellisia kysymyksiä, kuten liiketilojen vuokrasopimukset ja työntekijöiden työsopimuk-
set. Nämä eivät kuitenkaan kuulu kiertotalouden toimintamallien ydinalueeseen, joten
niitä ei ole syytä tarkastella tässä yhteydessä.

Uusiutuvuus

Haastateltu yritys valmistaa kuluttajille suunnattuja tuotteita kierrätetystä muoviraaka-ai-
neesta. Tuotteissa käytettävä kierrätysraaka-aine tulee yritykselle useasta eri lähteestä.
Kierrätysmuovia toimittaa yksi suuri toimija ja useampi pienempi toimija. Suuri toimittaja
myy kierrätysraaka-ainetta tietyn tuotenimen alla. Tuotenimi takaa, että kyseinen raaka-
aine täyttää tietyt kriteerit esimerkiksi erilaisten ominaisuuksien suhteen. Tällä hetkellä
raaka-aine tulee yritykseen pääsääntöisesti suomalaisilta toimittajilta, mutta joukossa on
myös muutama ulkomaalainen toimittaja.

Joskus yritykselle toimitetut materiaalierät ovat saattaneet sisältää laatupoikkeamia, ja
tämän takia tuotteiden valmistusprosessi on voinut häiriintyä. Tällöin ongelmat on kui-
tenkin saatu ratkaistua yhteistyössä materiaalin toimittajan kanssa. Laatupoikkeama on
saattanut yllättää myös kierrätysmateriaalin toimittajan.

Kun kierrätysraaka-aineen valmistuksessa hyödynnetään kuluttajakeräyksestä tulleita
jätteitä, niin todennäköisyys raaka-aineen laatupoikkeamiin on suurempi verrattuna esi-
merkiksi teollisuuden sivuvirtoihin. Haastatellulla yrityksellä on kierrätysraaka-aineen toi-
mittajien kanssa toistaiseksi voimassa olevia sopimuksia, mutta sen lisäksi yritys on os-
tanut kierrätysraaka-ainetta myös kertaerissä. Kierrätysraaka-aineen saatavuuden yritys
on pyrkinyt varmistamaan ennakko-ostamalla materiaalia varastoon, jolloin saatavuuden
tilapäisesti heikentyessä yrityksellä on ns. puskurivarasto.

Yritys varmistaa tuotteiden turvallisuuden testaamalla. Tuotteen väri vaikuttaa siihen, mi-
ten suuren osan tuote voi sisältää kierrätysmateriaalia: Mustassa tuotteessa voi olla kier-
rätysraaka-ainetta enemmän kuin valkoisessa. Osaan tuotteista raaka-aineeksi soveltuu
myös jo kerran kierrätetty muoviraaka-aine ja yritys onkin äskettäin tuonut markkinoille

tällaisen tuotteen. Myös tuotteen käyttötarkoitus vaikuttaa siihen missä määrin sen valmistuksessa voidaan kierrätysraaka-ainetta hyödyntää. Kun tuote ei edellytä korkeaa hygieniatasoa, kuten haastatellun yrityksen tapauksessa, on kierrätysraaka-aineen hyödyntäminen helpompaa.

Haastateltu yritys myy eteenpäin myös omaan valmistukseensa sopimatonta kierrätysraaka-ainetta, joka kuitenkin soveltuu toisen yrityksen tarpeisiin. Materiaalia vastaanotavan yrityksen tuotteet eivät edellytä yhtä hienojakoista raaka-ainetta kuin haastatellun yrityksen. Lisäksi haastateltu yritys myy valmistusprosessissa syntyvän hukkalämmön paikalliselle kaukolämpöä tuottavalle energiatoimijalle.

Sopimustyyppejä:

- Kierrätysraaka-aineiden toimittajien kanssa tehdyt sopimukset
- Sopimus yrityksen omaan toimintaa soveltumattoman materiaalin ostajan kanssa
- Sopimus hukkalämpöä hyödyntävän energiayhtiön kanssa

Haastatellun yrityksen toiminnan edellytyksenä on riittävä raaka-aineen saanti. Toimitussopimukset muodostavat yrityksen materiaalin saannin turvaamiseen tähtäävän sopimusverkoston. Toimitussopimuksien osalta yrityksen kannalta on tärkeää pyrkiä varmistamaan ensinnäkin raaka-aineen riittävyys, mutta myös raaka-aineen laatu. Molemmat seikat on mahdollista huomioida yksittäisten toimijoiden kanssa solmittavissa toimitussopimuksissa. Raaka-aineen riittävyyteen vaikuttaa olennaisesti myös toimittajien määrä. Sopimusekonomisesti yrityksen kannattaisi suosia pitkäkestoisia puitesopimuksia toimitussopimusten osalta. Haastattelun perusteella käy ilmi, että näin on myös toimitettu. Raaka-ainetta on hankittu myös kertaerissä. Kertaerien hankinnassa on mahdollista myös hyödyntää puitesopimuskäytäntöä sopimalla ehdot kertaerien toimitukselle silloin, kuin niitä toimittajalle muodostuu toimitettavaksi.

Haastattelusta käy ilmi, että yritykselle toimitettavaa kierrätysraaka-ainetta valmistetaan teollisuuden sivuvirroista sekä kuluttajakeräyksestä saatavista jätteistä. Raaka-aineen

alkuperän on tunnistettu vaikuttavan raaka-aineen laatuun. Haastattelun perusteella käy ilmi, että poikkeamat raaka-aineiden laadussa voivat tulla yllätyksenä myös raaka-aineen toimittajille. Poikkeamia on soviteltu osapuolten yhteistoimin. Raaka-aineen laatu-poikkeamiin on mahdollista varautua myös sopimukseen kirjattavilla ehdoilla, jotka voivat tehostaa laatu-poikkeamien osalta käytäviä neuvotteluja. Tältä osin on huomioitava, että liian tiukat sopimusehdot voivat kuitenkin rajata tapauskohtaista neuvotteluvaraa. Laatu-poikkeamia koskevasta menettelystä sopiminen kirjallisesti voidaan kuitenkin nähdä olevan raaka-ainetta hankkivan yrityksen sekä raaka-ainetta toimittavan yrityksen etujen mukaista. Pitkäaikaisten sopimuskumppaneiden kanssa on mahdollista nojata osapuolten väliseen käytäntöön. Pitkäaikaisten sopimuskumppaneiden välinen luottamussuhde ja muodostuneet käytännöt eivät kuitenkaan muodostu hetkessä uusien toimittajien osalta. Pitkäaikaisista sopimussuhteista hyväksi havaitut käytännöt on kuitenkin mahdollista kirjata uusien toimittajien kanssa solmittaviin sopimuksiin. Yhdenmukaiset käytännöt voivat tehostaa yrityksen toimintaa ja luoda turvaa tulevaisuuden osalta.

Haastatellulla yrityksellä on myös toimitussopimus laitoksella muodostuvan hukkalämmön myymisestä paikalliselle kaukolämpöyhtiölle. Energian hyödyntämistä koskevaa toimintamallia voidaan pitää kiertotaloutta edistävänä tekijänä, vaikka se ei suoranaisesti liity yrityksen tuotteiden valmistukseen.

Tuotteen elinkaaren pidentäminen

Haastateltu yritys on verkkokauppa, joka myy laadukkaita ja hyväkuntoisia second hand-merkkivaatteita ja asusteita. Tuotteen elinkaari pidentyy, kun vaate ohjautuu uudelleen käytettäväksi. Merkkivaatteet ovat usein myös laadukkaampia, joten ne kestävät käyttöä pidempään.

Myyjä toimittaa vaatteet yritykselle. Yritys hoitaa vaateen tietojen syöttämisen sivustolle, hinnoittelun, kuvaamisen, varastoinnin, myynnin, tilausten postituksen, palautusten hallinnan ja asiakaspalvelun. Kysymys on siis ns. avaimet käteen -tyyppisestä palvelusta (eng. Resale as a service). Näistä palveluista yritys pidättää osuuden tuotteen myyntihinnasta.

Yritys haluaa tehdä selvän eron perinteisiin kirpputoreihin (verkkokauppa vs. vertaiskauppa). Kaupan tapahtuessa vaateen omistajuus siirtyy myyjältä ostajalle. Verkkokauppa toimii vain välittäjänä eikä näin omista myynnissä olevia tuotteita. Erona perinteiseen kirpputorikauppaan on myös tuotteiden palautusoikeus, joka yleensä puuttuu vertaiskaupasta.

Yritys on kehittänyt neljä kategoriaa vastaanotettavan tuotteen laadulle. Tuotteiden laatu myös arvioidaan sen saapuessa yritykseen. Laadun arvioinnin tekee yrityksen asiantuntija. Laatukriteerit on esitetty myyjille tarkoitettussa ohjeissa. Perusvaatimuksina ovat tahrattomuus, hajuttomuus, rikkoontumattomuus sekä ajanmukaisuus. Näistä viimeisin saattaa toisinaan olla vaikeasti tulkittava.

Vastaanotettu materiaali ei aina ylitä laatukriteerejä. Yritys pyrkii tulevaisuudessa yhä selkeämmin viestimään hylkäysperusteista ja on suunnitellut lähettävänsä perustelut jatkossa myyjälle. Yritys korostaa avoimuutta ja läpinäkyvyyttä kaikessa toiminnassaan.

Koska yritys on keskittynyt laatumerkkeihin, piraattituotteita tulee toisinaan vastaan. Laadunvarmistuksen asiantuntija voi selvittää esimerkiksi luksuslaukun aitouden tuotenumeron perusteella. Mikäli tuote paljastuu kopioksi, niin yritys ei ota sitä myyntiin. Luottamus eri osapuolien välillä on erityisen tärkeää, ja siksi käytettyjen tuotteiden laatukriteerit on pidettävä korkealla.

Vaatteita toivotaan lähetettävän myyntiin tulevan sesongin mukaisesti. Talvivaatteet eivät mene kesällä kaupaksi. Myös meneillään oleva pandemia on vaikuttanut vaatteiden kysyntään. Kysyntää on rennoilla vaatteilla ja lenkkitosuilla, juh lamekoilla ja korkokengillä ei juuri kauppa tehdä.

Yksityishenkilöiden lisäksi vaatteita verkkokaupan kautta myyvät myös kivijalkaliikkeet. Tuotteet voivat olla esimerkiksi kakkoslaatua. Second hand -tuotteiden myynnin arvonlisävero on 0%, kun taas uusilla myyntiin tulevilla tuotteilla on normaali arvonlisävero.

Yritys tarjoaa myös mahdollisuuden ottaa myyntituotto vastaan lahjakortin muodossa. Perinteisesti uusien tuotteiden myyjät ovat nähneet second hand-myyvälät kilpailijoina. Tässä tapauksessa yrityksen kanssa yhteistyötä tekevät vaatemerkit kuitenkin hyötyvät

yhteistyöstä uusien asiakkaiden myötä sekä myös imagollisesti. Se, että esimerkiksi lasten haalari kestää lapselta toiselle ja voidaan myydä eteenpäin, kertoo että vaatemerkin tuotteet ovat todistetusti kestäviä ja laadukkaita.

Sopimustyyppejä:

- Myyjien kanssa tehdyt sopimukset
- Kivijalkamyymälöiden kanssa tehdyt sopimukset
- Vaatemerkkien kanssa tehdyt sopimukset (lahjakortti)
- Yritysten kanssa tehdyt sopimukset vaatekeräyslaatikon sijoittamisesta sen tiloihin

Yrityksen ympärille muodostuvaa sopimusverkostoa voidaan hahmotella seuraavasti. Yrityksen välitykseen tulevat vaatekappaleet ovat peräisin yksityishenkilöiltä tai muilta vaatealan yrityksiltä. Haastattelun mukaan tarkasteltavana oleva yritys ei itse omista vaatteita missään välissä, vaan ainoastaan välittää myyjien (vaatteiden omistajien) tuotteita. Näin ollen yrityksen toiminnan voidaan katsoa olevan välitystoimintaa, joka tarkoittaa tässä tapauksessa sitä, että yrityksen täytyy tehdä vaatteiden omistajien kanssa toimeksiantosopimus, jolla myyjä valtuuttaa yrityksen myymään myyjän vaatekappaleen välitystä tarjoavan yrityksen nimissä. Kuviota voidaan kutsua komissiokaupaksi, jossa vaatteita välittävälle yritykselle (komission saaja) on myyjän (komission antaja) toimesta osoitettu myyntikomissio.⁷³ Komissiojärjestelyä hyödynnetään niin yksityishenkilöiden kuin muiden yritysten (tässä tapauksessa kivijalkakaupat) kanssa. Komissiojärjestely näyttää muodostavan yrityksen toiminnan kannalta kaikkein keskeisimmän osa-alueen.

⁷³ Ks. Annola, Hemmo ym. 2019, luku 7.4.4: Komissiosta on kyse niissä tilanteissa, kun henkilö suostuu toimimaan toisen henkilön lukuun omissa nimissään. Komissio on yksi välillisen edustuksen muoto. Tämä tarkoittaa sitä, että kolmas (tässä tapauksessa vaatteiden ostajat) voi kohdistaa mahdolliset vaatimuksensa vain komissionsaajaan.

Yrityksen välittäessä vaate ostajalle myyjän kanssa tehdyn toimeksiantosopimuksen mukaisesti, tuotteen ostaja tekee kaupan vaatetta välittävän yrityksen kanssa. Haastattelussa kävi ilmi, että vaatetta välittävä yritys pidättää kauppahinnasta osuuden, jolla kateaan tuotteen markkinoinnista ja myynnistä aiheutuneet kulut. Myydyn tuotteen myyntituotto on kuitenkin muilta osin tarkoitettu kuuluvan myyjälle (komission antaneelle osapuolelle). Yritys kertoo tarjoavansa myyjille vaihtoehdon lunastaa tuotteesta saatu myyntivoitto rahan sijaan lahjakorttina.

Kuten tuote palveluna -liiketoiminta-alueen osalta, myös tämä liiketoimintamalli edellyttää liiketoiminnan ylläpitämiseksi tehtäviä sopimuksia. Tällaisia sopimuksia ovat varaston tai varastojen vuokrasopimukset, työsopimukset sekä mahdolliset sopimukset verkkokaupan ylläpidosta mahdollisen ulkopuolisen palvelutoimittajan kanssa. Nämä sopimukset voidaan nähdä edustavan yleisiä liiketoimintaa koskevia sopimuksia, jotka eivät kuitenkaan kuulu nyt tarkasteltavina oleviin kiertotalouden liiketoimintamallien ydinalueeseen.

Jakamistalous

Haastatellun yrityksen liikeidea on syntynyt tarpeesta tarjota mahdollisuus vuokrata omaa venettä yksityishenkilönä. Yritys tarjoaa veneille ja veneilijöille digitaalisen kohtaustapaikan ja on eräänlainen veneiden "Airbnb". Palvelussa veneiden omistajat voivat ilmoittaa maksutta veneensä vuokralle ja päättää kenelle veneensä vuokraavat. Yritys toimii palveluntarjoajana ainoastaan tiedon ja maksujen välittäjänä käyttäjien välillä sekä vastaa palveluun liittyvästä asiakaspalvelusta.

Idea pohjautuu vahvasti jakamistalouteen, jossa käyttämätön resurssi pyritään saamaan hyötykäyttöön. Joidenkin arvioiden mukaan Suomessa ja Ruotsissa veneet kelluvat laitureissa yli 90 prosenttia kaudesta. Yrityksellä ei ole Suomessa juuri kilpailijoita, mutta muualla maailmassa kyllä.

Yritys on perustettu vuonna 2017. Alussa hankaluutena oli, että vesiliikennelaki (463/1996, kumottu) ja vuokravenesäätely oli Suomessa todella tiukkaa. Vuokrattavan

veneeseen tuli olla CE-merkitty ja erityiskatsastettu. Yrityksen mukaan vain 7/80 kiinnostuneesta venekunnasta täytti nämä vaatimukset. Käytännössä tiukka sääntely rajasi kaikki vanhemmat veneet ja loi eriarvoisuutta. Yritys on voimakkaasti pyrkinyt puhumaan vaapaamman sääntelyn puolesta. Yrityksen toiminta alkoi Ruotsissa, jossa vastaavaa sääntelyä ei ollut. Nyt nämä velvoitteet on Suomessa purettu ja uusi vesiliikennelaki (782/2019) astuu voimaan 1.6.2020. Toiminta laajenemassa mahdollisesti myös Uuteen-Seelantiin.

Palvelun yksityiskohtaiset käyttöehdot löytyvät verkosta. Hyväksymällä käyttöehdot tai käyttämällä palvelua käyttäjä hyväksyy sitoumuksen itseään oikeudellisesti sitovaksi.

Merkittäviä ongelmatilanteita yritys ei ole kohdannut. Käytössä on panttimaksu, mikäli venettä ei palauteta ajoissa tai se vaatii siivousta. Käyttäjän veneilytaitoja arvioidaan niin, että potentiaalinen vuokraaja täyttää veneily CV:n. Todentamista (esim. laivurikurssien todistuksia) ei lähtökohtaisesti vaadita, mutta veneen vuokraaja voi sitä halutessaan pyytää. On paljon ns. vanhoja merikarhuja, joilla on osaamista, mutta jotka eivät ole hankkineet virallista todistusta. Myös suosittelijoita on mahdollista käyttää. Veneen tarjoaja voi myös haastatella potentiaalista vuokraaja puhelimitse. Lisäksi veneen vuokraajan on mahdollista arvioida vuokraajaa antamalla tähtiä palvelussa. Mikäli tähtiä on vain yksi, voi seuraavalla kerralla olla hankalampi saada venettä vuokrattua.

Viime kädessä veneen vuokraaja tekee päätöksen, vuokraako veneen ko. henkilölle. Vuokraaja tekee siis päätöksen ja kantaa näin myös riskin. Yleensä veneen tarjoaja ja vuokraaja kohtaavat luovutustilanteessa kasvokkain. Yrityksen mukaan kasvokkain tapaaminen saattaa nostaa kynnyistä veneen huonoon kohteluun.

Yrityksen mukaan veneen vuokraamisen erona esimerkiksi huoneiston AirBnB vuokraamiseen on, että vesillä liikkeessä ihmisillä on yleensä tietynlainen itsesuojeluvaisto. Jos veneilytaidot eivät riitä, on merihätään joutuminen varsin epätoivottava tilanne. Jotkut veneen vuokraajat antavat myös koulutusta veneeseen (kuuluu sopimukseen). Yritys järjestää myös koulutusta alle kolme vuotta veneilleille.

Yritys tarjoaa myös kaupunkivenepalvelua. Palvelu on ollut suosittu ja se on osoitus venealan murroksesta sekä kuluttajien tarpeiden ja arvostusten muutoksesta. Kaupunkivenepalvelun ohessa yritys tekee mm. tuotekehitysyhteistyötä useamman venevalmistajan kanssa. Yritys tekee yhteistyötä myös esimerkiksi kahvilatoimijoiden kanssa, joilla on soutuvenepiste.

Sopimustyyppejä:

- Veneen vuokralle antajien kanssa tehtävät sopimukset
- Veneiden vuokraajien kanssa tehtävät sopimukset
- Veneiden valmistajien ja toimittajien kanssa tehdyt sopimukset (kaupunkivenepalvelu)

Yrityksen liiketoimintamalli perustuu palvelualustaan, jonka tarkoituksena on saattaa veneiden vuokraamisesta kiinnostuneet osapuolet yhteen. Lisäksi yritys tarjoaa kaupunkivenepalvelua (sopimus veneen ottamisesta mukaan palveluun sekä sopimus palvelun käyttämisestä). Haastattelun perusteella käy ilmi, että veneiden omistajat (vuokraaja) päättävät itsenäisesti vuokraamisesta. Vuokrattavan veneen ilmoittaminen palvelualustalle ei tarkoita sitä, että palvelun ylläpitäjä hoitaisi veneen vuokraamisen vuokralaiselle, vaan vuokralainen ilmoittautuu palvelun välityksellä veneen vuokraajalle, jotka sopivat keskenään veneen vuokraamisesta. Palvelualustan rooli on välittää tietoa ja maksuja vuokraajan ja vuokralaisen välillä. Haastattelun perusteella käy ilmi, että veneen ilmoittaminen vuokralle on vuokraajalle ilmaista. Maksuliikenteen hoitaminen vuokraajan ja vuokralaisen välillä edellyttää kuitenkin näiden osapuolten tekemää sopimusta palveluntarjoajan kanssa. Haastattelusta käy ilmi, että veneen vuokraajalla on mahdollisuus arvioida vuokralaista. Arvostelu voi vaikuttaa vuokralaisen mahdollisuuteen vuokrata vene jatkossa. Tämä viittaa siihen, että vuokralainen on voitava tunnistaa palvelun välityksellä, eli vuokralaisen voidaan katsoa olevan edellytetty kirjautumaan palveluun.

Haastattelun perusteella voidaan yksittäistä veneen vuokraamistilannetta kuvata sopimuksellisesti seuraavasti. Veneen vuokraajan ja vuokralaisen täytyy tehdä palvelun tarjoajan kanssa sopimus palvelun käyttämisestä, joka ilmenee osapuolille palvelun käyttöehtoina heidän kirjautuessaan palveluun. Vuokraaja ja vuokralainen sopivat keskenään veneen vuokraamisesta ja solmiessaan sopimuksen palveluntarjoajan palvelun kautta vuokrasuhteen osapuolet hyväksyvät vuokrasuhteen vastikkeen liikkuvan palveluntarjoajan kautta. Haastattelusta käy ilmi, että vuokraajan tehdessä itse päätöksen veneen vuokraamisesta, tämä myös hyväksyy veneen vuokraamiseen liittyvät riskit. Kasvokkain tapahtuvaa luovutustilannetta voidaan pitää tyyppillisenä vertaisvuokraaja-tilanteissa laajemminkin, mikä todennäköisesti edesauttaa luottamussuhteen muodostumista. Haastattelun perusteella ei käy ilmi tarjoaako palveluntarjoaja valmiita vuokrasopimus pohjia. Palveluntarjoajan voidaan kuitenkin olettaa tarjoavan valmiita vuokrasopimus pohjia, ottaen huomioon sen rooli vuokravastikkeen välittäjänä.

Palveluntarjoaja luo palvelun myötä itse verkoston, jossa osapuolia ovat veneen vuokraajat ja potentiaaliset vuokralaiset. Vuokrasuhteet kuitenkin muodostuvat vuokrasuhteen osapuolten välille, jossa vuokralainen voi valita kenen kanssa haluaisi solmia vuokrasuhteen ja vuokraaja viimekädessä ratkaisee sen, että vuokraako veneensä vai ei.

Kaupunkivene palvelu edellyttää, että palvelussa ensinnäkin on veneitä. Näin ollen palveluntarjoajan täytyy tehdä sopimus veneiden toimittajien kanssa, että kyseiset veneet kuuluvat osaksi palvelua. Kaupunkivenepalvelun käyttäjät sen sijaan tekevät käyttösopimuksen palveluntarjoajan kanssa. Palvelua voidaan verrata useissa kaupungeissa käytössä oleviin kaupunkipyörä -palveluihin.

Kuten muutkin liiketoimintamallit, myös tämä jakamistalouden piiriin kuuluva palvelu voi edellyttää toimiakseen myös muita sopimuksia, jotka ovat edellytys palvelun toimimiselle. Näitä ovat muun muassa palvelualustan (verkkosivu) ylläpito- tai toimitussopimus sekä työsopimukset.

Materiaalikierrat ja –tehokkuus

Haastateltu toimija on rakentamassa valtakunnallista poistotekstiilin keräysverkostoa ja käynnistämässä uutta tuotantolaitosta Lounais-Suomeen. Uusi tuotantolaitos on pilotti-hanke toisen yrityksen kanssa. Laitoksessa on kaksi erillistä tuotantolinjaa. Työnjako on sovittu niin, että haastateltu toimija keskittyy kuluttajakeräyksistä tuleviin tekstiilivirtoihin ja toinen yritys teollisuudesta tai yrityksiltä tuleviin sivuvirtoihin. Joidenkin materiaalivirtojen luokittelu vaatii vielä työtä. Esimerkiksi tulkinta siitä, onko palvelutaloista tuleva poistotekstiili asumisen jätettä vai ei, vaikuttaa kummalla tuotantolinjalla tekstiili käsitellään. Koska kyseessä on uuden liiketoiminnan kehittäminen, on tarve salassapitosopimuksen laatimiselle mahdollinen.

Suomen jätelaitokset tulevat toimittamaan poistotekstiiliä tähän laitokseen. Sopimukseen sisällytetään mahdollisesti toimitusten minimi- ja maksimäärät tietyssä ajanjaksossa. Sopimusrikkomuksista voidaan periä korvaus. Lähtökohtana jätehuollossa yleisesti sovellettu käytäntö, että mitä paremmin tekstiilierä on lajiteltu, sitä edullisempaa sen käsittely on. Jos materiaalin laatu ei vastaa sovittua, niin silloin voidaan periä lisämaksu. Tekstiilierien laatu on sopimuksissa määritelty useaan eri kategoriaan.

Asiakkaalle (kuidun ostaja) on tärkeää materiaalin laatu (esim. 100% puuvilla), mikä voidaan varmentaa materiaaliskannerilla. Haitta-aineiden mahdollinen todentaminen nojaa VTT:n ja muiden tutkimuslaitosten tuloksiin. Haitta-aineita voivat olla esimerkiksi palonestoaineet ja muut kemikaalit. Työvaatteiden palonestoainepitoisuuksia voidaan saada suoraan valmistajalta. Sopimukseen voidaan kirjata vastuuvapauslauseke siitä, että materiaali voi sisältää vähäisiä kemikaalijäämiä ja että materiaali on tarkoitettu tietyn tyyppiseen valmistukseen. Mikäli materiaali käytetäänkin muun tyyppiseen valmistukseen, materiaalin toimittaja ei ole vastuussa mahdollisista ongelmista. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa materiaalin käyttöä esimerkiksi lääketieteellisissä tai muussa korkeaa hygieeniasuutta vaativissa tuotteissa. Tuotelainsäädäntö ei kuitenkaan koske poistotekstiilin raaka-aineeksi jalostajaa.

Lainmuutokset on pyritty ennakoimaan sopimuksissa (esim. EoW) niin, että näin tapahtuessa materiaalin toimittaja ei niistä joudu vastaamaan. On myös pohdittu, kannattaako

EoW-statusta materiaalille hankkia, jos sen jälkeen tarvitaankin työlästä REACH-selvittelyä. Jättestatuksesta luopuminen saattaisi lisätä byrokratiaa huomattavasti, jos aiemmin jätteenä hyödyntämiseen riitti pelkästään ilmoitusmenettely. Sopimuskäytäntöjen näkökulmasta on mielenkiintoista, tuleeko uusi jätelaki muuttamaan alan toimintaympäristöä tai -malleja tavalla tai toisella.

Haastateltu toimija painottaa yhteistyön rakentamisessa joustavuutta ja luottamusta. Ei niin, että ”tukittaisiin jokainen kohta ehdoilla tai vaatimuksilla” (haastattelut), koska se voisi tukahduttaa yhteistyöhalun jo alkumetreillä.

Lisäksi sopimukset laaditaan vaiheittain niin, että ensin tehdään pilottivaiheen sopimukset. Tästä saadut opit hyödynnetään, kun myöhemmin siirrytään täysimittaiseen valmistukseen uudessa laitoksessa pilottivaiheen päätyttyä.

Materiaalin keräämiseen liittyy myös kysymyksiä. Kerätäänkö poistotekstiili kaupoista paikallisesti vai tehdäänkö sopimus konsernitasolla ison toimijan kanssa, joka toimittaa erät keskitetysti? Tuodaanko materiaali kaupoista suoraan hyödyntämislaitokselle, vai keräävätkö jätelaitokset erät ensin alueellisesti?

Tuottajayhteisömallin ulottaminen tekstiileihin mietityttää haastateltua toimijaa. Moni tekstiili tulee ulkomailta, ja tässä maksumiehiksi joutuisivat paikalliset suomalaiset yritykset. Tuottajavastuun ulottaminen ulkomaille olisi hankalaa tai mahdotonta. Ranskassa kerätään tekstiilien hinnoissa 1 sentti/per tekstiili, joka käytetään poistotekstiilin lajittelun ylläpitämiseen. Suomessa tämä voisi rikkoa nyt suunnitteilla olevaa systeemiä. Suora tuottajavastuu siirtäisi materiaalivirtoja tuottajien hallittavaksi. Riskinä on, että hyvä materiaali ohjautuisi muualle ja vain hankalasti hyödynnettävät jäisi kunnallisten jäteyhtiöiden hoidettaviksi.

Toinen haastateltu taho edusti laajempaa yritysjoukkoa, joka hyödyntää jätettä raaka-aineena. Haastatellun mukaan jätemateriaalin syntymisen sesonkiluonteisuus voi olla haaste jätemateriaalia hyödyntävälle toimijalle. Jätemateriaalin hinta ja saatavuus voivat vaihdella huomattavastikin. Esim. akkuja tuli kuluneena talvena kierrätykseen huomattavasti vähemmän, koska talvi oli leuto (ei ollut pakkasta). Jätemateriaalin saatavuus ja

neitseellisten raaka-aineiden hinta vaikuttaa markkinoihin. Toimitusvarmuus voi toisinaan olla ongelma. Jos jätemateriaalista saatava hinta on alhainen, tuottaja voi jättää materiaalin varastoon odottamaan hintojen nousua. EoW-status vaikuttaa jätteen siirtoon. Jätteen siirto vaatii enemmän byrokratiaa ja logistiikassa pitää huomioida myös kauttakulkumaat.

Lisäksi haastateltu edustaa myös tuottajayhteisöä. Jätteisiin, etenkin vaarallisten jätteiden hyödyntämiseen, liittyy myös turvallisuustekijöitä. Esimerkiksi tuottajavastuun mukaisella akkujen vastaanottajalla/lähtäjällä on velvollisuus varmistaa akkujen turvallisuus. Lyijyakuissa tulipalon riski on pienempi, mutta litiumakut ovat hankalampia.

Sopimustyyppejä:

- Materiaalin toimittajien kanssa tehdyt toimitussopimukset
- Materiaalin kuljetussopimukset
- Materiaalin laadun varmentamista koskevat sopimukset
- Pilottisopimukset laitetoimittajien kanssa

Poistotekstiilien kierrätyslaitos edellyttää toimiakseen sopimusverkostoa. Laitos tarvitsee materiaalia ja toiminnan jatkuvuuden kannalta on varmempaa haalia useampia raaka-aineiden toimittajia, kuin nojautua vain yhteen lähteeseen. Raaka-aineen saatavuuteen olennaisesti vaikuttaa raaka-aineen oikeudellinen status. Statuksesta huolimatta raaka-ainetta saadakse haastattelun kohteena oleva yritys tarvitsee toimitussopimuksia raaka-aineen toimittajien kanssa. Raaka-aineen kuljettaminen sen sijaan edellyttää kuljetussopimusta, joka voi tilanteen mukaan sisältyä osaksi toimitussopimusta. Toimitussopimukset on mahdollista järjestää puitejärjestelyllä, mikäli raaka-ainevirta (tekstiilivirta) on jatkuvaa. Haastattelusta käy ilmi, että toimitettava raaka-ainemateriaali voi edellyttää laaduntarkistusta. Mikäli laatua ei voida varmentaa yrityksen toimesta, edellyttää laadun tarkkailu ulkopuolista toimijaa. Tämä suhde on järjestettävissä myös sopimuksella. Kustannustehokkainta on tässäkin tapauksessa laatia puitesopimus tutkimusta tarjoavan tahon kanssa, mikäli laadun tarkkailua tarvitaan toistuvasti.

Hankkeen pilottivaihe heijastuu väistämättä myös laitoksen tarvitsemiin sopimuksiin. Tämä koskee niin raaka-aine puolta kuin laitoksen käyttämiä käsittelylaitteita. Pilottivaiheisiin liittyy usein uuden teknologian käyttöönottoa, mikä tarkoittaa sitä, että sopimus-suhteiden järjestämisessä on huomioitava liiketoiminnan suojaaminen. Tällöin kysymykseen tulevat osapuolten väliset salassapitosopimukset.

Toisen haastateltavan tahon vastauksista voidaan havaita, että alan yksi keskeinen ongelma on raaka-aineen toimitukseen liittyvät epävarmuudet. Tilanteeseen voi varautua sopimuksin, esimerkiksi sopimalla toimitustiheydestä tai toimitettavien erien minimimäärästä. Sopimuksetkaan eivät tosin muuta niitä tilanteita, jos esimerkiksi raaka-ainetta ei vain yksinkertaisesti ole saatavilla. Toimitusvarmuuden kannalta onkin tärkeää pyrkiä muodostamaan laaja verkosto raaka-aineen saannin turvaamiseksi. Tässä sopimukset muodostuvat tärkeimmäksi työkaluksi.

3.3. Dokumentti- ja diskurssianalyysin tuloksia

Dokumentti- ja diskurssianalyysin tuloksena tunnistettiin tilanteita ja asiayhteyksiä, joissa yritykset ja muut toimijat kohtaavat sopimusoikeudellisia, tai niihin läheisesti liittyviä, kysymyksiä. Kuvaukset tilanteista ja niistä tehdyt huomiot teemoiteltiin neljään pääluokkaan asiasisältöjen painottumisen perusteella. Pääluokkia muodostui yhteensä neljä: A) Teolliset symbioosit ja ekoteollisuuspuistot, B) Jättemateriaalit, C) Tuotteet ja tuotekehitys sekä D) Jakamistalous. Jakamistalouden osiossa tulokset on jaettu kahteen alaluokkaan: a) Asunnon vuokraus ja b) Muu jakamistalouden mukainen toiminta. Dokumentti- ja diskurssianalyysin lähteet on esitetty raportin liitteissä 2 ja 3. Diskurssi- ja dokumenttianalyysin tuottamat havainnot täydentävät haastatteluissa esiin tulleita sopimusoikeudellisia ominaispiirteitä, joihin perustuen työn tuloksena esitettävät toimintamallit rakentuvat.

Teolliset symbioosit ja ekoteollisuuspuistot

Kiertotalouteen siirtyminen edellyttää yritysten välistä yhteistyötä. Teollinen symbioosi on useamman yrityksen muodostama kokonaisuus, jossa tosiaan täydentävät yritykset tuottavat lisäarvoa hyödyntämällä tehokkaasti raaka-aineita, teknologiaa, palveluja ja energiaa (Sitra). Ekoteollisuuspuisto on maantieteellisesti rajattu alue, jossa teollinen symbioosi toteutuu alueella sijaitsevien yritysten toimesta (Aarras 2015).

Kuvaus tilanteesta	Huomioita
<p>Sujuva yhteistoiminta edellyttää selkeitä pelisääntöjä ja kelpollisia sopimuksia, joiden avulla liiketoiminnan koko ketju on toimintakykyinen. Mikäli sopimuksissa on virheitä tai puutteita, voivat ne vaarantaa yrityksen liiketoiminnan, kun esimerkiksi toimitusketju katkeaa ja asiakassuhteisiin aiheutuu häiriöitä. On tärkeää, että eri toimintoja toteuttavat yritykset ovat mukana pitkäjänteisesti ja sitoutuneesti.</p>	<p>Miten turvataan osallistuvien tahojen pitkäjänteinen sitoutuneisuus ja ehkäistään riskit toimitusketjun ja asiakassuhteiden häiriöihin?</p>

<p>Investoinnit ovat liian suuria yksin symbioosin osakkaiden kustannettaviksi. Esimerkiksi hajautettu bioenergian tuotanto vaatii liiketoimintamalleja, joissa laitevalmistaja ja/tai energian jakeluyhtiö ovat mukana.</p>	<p>Miten voidaan jakaa investointeihin liittyvät riskit?</p>
<p>Yksityiset yritykset eivät voi suoraan toimittaa keräämäänsä jätettä voimalaan, vaan niiden pitää tehdä sopimus jonkun osakkaana olevan kunnan tai kuntien omistaman yhtiön kanssa.</p>	<p>Kysymys sopimusten osapuolista.</p>
<p>Sopimukset ovat tärkeä puiston valvontamekanismit. Verkostossa toimiminen voi vaatia jokaiselle eri yhteistyömuodolle ja materiaalien vaihdolle oman sopimuksen koskien esimerkiksi velvollisuuksia, määriä, aikatauluja, laatua ym. Sopimuksenteossa esimerkiksi toimitusvirheiden korvausjärjestelmät tulisi olla käytössä. Sopimuksia tarvitaan myös tasapainoisten valtasuhteiden ylläpitämiseen. Liiketoimintakustannusten välttämiseksi käytetään virallisten sopimusten ohella epävirallisia sopimuksia ja valvontamekanismeja. Nämä perustuvat kumppaneiden väliselle luottamukselle, jonka syntyminen voi viedä pitkänkin aikaa.</p>	<p>Jokaiselle eri yhteistyömuodolle ja materiaalien vaihdolle oma sopimus koskien esimerkiksi velvollisuuksia, määriä, aikatauluja, laatua ym. Sopimuksenteossa esimerkiksi toimitusvirheiden korvausjärjestelmät tulisi olla käytössä.</p> <p>Minkälainen on suullisesti tehtyjen ns. herrasmiehsopimusten ja kumppaneiden välisen luottamuksen rooli osana toiminnan kehittämistä?</p>
<p>Ekoteollisuuspuistoissa yhtenä riskinä voi olla epätasapainon syntyminen puiston yritysten valtasuhteissa, varsinkin jos puiston yritykset ovat hyvin erikokoisia. Epätasapaino voi syntyä var-</p>	<p>Puiston sisäiset ja ulkoiset sopimusneuvottelut.</p>

<p>sinkin, jos puistossa on yksi muita paljon suurempi yritys, joka toimii puiston ankkurina. Valtaosuuteisiin liittyen verkostojen uhkana voi olla myös monopoli-ilmiön esiintyminen, erityisesti silloin, kun puistossa on vain yksi tietyn palvelun tai tuotteen tarjoaja.</p> <p>Ekoteollisuuspuiston yritykset voivat perustaa yrittäjäjärjestön (so. omistajien yritys, jos kiinteistöt omassa omistuksessa) hoitamaan yhteiseen vastuuseen kuuluvia toimintojaan ja huolehtimaan yhteisön säilyttämisestä elinkelpoisena.</p> <p>Omistussopimus voidaan liittää puiston yleisiin jäseniä koskeviin sääntöihin. Järjestön johtoryhmään voi kuulua edustaja jokaisesta isommasta yrityksestä sekä edustajia pienten yritysten muodostamista ryhmittymistä.</p>	<p>Määräävä markkina-asema (ns. monopoli-ilmiö) ja pienten/ suurten yritysten välinen tasapaino.</p> <p>Omistussopimus ja yhteinen vastuu sekä yhteiset säännöt.</p>
<p>Tarvittaessa hyödynnetään sopimuksia ja vakuutusjärjestelyjä vähentämään uuden teknologian käyttöönoton riskejä ja kannustamaan pilotointiin. Pilotoinnissa järjestelmän toimivuus ja seuranta ovat keskeisiä. Kehitetään järjestelyjä, jossa ainakin osa järjestelmän kustannusten maksamisesta on sidottu järjestelmästä koituihin säästöihin.</p>	<p>Vakuutusjärjestelyjä tarvitaan vähentämään uuden teknologian käyttöönoton riskejä.</p> <p>Kustannusten maksaminen voidaan sitoa järjestelmästä koituihin säästöihin.</p>

Jättemateriaalit

Jättemateriaalien talteenotto ja hyödyntäminen ovat keskeinen osa kiertotaloutta. Jättemateriaalin hyödyntäminen on yksi mahdollisuus vaikuttaa sekä talouden tarvitseman materiaalin kulutukseen että päästöjen ja jätteiden syntymiseen. Yhteistyöverkostot ovat tärkeitä mm. jättemateriaalin laadun ja saatavuuden näkökulmasta.

Kuvaus tilanteesta	Huomioita
<p>Yksi iso haaste on, että jätteen tarkka (kemiallinen) koostumus ei aina ole jätteenkäsittelijän tiedossa; vaatimukset kierrätysmateriaalien "puhtaudelle" vain kasvavat ja sitä enemmän tulemme kohtaamaan ongelmia tulevaisuudessa.</p> <p>Olisiko ratkaisu siinä, että pohdimme sitä, millaisiin kohteisiin tiettyihin käyttökohteisiin kelpaamattomia kierrätysmateriaaleja voitaisiin hyödyntää, hieman heikompilaatusina.</p>	<p>Keskeistä jätteen koostumuksen tunteminen ja/tai todentaminen.</p> <p>Tulisiko (jäte)materiaalin puhtausvaatimukset kytkeä lopputuotteen käyttötarkoitukseen?</p>
<p>Epäselvyyttä lisää etenkin toimijoiden tapoja erilaisia kiertoilmaisuja toiminnassaan syntyville jätteille. Kiertotalouden lainsäädännön ja maksujen kehittämistä haittaa myös se, että kaikkia käsitteitä, kuten <i>muovi</i>, <i>kertakäyttö</i>, <i>biohajava</i>, <i>kierrätettävä</i>, ei ole yksiselitteisesti määriteltä (ja eri toimijat käyttävät niitä eri merkityksissä).</p>	<p>Jätteen ja muiden käsitteiden täsmällinen määrittely sopimuksissa sekä kiertoilmaisujen välttäminen.</p> <p>Osa mainituista määritelmistä on saanut säädöstasoisien määritelmien EU:n SUP-direktiivin (EU) 904/2019 myötä.</p>
<p>Kierrätys tai uusiutuvien materiaalien käyttöön-otto ei ole kannattavaa ilman terveyteen ja turvallisuuden liittyvien reunaehtojen täyttymistä.</p>	<p>Terveyteen ja turvallisuuteen liittyvien reunaehtojen määrittely.</p>

<p>Turvallisuudesta on huolehdittava. Tämä on paljon laajempi asia kuin pelkästään kemikaalit. Esimerkiksi käytettyjen akkujen tapauksessa pitää ottaa huomioon se, että akuissa voi olla (on lähes aina) jännitettä. Tämä voi aiheuttaa arvaamattomia tilanteita sekä sähköiskujen tai ainakin mahdollisen kipinävaaran jne. vuoksi</p>	<p>Turvallisuussäätelyä tarvitaan, mutta tulisiko sen olla enemmän riskiperusteista?</p>
<p>Jätehuoltoa ja -sääntelyä tulisi kehittää enemmän koko arvoketjun yhteistyönä, jotta koko arvoketjun (ei vain jätehuollon toimijoiden) näkökulmat tulisivat paremmin esiin. Esimerkiksi teolliselle kompostoinnille on olemassa vaativa Siedling-sertifikaatti, joka edellyttää pitkää testausta (biohajoavuus, ekotoksisuus, raskasmetallit). Kuitenkin, vaikka materiaalilla olisi ko. sertifikaatti, se ei velvoita biojätteen käsittelijää ottamaan vastaan ko. materiaali-jätettä.</p>	<p>Yhteistyösopimukset tulisi laatia kattamaan koko arvoketjun yhteistyön.</p> <p>Millainen on sertifikaattien rooli sopimuksissa ja millainen on sen suhde materiaalin vastaanottovollisuuteen?</p>
<p>Kyse on siitä, kuka (jäte)materiaalin omistaa ja siitä vastaa.</p>	<p>Omistus- ja vastuukysymysten huomioiminen. Tähän liittyy myös jätteen luovuttamista ja vastaanottoa koskeva sääntely. Jäteperäisten EoW-materiaalien ja sivutuotteiden osalta tilanne on erilainen.</p>
<p>Ketjujen materiaalivirtaa on vaikea ennustaa, sillä käytettyjä tuotteita palautetaan yrityksille epätasaisesti. Asiakkaiden kanssa tehdyt yhteistyösopimukset mahdollistavat projektin kehittä-</p>	<p>Yhteistyösopimukset, joilla turvataan materiaalin saanti ja kehitystyön jatkuvuus, sekä kierrätysjärjestelmän kehittäminen monipuoliseksi.</p>

<p>mistä ja sen jatkuvuutta. Yksi suurimmista haasteista on kehittää kierrätysjärjestelmää monipuolisemmaksi.</p>	
<p>Vastaanottotarkastuksen tarkoituksena on varmistaa, että kerätty muovijäte on lajiteltu sopimuksen mukaan muovilaadittain, jos asiakkaan muovijäte sisältää useita eri raaka-aineita. Lisäksi tarkastetaan muovijätteen puhtaus, koska epäpuhtauksia sisältävä muovijäte voi pilata koko erän. Epäpuhtaudet kuluttavat murskaimien terät ja hidastavat kierrätysraaka-aineen valmistusprosessia.</p>	<p>Muovijäte on lajiteltu sopimuksen mukaan muovilaadittain. Miten määritellään vastuu, jos jätemateriaalissa on odottamattomia epäpuhtauksia ja se kuluttaa tai rikkoo kierrätyslaitteita?</p>

Tuotteet ja tuotekehitys

Jättemateriaalin kysynnän ja käytön lisäämiseksi tarvetta on myös niistä valmistettujen tuotteiden kehittämiseksi. Talouden suunnan muuttaminen kohti kiertotaloutta tukevia liiketoimintamalleja edellyttää uusia innovaatioita ja tuotekehitystä.

Kuvaus tilanteesta	Huomioita
<p>Tuotteiden kestävyys-, korjattavuus- ja kierrätettävyyksivaatimuksissa olisi huomattavasti parannettavaa. Pitkään käytössä olevissa tuotteissa ensiarvoisen tärkeää on pitkäaikaiskestävyys sekä teknisten ja toiminnallisten ominaisuuksien säilyminen.</p>	<p>Tulisiko tuotteen kestävyys-, korjattavuus- ja kierrätettävyyksivaatimuksia sisällyttää sopimuksiin?</p>
<p>Jäteperäisistä materiaaleista valmistettujen tuotteiden tulee olla turvallisia käyttäjilleen ja ympäristölle siinä missä muidenkin tuotteiden. Epäselvyydet tuoteturvallisuudessa voisi johtaa kierrätystuotteiden kannalta huonoon mainehaittaan.</p>	<p>Voidaanko vasta testauksen jälkeen tehdä johtopäätös siitä, että kiertotalouskokeilu on aidosti kestäväällä pohjalla? Tulisiko sopimuksissa edellyttää testausta?</p>
<p>Tuotekehittäjiä sitovat monesti tiukat ajalliset ja taloudelliset raamit. Materiaalivalintoja ohjaavat sopimukset alihankkijoiden kanssa. Ei riitä, että tarkastellaan yhden tuotteen elinkaarta ja yhtä yritystä. Mukaan olisi saatava myös alihankkijoiden alihankkijat, koko verkosto.</p>	<p>Sopimukset alihankkijoiden kanssa ohjaavat tuotekehitystä. Kehitystyöhön tulisi saada mukaan myös alihankkijoiden alihankkijat, koko verkosto.</p>

Jakamistalous

Nykyinen jakamistalous perustuu pitkälti verkkoalustoihin, jotka saattavat palvelun tai muun hyödykkeen tarjoajan ja käyttäjän yhteen. Alustan ylläpitäjän toimintatapa ja asema vaihtelevat, jolloin myöskin tämän vastuu vaihtelee.

Yksinkertaisimmillaan alusta vain saattaa palvelun tarjoajan ja käyttäjän yhteen, jonka jälkeen tarjoaja ja käyttäjä tekevät keskenään sopimuksen, tällöin alustan ylläpitäjä ei ole välttämättä mitenkään vastuussa palvelun tarjoajan ja käyttäjän välisestä sopimussuhteesta.

Usein jakamistaloudessa on kuitenkin mukana ammattimaisesti toimiva välittäjä, joka saattaa palvelun tarjoajan ja ostajan yhteen sekä hoitaa maksuliikenteen ja markkinoinnin. Tällaisessa tilanteessa on usein kyse kolmesta sopimussuhteesta, joissa sekä palvelun tarjoaja että käyttäjä ovat heikommassa asemassa suhteessa välittäjään.

Palveluntarjoajan ja palvelua käyttävän kuluttajan välisen suhteen luonne riippuu siitä, onko palveluntarjoaja elinkeinonharjoittaja vai ei. Jos palveluntarjoaja on elinkeinonharjoittaja, tilanne on selkeä ja noudatetaan kuluttajansuojalainsäädäntöä. Toisaalta kyse voi olla myös kahden tasavertaisen yksityishenkilön välisestä sopimussuhteesta, johon sovelletaan sopimusoikeuden yleisiä periaatteita ja joka ei välttämättä tarvitse lisäsääntelyä. Elinkeinonharjoittajan ja ei-ammattimaisen palveluntarjoajan välistä rajaa tulisi selkeyttää, jotta välttyttäisiin sopimussuhteen luonnetta koskevilta epäselvyyksiltä. Kuluttajaliiton mukaan jakamistalous on monimuotoinen ilmiö, johon nykyinen sopimusoikeudellinen sääntely ei kaikin osin sovellu kovin hyvin (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017).

Seuraavassa jakamistaloutta tarkastellaan asunnonvuokrauksen (Airbnb-palvelu) ja muun jakamistalouden mukaisen toiminnan näkökulmasta.

Asunnon vuokraus (Airbnb-palvelu)

Kuvaus tilanteesta	Huomioita
<p>Monissa taloyhtiöissä punnitaan parhaillaan sitä, mitä tehdä asuntojen lyhytaikaiselle vuokraukselle, esimerkiksi Airbnb-palvelun kautta. Hotelli- ja ravintola-alan ammattilaiset ovat olleet huolissaan epäreilusta kilpailuasetelmasta. Ongelmallisenä nähdään, jos Airbnb-majoituksesta tulee ammattimaista. Jakamistaloudelle ominaiseen asunnon vuokraamiseen liittyy tyypillisesti satunnaisuus ja ei-ammattimaisuus.</p>	<p>Kritiikki kohdistuu ennen kaikkea ammattimaista toimintaa muistuttavaan palveluntarjontaan. Milloin tulisi puhua jakamistaloudesta ja milloin esimerkiksi välitystaloudesta?</p>
<p>Majoituspalvelu Airbnb kieltää asuntojen vuokraamisen juhlaikäyttöön. Airbnb:n kautta voi vuokrata yksityiskodin majoitukseen.</p>	<p>Välityspalvelu voi asettaa rajoituksia huoneiston käyttötarkoitukseksi.</p>
<p>Vuokranantajat ovat yksityishenkilöitä sekä yrityksiä. Käytännössä Airbnb-vuokraajan toiminta voi olla samanlaista kuin hotellissa, mutta vuokraaja ei välttämättä noudata muuta majoitustoimintaa koskevaa lainsäädäntöä. Hotelleja koskevat esimerkiksi paloturvallisuuteen, kuluttajansuojaan ja työehtosopimukseen liittyvät säädökset.</p>	<p>Milloin Airbnb on jakamistaloutta ja milloin ei? Uudessa hallitusohjelmassa on kaavailtu Airbnb-majoittamisen tuomista ehdoiltaan samalla viivalle hotellien ja hostellien kanssa.</p>
<p>Jos asut vuokralla ja haluat majoittaa asuntoosi vieraita Airbnb:n kautta, varmista vuokrasopimuksesta tai kysy vuokranantajalta, saako asunnon alivuokrata. Lisäksi kannattaa huomata, että joissakin taloyhtiöissä lyhytaikainen vuokraus on yhtiöjärjestyksessä kielletty.</p>	<p>Asunnon käyttö vaatii luvan vuokranantajalta – paitsi jos vuokraa korkeintaan puolet asunnosta ja asuu siellä samalla itsekin.</p> <p>Enintään puolet asunnosta voi alivuokrata myös ilman lupaa, ellei siitä aiheudu huomattavaa haittaa</p>

	<p>tai häiriötä. Koko asunnon jälleenvuokraamiseen myös lyhyeksi ajaksi tarvitaan vuokranantajan lupa.</p> <p>Ennen toiminnan aloittamista olisi varmistettava, ettei taloyhtiön yhtiöjärjestykseen ole kirjattu lyhytaikaisen majoitustoiminnan kieltoa.</p>
<p>Muutamit suurkaupungit, kuten Berliini ja New York, ovat kieltäneet kokonaan Airbnb-vuokrauksen. Berliini kielsi Airbnb:n toiminnan osittain vuonna 2016. Esimerkiksi New Yorkissa voi nykyään vuokrata lyhytaikaisesti vain yhden huoneen, ei koko huoneistoa. Joskus on vasta asunnon maksamisen jälkeen käynyt ilmi, että asuntojen lyhytaikainen Airbnb- vuokraus on ko. kaupungissa laitonta.</p>	<p>Suomessa laajamittaisen ammatillaisen majoitustoiminnan harjoittaminen edellyttää etukäteisilmoituksen tekemistä kaupungin terveystoimikolle, ja siihen saattaa kohdistua muitakin rajoituksia.</p>
<p>Airbnb-isäntien tulee perehtyä myös vakuutuksiin. Mikäli vieras tekee tahallista ilkivaltaa, kotivakuutus ei todennäköisesti korvaa sitä. Kotivakuutus ei ole sopiva vakuutus tapauksissa, joissa vuokrataan asuntoa, jossa ei asuta itse.</p> <p>Kotivakuutus kattaa tilapäisen vuokralaisen aiheuttamia äkillisiä vahinkoja. Kotivakuutus ei korvaa varkauksia eikä tahallisia vahingontekoja silloin kun asunnossa on oltu vakuutetun luvalla.</p>	<p>Paljon riippuu siitä, minkälaiset säännöt asunnon tarjoaja on itse laatinut Airbnb-vuokra-asuntoonsa.</p> <p>Vakuusmaksu toimii niin, että varauksen yhteydessä vuokralainen hyväksyy vakuusmaksun asuntoon.</p> <p>Jos Airbnb-vieraita majoittaa omassa kodissaan, tulee varmis-</p>

	<p>taa oman kotivakuutuksen kattavuus tällaisissa tilanteissa. Erilliset vuokranantajan vakuutukset yleensä kattavat myös lyhytaikaisen majoitustoiminnan lukuun ottamatta vieraiden tahallaan aiheuttamia vahinkoja.</p>
<p>Airbnb tarjoaa 800 000 euron vakuutusturvan majoittajalle, mutta se kattaa ainoastaan pienet fyysiset tapaturmat ja tahattomat vahingot. Se ei esimerkiksi korvaa luteista tai homeista aiheutuvaa haittaa, varkauksia tai ilkivaltaa.</p>	<p>Airbnb:n korvaussääntöjä on kritisoitu epäselviksi ja asian edenneen vasta, kun tilanne on saanut medianäkyvyyttä.</p>
<p>Isännöintiliitto kehottaa pitämään huolta siitä, että vuokralaiset tuntevat talon tavat. Esimerkkejä tästä ovat hiljaisuus tietyn kellon ajan jälkeen ja se, kuinka jätehuolto toimii.</p> <p>Lyhytaikainen vuokraustoiminta on myös aiheuttanut jossain määrin ongelmia asunto-osakeyhtiöissä häiritsevänä elämänä. Lyhytaikaisesti yhtiössä asuvat käyttävät myös yhtiön yhteisiä tiloja ja alueita. Joissakin yhtiöissä on koettu asumisturvallisuuden ja yleisen siisteyden heikentyneen.</p>	<p>Vieraita tulisi ohjeistaa toimintatavoista ja velvoittaa noudattamaan taloyhtiön järjestyssääntöjä.</p>
<p>Airbnb-majoitusten turvallisuuskäytännöt puhuttavat, kuten paloturvallisuus. Majoittajalle asumisen liittyvät riskit voivat olla hyvin arkisia. Saunan tai avotulen käyttö voi olla vierasta.</p>	<p>Miten varmistetaan, että majoittuvat asukkaat tutustuvat asunnon ja rakennuksen turvallisuuskäytäntöihin?</p>

<p>Haasteena on, että yksityistä ja ammattimaista toimintaa ei pystytä erottamaan toisistaan. Välitysyhtiöt, majoituksen tarjoajat ja asiakkaat eivät tiedä, mitä vastuita ja velvollisuuksia majoituksen tarjoamiseen ja käyttämiseen liittyy. Toimintaan ei sovelleta terveydensuojelua, rakentamista tai turvallisuutta koskevia määräyksiä. Välitystaloutta koskevat vastuut ovat epäselviä</p>	<p>Välitysalustojen, asuntojen omistajien, vuokrausta hallinnoivien yhtiöiden, vieraiden ja paikallisten viranomaisten väliset vastuut ovat huonosti määriteltyjä.</p> <p>Välitystoimintaan liittyvä vakuutus- turva on puutteellista, eikä toimintaa varten räätälöityä vakuutusta ole välttämättä saatavilla.</p>
<p>Euroopan unionin tuomioistuin päätti 19.12.2019 siitä, millaista lainsäädäntöä kodinjakopalvelu Airbnb:hen pitäisi soveltaa. Kyse on siitä, katso- taanko Airbnb varaupalveluksi vai kiinteistönvä- littäjäksi. (Asia C-390/18). Euroopan unionin tuomioistuimen päätöksen mukaan Airbnb kat- sotaan olevan tietoyhteiskunan palvelu eikä kiin- teistönvälitysoimintaa harjoittava yhtiö.</p>	<p>Miten päätös vaikuttaa Airbnb:n toimintamalleihin tulevaisuu- dessa?</p>
<p>Airbnb julkaisi syksyllä 2020 kokeilun, jossa se rajoitti Iso-Britanniassa, Ranskassa ja Espan- jassa alle 25-vuotiaiden mahdollisuutta varata kokonaisia asuntoja lähialueiltaan. Rajoitusta pe- rusteltiin sillä, että nuoret järjestivät varaamis- saan kohteissa luvattomia juhlia eikä näissä tilai- suuksissa kunnioitettu vallitsevan Covid-19 tilan- teen edellyttämiä paikallisia ohjeistuksia turvavä- leistä.</p>	<p>Ikäperusteinen varausten rajoitta- minen voidaan nähdä olevan syrji- vää.</p>

Muu jakamistalouden mukainen toiminta

Kuvaus tilanteesta	Huomioita
<p>Vastuukysymyksissä on kehitettävää. Vakuutusyhtiöt eivät esim. tunnista tilannetta, jossa vahingon aiheuttaja on vuokraaja. Vakuutusyhtiöille kiertotalous on usein tuntematon alue. Vastuukysymysten haasteet riippuvaisia jakamisen kohteesta. Jos jaetaan aineita/ esineitä, joiden käsittelyyn liittyy vaaroja (kuten tietyt kemikaalit, koneet), vastuukysymykset voivat jakamistaloudessa olla haastavia ja vaativat uudenlaista sopimuskulttuuria.</p>	<p>Vastuukysymykset voivat jakamistaloudessa olla haastavia ja vaativat uudenlaista sopimuskulttuuria.</p>
<p>Ammattilaisilta vaaditaan lainsäädännössä yhtä ja toista, mutta jakamistalouden nimissä ei vaadita. Esimerkiksi ravintolan osalta tarvitaan terveystarkastuksia, hygieniapasseja, sosiaalitiloja jne.</p>	<p>Kun palveluntarjoaja on yksityishenkilö, sovellettavista säädöksistä ja normeista on epäselvyyttä.</p>
<p>Määrittely ei-ammattimaisen ja ammattimaisen toiminnan välillä on usein haasteellista. Lupa-, ilmoitus- tai rekisteröintimenettelyjä on yli kahdellakymmenellä toimialalla. Haasteita liittyy mm. vastuujärjestelyihin ja kuluttajansuojaan.</p>	<p>Jakamistalouden määrittelyn ja raja-arvojen puuttuessa tilanne on epäselvä.</p>
<p>Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla jakamistalouteen liittyvät haasteet ovat tulleet esille erityisesti sosiaalivakuutuksen ja työsuojelunalalla jakamistalouteen ja työhön liittyvissä kysymyksissä. Jakamistalouteen liittyvä työskentely</p>	<p>Miten huomioida esimerkiksi työsuojeluun liittyvät kysymykset. Jakamistalouden käsite on täsmennyttömätön ja juridisesti vaikeasti määriteltävissä.</p>

<p>eroaa perinteisestä työn teon mallista, jossa toimitaan joko palkkatyössä tai yrittäjänä vakituisesti ja päätoimisesti.</p>	
<p>Säännösten soveltamisen epäselvyydestä johtuva käytännön epävarmuus voi aiheuttaa haasteita erityisesti henkilöille, jotka osallistuvat jakamistalouteen monissa eri rooleissa.</p>	<p>Osallistuminen voi johtaa yllättäviin riskeihin ja seurauksiin, joita henkilö ei ole osannut ennakoida.</p>
<p>Toimeksiantojen kautta työskenteleminen voi johtaa tilanteisiin, joissa työsuhteen määritelmä saattaa hämärtyä. Tällä hetkellä alustatyönantaja ei ole työsopimuslain mukainen työnantaja eli kysymyksessä ei ole työsuhde eikä vuokratyö. Työsuhteen puuttuminen saattaa aiheuttaa sen, että oikeutta ansiosidonnaiseen työttömyysturvaan ei ole, kun ei ole työlainsäädännön mukaista työsuhdetta, työaika ei seurata, sekä työterveys- huolto ja työsuojelu puuttuvat.</p>	<p>Alustan ja työntekijän välinen neuvotteluaseman epätasapaino on myös syytä huomioida.</p>
<p>Kuluttajaliitto pitää keskeisimpänä ongelmana oikeudellista epävarmuutta. Myöskään tilanteista, joissa yksityinen ihminen tarjoaa hyödykkeitä elinkeinonharjoittajille, ei ole säännelty. Jakamistaloudessa on usein kyse ainakin osittain yksityishenkilöiden välisestä kaupankäynnistä, jolloin riittäisyyksiä ei voida ratkaista Kuluttajariita-lautakunnassa, vaan pitäisi turvautua tuomioistuimiin. Tuomioistuinprosessi on kuitenkin niin kallis, että siihen ei kannata turvautua.</p>	<p>Jakamistalouden eri osapuolten oikeuksia ja velvollisuuksia ei ole juurikaan määriteltä. Toinen ongelma on riitojen ratkaiseminen.</p>

<p>Suhde mm. freelancereihin ja osuuskuntamuotoiseen palvelujen tarjoamiseen on selkiytettävä. Alustojen omistajilta on edellytettävä, että ne omassa viestinnässään ovat tämän suhteen yksiselitteisiä.</p>	<p>Yritysten yhteiskuntavastuu olisi laajennettava koskemaan myös uudenlaista, digitalisaation käyttöön rakentuvaa liiketoimintaa.</p>
<p>On tilanteita, joissa palveluntarjoajan ja käyttäjän välillä katsotaan olevan työsuhde. On syytä selvittää millaisen esteen jakamistaloudelle tämä muodostaa. Myös palvelun välittäjän ja tarjoajan väliseen suhteeseen voi liittyä ongelmia.</p>	<p>Tarvitaan sääntelyä, jolla määritellään selkeästi eri osapuolten oikeudet ja velvollisuudet sekä suojataan suhteen heikompia osapuolia.</p>
<p>Jakamistalouden toimijoiden käyttämät maksutavat ja tehtyjen transaktioiden myöhempi todentaminen tulee olemaan haaste digitalisoituvassa toimintaympäristössä. Jakamistalouden toimijoilla tulee olla aina jonkinasteinen kirjanpito- tai muistiinpanovelvollisuus tulotietojen ja vaadittavien vähennysten osalta oikeellisuuden varmistamiseksi.</p>	<p>Palvelun tuottajan näkökulmasta, asiassa on kyse oikeusturvakysymyksestä.</p> <p>Kirjanpidon tai tulotietojen luettavan selvityksen puute voi johtaa kohtuuttomiin seurauksiin viranomaistoiminnassa.</p>
<p>Jos asunto-osakeyhtiö haluaisi esimerkiksi hankkia yhtiön omistukseen sähköauton, jota osakkaat voisivat korvausta vastaan käyttää, jouduttaisiin voimassa olevan asunto-osakeyhtiölain takia asiasta päättämään yhtiön kaikkien osakkaiden suostumuksella.</p>	<p>Kaikkien suostumus on harvoin saatavissa. Tiukka päätöksentekovaade voi rajoittaa merkittävästi jakamistalouden lisääntymistä asunto-osakeyhtiössä.</p>

3.4. Yhteenveto kartoituksen tuloksista

Haastattelut

Kiertotalouden, kuten liiketoiminnan alueella yleisestikin tärkeää on hahmottaa liiketoiminnan kannalta oleelliset sopimukset. Tuote palveluna liiketoimintamallin näkökulmasta on tärkeää saada tuotteita osaksi palvelua sekä saada palvelu jalkautettua kuluttajille. Palvelu- tai puitesopimusten rooli korostuu hankinta puolella (erityisesti jatkuvuuden näkökulmasta), mutta myös palvelua hyödyntävien asiakkaiden näkökulmasta. Asiakkaiden osalta tällaista sopimustyyppiä voisi luonnehtia kestopilaukseksi. Sopimusekonomian kannalta vakiosopimusten hyödyntäminen olisi kustannustehokkainta. Asiakaslähtöisyys on mahdollista huomioida myös vakiosopimuksissa jättämällä ehtoihin neuvotteluvaraa tapauskohtaisesti valittavien ehtojen osalta. Tämä edellyttää tietysti tarjottavan palvelun tuntemista siinä määrin, että eri ehtoja on mahdollista ylipäätään laatia.

Uusiutuvuuden liiketoimintamallin kannalta keskeisessä asemassa on tuotteiden valmistuksessa käytettävän kierrätysmateriaalin tai -raaka-aineen laatu. Valmistettavan tuotteen käyttötarkoitus määrittelee pitkälti tuotteen valmistuksessa käytettävien materiaalien ja raaka-aineiden laatuominaisuuksia. Tuotteen edellyttämät laatuvaatimukset muodostavat painetta materiaalien ja raaka-aineiden hankintasopimukseen erityisesti laadun osalta. Haastattelun uusiutuvuuden liiketoimintamallia toteuttavan yrityksen kannalta tuotteiden valmistuksessa käytettävien materiaalien ja raaka-aineiden riittävyyden ja tuotannon jatkuvuuden osalta korostuu riittävän materiaalin ja raaka-aineen saanti. Pitkäkestoiset sopimussuhteet luovat pohjaa vakaalle raaka-ainevirralle. Kestosopimusten osalta tärkeässä roolissa ovat puite- ja palvelusopimukset.

Tuotteen elinkaaren pidentämistä koskevan liiketoimintamallin osalta on huomioitava, että käytäntöjä tuotteen elinkaaren pidentämiseksi on useita. Haastattelun yrityksen toiminnan osalta voidaan todeta, että kyseisen yrityksen toiminnassa korostuu yksittäiset kertasopimukset, jotka liittyvät tuotteiden hankintaan ja niiden välittämiseen asiakkaille. Tapauksessa tuotteen elinkaarta pyritään jatkamaan markkinoimalla tuotetta uudelleen. Tuotteen elinkaarta voidaan tosin jatkaa muutoinkin, kuin vain löytämällä tuotteelle uusi käyttäjä. Tuotteiden elinkaaren jatkaminen riippuu jälleen siitä, minkälaisesta tuotteesta

on kysymys ja milloin tuotteen niin sanotun ensimmäisen elinkaaren katsotaan päättyvän. Merkitystä on myös sillä, että onko tuote poistettu käytöstä vai ei. Kyse on toisin sanoen siis tuotteen jätestatuksesta. Jätehierarkian mukaan ensisijainen tavoite on jätteen syntyminen ehkäiseminen (JäteL 8.1 §). Tuotteiden elinkaaren pidentäminen on jokaisen tuotteen haltijan ensisijainen velvollisuus, jolloin tuotteiden elinkaaren pidentämiseen erikoistuneet yritykset voivat tulla avuksi. Sopimusten rooli näissä tilanteissa korostuu ennen kuin tuote saavuttaa elinkaarensa pään lopullisesti. Tuotteen elinkaaren jatkamisesta on tässä yhteydessä erotettu materiaalikierron ja -tehokkuus. Tällä tarkoitetaan sitä, että tuotteen elinkaaren jatkaminen sellaisessa muodossaan, kun se alun perin on saatettu markkinoille ei ole mahdollista vaan tuotteen elinkaaren jatkaminen edellyttää sellaista muokkaamista tai käsittelyä, että tuotteesta ei ole jäljellä kuin sen valmistamiseen alun perin käytetyt materiaalit.

Tässä tarkastellut jakamistalouden liiketoimintamallit perustuvat palvelualustaan, jonka kautta vuokranantaja ja vuokraaja voivat löytää toisensa. Digitalisaation mahdollistamat alustat voidaan nähdä jakamistalouden toteutumista helpottavana tekijänä. On kuitenkin muistettava, että jakamistaloutta on mahdollista toteuttaa myös ilman erillistä palvelualustaa. Jakamistaloudelle ominaisena piirteenä voidaan pitää tavaroiden tai resurssien yhteiskäyttöä, jossa tavara tai resurssi palautuu yhteiskäytön piiriin sen yksittäisen käyttökerran jälkeen. Palvelualustojen kautta toteutuvan jakamistalouden osalta palvelun käyttöehdot luovat perustan tavaroiden ja resurssien kierrolle. Tavaroiden ja resurssien kierron kannalta keskeinen tekijä on se, että kuka omistaa jakamisen kohteena olevan hyödykkeen ja näin ollen voi päättää tavaran tai resurssin jakamisesta. Jos hyödykkeen jakamisessa hyödynnetään palvelualustaa, hyödykkeen omistaja voi pyrkiä neuvottelemaan palvelualustan tarjoajan kanssa hyödykkeen jakamista koskevista ehdoista. Palvelualustoille on sopimusekonomisesti kannattavinta pyrkiä hyödyntämään vakioehtoisia palvelun käyttöehtosopimuksia, jolloin hyödykkeen haltijan sopimusneuvottelumahdollisuudet voivat jäädä sille tasolle, että valittavaksi jää vain se, että haluaako hyödykkeen haltija hyödyntää alustaa vai ei. Sopimusoikeudellisesti merkittävin kysymys koskee kuitenkin sitä, että ketkä muodostavat hyödykkeen käyttöä koskevan sopimuksen ja millaisin ehdoin. Vaihtoehtoja on useita. Hyödykkeen haltija ja hyödykettä tarvitseva voivat

muodostaa keskenään suoran sopimussuhteen. Palvelualustan rooli voi näissä tilanteissa vaihdella. Ensinnäkin alusta voi toimia vain niin sanottuna tapaamisalustana, jossa hyödykkeen omistaja ja hyödyntäjä löytävät toisensa. Palvelualusta voi toimia myös sopimusalustana, jolloin sopimussuhde muodostetaan alustan välityksellä, mutta hyödykkeen hyödyntämistä koskevat neuvottelut käydään ilman alustan myötävaikutusta. Palvelualusta voi myös myötävaikuttaa sopimussuhteen syntymiseen tarjoamalla valmiita sopimusmallia tai toimimalla toisen osapuolen puolesta sopimuksen tekemisessä, jolloin palvelualustan roolista on täytynyt laatia myös sopimus.

Materiaalikierron ja -tehokkuuden alalla toimivat toiminnanharjoittajat tuskin voivat välttää materiaalien jätestatusta koskevia kysymyksiä. Tässä yhteydessä tarkastelu on kuitenkin keskitetty koskemaan kyseisen liiketoimintamallin sopimusoikeudellisia erityispiirteitä. Kuten edellistenkin liiketoimintamallien osalta, myös tässä yhteydessä on huomioitava se, että liiketoimintamallin alla voidaan käsitellä hyvinkin erilaisia materiaaleja, joka tarkoittaa sitä, että harjoitettava toiminta voi vaihdella hyödynnettävän materiaalin mukaan. Materiaalikierrosta on kysymys silloin, kun alkuperäinen hyödyke ei ole enää käytettävissä sen alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan, mutta materiaali on hyödyntämiskelpoista jossain toisessa muodossa. Materiaalikiertojen toteutumisen kannalta ensimmäinen keskeinen ratkaistava kysymys liittyy ensinnäkin materiaalin saatavuuteen ja toiseksi materiaalien käsittelijöiden olemassaoloon. Eli kuinka materiaalille löydetään sopiva jatko-työntäjä tai -käyttäjä sekä kuinka jatko-työntäjä tai -käyttäjä löytää tarvitsemansa materiaalin. Tähän tarpeeseen on pyritty vastaamaan mm. ympäristöministeriön ja Motivan ylläpitämän Materiaalitori-palvelun kautta. Materiaalikiertojen alalla toimivien yritysten toimintaedellytys on riittävän raaka-ainevirran varmistaminen. Tähän voidaan yhdistää kysymykset koskien raaka-aineen laatua, määrää ja toimitustiheyttä. Kyseiset asiat on mahdollista huomioida toimitussopimuksissa.

Dokumentti- ja diskurssianalyysi

Teollisten symbioosien ja ekoteollisuuspuistojen tarkoituksena on koota useita eri toimijoita saman raaka-aine- tai materiaalivirran läheisyyteen, jonka tavoitteena on konkreettisesti lyhentää raaka-aineiden tai materiaalien kuljetusmatkaa. Yksittäisen raaka-aineen

tai materiaalin näkökulmasta tämä tarkoittaa sen mahdollisimman tehokasta alueellista hyödyntämistä. Alueellisten teollisuuspuistojen sopimusverkostoon vaikuttaa alueellisen keskittymän muodostavien yritysten harjoittaman liiketoiminnan muoto. Lisäksi verkostoon vaikuttaa se, että onko alue muodostunut yhden päätoimijan ympärille vai onko alueen toimijoiden tuotannot täysin erillisiä toisistaan, mutta niiden toiminnasta muodostuvat sivuvirrat ja niiden jatkokäsittely muodostaa alueen toimijoita yhdistävän linkin. Alueella voi toimia myös palveluja tarjoavia toimijoita. Puistot voivat muodostua siis useista eri kiertotalouden liiketoimintamalleja hyödyntävistä yrityksistä. Tämä tarkoittaa myös sitä, että tällaisten puistojen sopimusverkostot voivat muodostua hyvinkin monimuotoisiksi.

Jättemateriaalin käsittely linkittyy materiaalikiertoihin ja -tehokkuuteen. Jätelainsäädäntö ohjaa jätteen käsittelyä. Jätelainsäädäntö luo puitteet sille, mitä jätteen haltija voi tehdä hallussaan olevalle jätteelle sekä millä edellytyksillä mahdolliset vaihtoehdot tulevat sovellettaviksi.

Tuotteen kestävyyttä koskevat ongelmat koskevat ensisijaisesti tuotteen valmistajaa. Keinoja tuotteen kestävyuden parantamiseen on löydettävissä tuotteen valmistuksessa käytettävän materiaaliratkaisujen ja tuotteen tuotekehityksen puolelta. Tuotteen valmistaja voi vaikuttaa valmistamansa tuotteen valmistuksessa käytettäviin materiaaleihin. Tuotteen valmistajan on varmistuttava siitä, että tuote soveltuu sen aiottuun käyttötarkoitukseen. Tämä luo painetta myös käytettävän materiaalin hankintaan, joka valmistajan on huomioitava materiaalin hankintaneuvotteluissa. Merkitystä on myös sillä, kenelle tuote myydään. Elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välistä tuotteiden vaihdantaa sääntelee kuluttajansuojalaki, jossa on yleisesti säännelty kuluttajien suojasta suhteessa vahvemmassa asemassa oleviin elinkeinonharjoittajiin nähden tuotteiden vaihdannan osalta. Sen sijaan elinkeinonharjoittajien välisiä suhteita tuotteiden vaihdannassa ei ole säännelty vastaavasti. Elinkeinonharjoittajien väliset suhteet tuotteiden vaihdannassa on jätetty pitkälti sopimusten varaan järjestettäväksi.

Tuotekehityksen kannalta sopimuksilla voidaan nähdä olevan merkitystä silloin, kun kehityksessä käytetään ulkopuolisia suunnittelijoita. Mikäli yritys toteuttaa tuotekehityksen

täysin itsenäisesti, voidaan tämän katsoa kantavan myös riskin tuotekehityksen onnistumisesta täysin itsenäisesti. Sopimukseen on tärkeää kirjata tavoitteet (eli kohde), aikataulu sekä kehitykseen varatut resurssit. Tuotekehitykseen liittyy ajatus uuden tuotteen keksimisestä tai jonkin tuotantotavan kehittämisestä. Tähän voidaan nähdä liittyvän erilaisia riskejä, kuten uuden innovaation salassapitoa koskevat kysymykset sekä tuotetta ja tuotantoa koskevat immateriaalioikeudelliset kysymykset, jotka osapuolten olisi syytä tunnistaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Jakamistalouteen voidaan luetella kuuluvan useita eri toimintamalleja, joita kaikkia ei välttämättä edes voi luonnehtia liiketoiminnaksi. Jakamistalouden voidaan nähdä edellyttävän sopimuksia riippumatta siitä, tavoitellaanko toiminnalla taloudellista tai muuta etuutta vai ei. Digitalisaatio on mahdollistanut eri palvelualueiden hyödyntämisen, jonka voidaan nähdä avaavan ovia eri jakamistalouden toimintamalleille.

4. SUOSITUKSET TOIMINTAMALLEIKSI

Kartoituksen perusteella on tehty havaintoja kiertotalouden liiketoimintamalleja toteuttavien yritysten kohtaamista ongelmista. Tarkastelua on täydennetty dokumentti- ja diskurssianalyysillä, jonka avulla kartoitettiin yleisempää keskustelua liiketoimintamalleihin liittyen. Sopimusoikeudellisen analyysin avulla on pyritty kartoittamaan liiketoimintamallien alaisuuteen luettavien yritysten mahdollisia sopimusoikeudellisia ongelmia sekä sitä, miten niihin mahdollisesti voisi varautua. Havaintojen perusteella on mahdollista laatia toimintamalleja. Kiertotalouden liiketoimintamallit voidaan nähdä toisistaan erillisinä kokonaisuuksina. Käytännössä jaottelulla ei kuitenkaan ole merkitystä, koska liiketoimintamallit voivat olla toisiaan tukevia tai osittain päällekkäisiä. Esimerkiksi tuotteen elinkaaren pidentäminen voidaan yhtä hyvin nähdä osana materiaalikiertoa ja -tehokkuutta lisäävänä toimintana. Vastaavasti ekoteollisuuspuistot ja teollisuussymbioosit voivat koostua useasta eri liiketoimintamallista. Näin ollen hahmotellut toimintamallit on laadittu yleisellä tasolla siten, että ne voivat koskea useita eri liiketoimintamalleja.

Alla on esitelty tyypillisimmät havaitut ongelmat, joihin mahdollista puuttua tai varautua sopimuksin. Suositukset toimintamalliksi on esitelty ongelmakohtaisesti.

4.1. Materiaalin ja raaka-aineen toimitus

Tyypillisimmät ongelmat, joita kiertotalouden liiketoimintamalleja toteuttavat toimijat kohtaavat liittyvät materiaalin tai raaka-aineen toimituksiin. Materiaalin tai raaka-aineen toimitukseen liittyvät ongelmat eivät tosin suoranaisesti näyttäyty merkittävässä roolissa jakamistalouden liiketoimintamallissa tämän selvityksen kartoituksen mukaan. Jakamistalouden piirissä toimitukseen liittyvä ongelma näyttäytyy ennemminkin jakamistalouden kohteeseen liittyvinä kysymyksinä. Materiaalien ja raaka-aineiden toimituksiin liittyy luontaisena ongelmana niiden saatavuus, joka koskee yhtä lailla myös muita liiketoimintamalleja, kuin pelkästään kiertotalouden piiriin kuuluvia liiketoimintamalleja. Luontaisella ongelmalla tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että sopimuksilla ei ole mahdollista vaikuttaa raaka-aineen tai materiaalien toimittajien määrään. Sopimuksin ratkaistavat ongelmat kulminoituvat niihin tilanteisiin, jolloin materiaalin tai raaka-aineen toimittaja on

tiedossa. Tällöin ongelmat heijastuvat materiaalien tai raaka-aineiden toimitusvarmuuteen. Toimitusvarmuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat mm. toimitustiheys, toimitettavan materiaalin määrä sekä laatu.

Mahdollisiin materiaalin tai raaka-aineen toimitukseen liittyviin ongelmiin on mahdollista varautua sopimusehdoin. Toimittajaa valittaessa on syytä ottaa huomioon toimijan toiminnan laajuus, joka voi kertoa toimijan kyvystä toimittaa materiaalia. Toimitusvarmuuden turvaamiseksi toimitussopimuksiin on syytä sisällyttää ehdot toimitettavan materiaalin määrästä, laadusta ja toimitustiheydestä. Toimitusvarmuuteen vaikuttaa olennaisesti myös sopimuskauden pituus. Toimitussopimusten yhteydessä on syytä sopia myös menettelyistä niiden tilanteiden varalta, kun sopimusosapuolet eivät jostain syystä pysty täyttämään velvoitteitaan.

Kuvaus tilanteesta

Materiaalien ja raaka-aineiden toimitukseen liittyvät ongelmat.

Tilanne tulee esille erityisesti yrityksiä osalta, jotka hyödyntävät jättemateriaalia tuotannon raaka-aineena.

Toimintamalli

Sopimusehdoissa sovitaan toimituksen kohteena olevan materiaalin tai raaka-aineen laadusta, määrästä ja toimitusajankohdasta sekä toimitusten tiheydestä.

4.2. Tuotteen tai palvelun ylläpitoon liittyvät kiertotaloudelliset ongelmat

Tässä selvityksessä on keskitytty tarkastelemaan pelkästään kiertotaloudelle tyypillisiä sopimuksin ratkaistavissa olevia ongelmia. Näin ollen tarkastelun ulkopuolelle on rajattu liiketoiminnan edellyttämien yleisten ylläpitoon liittyvien sopimusten kuten liiketilojen vuokrasopimusten, työsopimusten ja energian siirtoon liittyvien sopimusten tarkastelu. Kiertotalouden piirissä tuotteiden tai palveluiden ylläpitoon liittyvät ongelmat korostuvat niissä tilanteissa, kun saman tuotteen tai palvelun on tarkoitettu olevan käytön kohteena useammin kuin kerran. Tämä korostuu etenkin tuote palveluna -liiketoimintamallin sekä

jakamistalouden sektorilla. Liiketoimintamallien ideana on hyödyntää yhtä tuotetta ja palvelua mahdollisimman monta kertaa, joka itsessään tarkoittaa tuotteen elinkaaren pidentämistä. Tuotteen elinkaaren pidentämistä on tässä selvityksessä tarkasteltu kuitenkin erillisenä liiketoimintamallina, koska siinä ei välttämättä ole aina kyse yhden ja saman tuotteen elinkaaren pidentämisestä (ks. haastattelu III). Tuotteen ylläpitoon liittyvät ongelmat koskevat korostetusti tuotteen fyysisten ominaisuuksien ylläpitämistä. Tämä tarkoittaa tuotteen laadun säilyttämistä sellaisena, että sitä on mahdollista käyttää sellaisenaan yhä uudestaan. Käytännössä kyse on tuotteen huoltamiseen ja korjaamiseen liittyvistä seikoista. Käyttötavaroiden osalta on selvää, että niiden käyttö voi kuluttaa tuotetta eikä tuotteen kulumista ole mahdollista estää sen tavanmukaisen käyttötarkoituksen yhteydessä edes sopimuksin. Kuluminen voidaan ymmärtää tuotteeseen sisältyvänä luontaisena riskinä. Kohteena olevasta tuotteesta riippuen, tuotteelle voi olla mahdollista määrittää sen tavanomaiset käyttöolosuhteet. Palveluiden ylläpitoon liittyvät ongelmat riippuvat niin ikään palvelun luonteesta. Edellä esitetyt tuotteiden kulumista koskevat ongelmat liittyvät kiertotalouden näkökulmasta myös palvelun kohteena olevien tuotteiden ylläpitoon. Palveluiden ja erityisesti verkossa olevien palvelualustojen osalta on huomioitava, että alustat edellyttävät itsessään ylläpitämistä.

Tuotteiden ja palvelualustojen ylläpitoon liittyvien kysymysten osalta merkitystä on sillä, että osaako toiminnanharjoittaja itse suorittaa ylläpitoon liittyvät toimenpiteet vai tarvitseeko hän tähän ulkopuolista apua. Osaamisen lisäksi ylläpito voi olla myös resurssikysymys. Tämä tarkoittaa sitä, että toiminnanharjoittajan kannalta voi olla kustannustehokkaampaa ulkoistaa ylläpito toiselle toiminnanharjoittajalle. Ylläpitoon liittyvä kysymys on syytä ratkaista ennen liiketoiminnan aloittamista. Ylläpito on kuitenkin mahdollista ulkoistaa sopimuksin. Ylläpitoon liittyvien sopimusten osalta voi olla kustannustehokkainta hyödyntää pitkäkestoisia puitesopimuksia valitun tai valittujen palveluntarjoajan tai -tarjoajien kanssa, jonka myötä on mahdollista välttyä useilta yksittäisiltä sopimusneuvotteuilta. Tuotteen ylläpitoon vaikuttaa myös tuotteen kuluminen, jos kyse on kulutustavarasta. Tuotteen kulumista on mahdollista määritellä myös tuotteen hyödyntämistä koskevan sopimuksen käyttöehdoissa, esimerkiksi määrittelemällä sen käyttötarkoitus ja -olosuhteet.

Kuvaus tilanteesta

Tuotteen ja palvelun ylläpitämistä koskevat ongelmat.

Tilanne tulee esille erityisesti niiden kiertotalouden liiketoimintamallien yhteydessä, jotka pidentävät tuotteen elinkaarta esimerkiksi vuokraamalla.

Toimintamalli

Tuotteen tai palvelun käyttötarkoitus ja -olosuhteet määritellään sopimusehdoissa. Laaditaan tarvittaessa puitesopimus koskien tuotteen tai palvelun huoltoa tai ylläpitoa tarjoavien toimijoiden kanssa.

4.3. Menettelyt sopimussuhteissa ilmenneisiin poikkeamiin

Kaikkiin sopimussuhteisiin sisältyy riski siitä, että sopimusosapuoli ei jostain syystä kykene täyttämään sopimusvelvoitettaan. Sopimusvelvoitteiden selvittäminen edellyttää sopimuksen sisällön tulkitsemista. Tämän takia on tärkeää, että sopimukset laaditaan kirjallisesti. Usein poikkeamat liittyvät sopimuksen kohteena olevaan suoritukseen, kuten edellä käsitellyn ensimmäisen ongelmatilanteen yhteydessä käy ilmi. Näiden tilanteiden varalta molempien sopimusosapuolien edun mukaista on pyrkiä määrittelemään sopimuksessa menettelyt, joita tilanteessa noudatetaan. Kaikki mahdolliset tilanteet ei tietenkään ole ennakoitavissa, jolloin yleisen ylivoimaista estettä (*force majeure*) koskevan vastuunrajoitusehdon sisällyttäminen sopimukseen on tarkoituksenmukaista kaikissa sopimuksissa. Toiminnanharjoittajan kannalta on oleellista tunnistaa oman toiminnan kannalta merkittävimmät tekijät, jotka voivat vaikuttaa omaan toimintaan. Tällaisia voivat olla raaka-aineen laatuun ja määrään liittyvät tekijät. Kiertotalouden toimijoiden näkökulmasta esimerkiksi uusioraaka-aineen toimitukset voivat muodostaa koko toiminnan perustan, jotta toiminnan voidaan ylipäättään katsoa olevan osa kiertotaloutta, jos vaihtoehtoinen raaka-aine on neitseellistä. Näiden intressien esiin tuominen sopimusneuvotteiluissa voi laajentaa sopimuskumppanin ymmärrystä sopimukseen sisällytettävistä ehdoista. Toisaalta se voi myös tarjota sopimuskumppanille mahdollisuuden pyytää sopimuksen vastasuoritteesta korkeampaa vastiketta.

Valmiiksi sovitut menettelyt poikkeamistilanteisiin voivat lisätä sopimusosapuolten luottamusta sopimussuhteeseen. Yksittäisten tilanteiden selvittämisen osalta paras vaihtoehto on pyrkiä neuvottelemaan ratkaisusta, jolloin tilanteeseen vaikuttaneet erityispiirteet on mahdollista ottaa huomioon tapauskohtaisesti. Toistuvat neuvottelut voivat kuitenkin heijastua toiminnan tehokkuuteen niiden viedessä resursseja molemmilta sopimusosapuolilta varsinkin pitempiaikaisten kestopimusten yhteydessä. Näin ollen sopimukseen on hyvä määritellä, mitä kyseisessä sopimuksessa pidetään sopimusrikkomuksena ja mitä siitä seuraa. Tämä edellyttää myös sopimusvelvoitteiden täsmällistä määrittelyä sopimuksessa. Yhtenä menettelyvaihtoehtona on sopimussakon määrittely. Sopimusosapuolten on mahdollista sopia myös siitä, missä sopimusta koskeva riita-asia käsitellään, jos osapuolet eivät pääse keskinäisten neuvotteluiden kautta yhteisymmärrykseen sopimuksen täyttämisestä. Sopimusrikkomustilanteita ja niihin vaikuttaneita tekijöitä ei ole mahdollista luetteloida tyhjentävästi, minkä takia myös tilanteita koskevien menettelyiden suosittelu on mahdotonta.

Kuvaus tilanteesta

Sopimusrikkomustilanteet (tilanteet, joissa sopimusvelvoitteita ei noudateta).

Kiertotalouden yritysten sopimusprosesseissa korostuu monesti luottamus sopimusosapuolten välillä, joka näyttäytyy esimerkiksi suullisina sopimuksina. Suullisten sopimusten noudattaminen ja toteuttaminen ennakoimattomissa tilanteissa voi johtaa erimielisyyksiin sopimuksen sisällöstä.

Toimintamalli

Laaditaan sopimukset kirjallisena sopimuksena. Sopimusvelvoitteet ja -vastuut määritellään täsmällisesti sopimusehdoissa. Sovitaan tarvittaessa sopimussakosta.

4.4. Palveluihin liittyvien vastuusuhteiden määrittely

Palveluntarjoajan kannalta olennaista on tunnistaa oma rooli harjoittamansa liiketoiminnan osalta. Tämä ei koske pelkästään kiertotalouden toimijoita, vaan yleisesti kaikkia

palveluntarjoajia. Palvelun sisältö vaikuttaa palveluntarjoajan rooliin. Tässä yhteydessä on tarkasteltu palveluita, joihin sisältyy jonkin tuotteen välitys. Palveluntarjoajalla voi olla useita rooleja harjoittamansa liiketoiminnan yhteydessä. Vastuusuhteet palvelunkäyttäjien ja palveluntarjoajan välillä muotoutuvat sopimussuhteiden kautta. Jos palvelun kohteena on jokin hyödyke, edellyttää tämä myös sopimussuhdetta hyödykkeen omistajan tai haltijan kanssa, ellei palveluntarjoaja itse omista hyödykettä. Palveluntarjoajan kanalta keskeiset kysymykset sopimussuhteiden järjestämiseen liittyvät palvelun käyttöehtoihin ja vastuun jakautumiseen vahinkotilanteissa.

Palveluntarjoajan näkökulmasta palvelun käyttöehtojen muotoiluun on syytä kiinnittää huomiota jo liiketoimintaa suunniteltaessa. Palvelun käyttöehdot ilmentävät palvelun liikeidean sitä hyödyntäville käyttäjille. Palveluntarjoajalle kustannustehokkainta on laatia palveluehdot vakiomuotoisiksi, mikä helpottaa myös sopimussuhteiden hallinnoimista. Vahinkotilanteiden osalta korostuvat vastuunrajoittamista koskevat sopimusehdot sekä vahinkoihin varautumiseen liittyvät järjestelyt, kuten vakuutusjärjestelyt. Vakuutusjärjestelyihin liittyy olennaisesti kysymys hyödykkeen omistussuhteesta, joka vaikuttaa siihen kuka hyödykkeen voi vakuuttaa. Palveluntarjoaja voi myös edellyttää tai kehottaa sopimuksessa palveluun hyödykkeitä tarjoavia tahoja vakuuttamaan omistamansa hyödykkeet.

Kuvaus tilanteesta

Epäselvyydet koskien sovittuja vastuita ja veloituksia.

Palvelun kohteena olevan tuotteen tai huoneiston vahingoittuminen joko sen tavaramaisessa käytössä tai virheellisen käytön takia.

Toimintamalli

Sisällytetään sopimusehtoihin vakiomuotoiset palvelun käyttöehdot. Varaudutaan vahinkotilanteisiin käyttöehtoihin sisällytettävien vastuunrajoituslausekkeiden avulla. Vakuutetaan palvelun kohteena oleva hyödyke.

4.5. Sopimustyyppin valinta

Sopimustyyppin valintaan vaikuttavia tekijöitä on useita. Sopimustyyppin valintaan vaikuttavat yleiset tekijät pätevät myös kiertotalouden liiketoimintamalleja harjoittaville toimijoille. Sopimustyyppin valintaan keskeisesti vaikuttava tekijä on sopimuksen tarkoitus. Toiminnanharjoittajan on syytä tiedostaa, mitä varten sopimus ylipäättään on laadittava. Sopimuksen tarkoitukseen liittyy olennaisesti sopimuksen kohde, eli mikä asia sopimuksella on tarkoitettu tai tarve järjestää. Sopimuksen tarkoitukseen liittyy kysymys myös sopimuksen ajallisesta ulottuvuudesta, eli toisin sanoen siitä, hyödynnetäänkö sopimus-suhteessa kerta- vai kestopopimusta. Kiertotalouden liiketoimintamalleihin voi liittyä innovatiivisia uusia ratkaisuja joko tuotteina tai valmistusmenetelmiin liittyen. Näiden osalta on syytä tunnistaa liiketoiminnan kannalta merkitykselliset salassapitotarpeet ja varmistaa niiden turvaaminen tarvittaessa salassapitosopimuksin. Tarve sopimuksin järjestettävistä liiketoiminnan kannalta oleellisista osa-alueista ilmenee yleensä jo liiketoiminnan suunnitteluvaiheessa.

Kuvaus tilanteesta

Sopimustyyppin valinta.

Kiertotaloussektorille vakiintuneiden sopimuskäytäntöjen puuttuessa toimijoille ei ole tarjolla valmiita sopimusmalleja tai -tyyppejä, jotka huomioisivat kiertotalouden toimijoiden sopimukselliset erityistarpeet. Tämä koskee yleisesti kiertotalouden liiketoimintamalleja.

Toimintamalli

Kartoitetaan ja tunnistetaan liiketoiminnan edellyttämät tarpeet, jotka edellyttävät sopimusta.

Sopimuksen selkeästi määritelty tarkoitus ja tavoite auttavat hahmottamaan ne elementit, joista on sovittava ja jotka sopimuksen tulee kattaa. Tarkoituksen ja tavoitteen määrittely auttavat tunnistamaan tarvittavan sopimustyyppin.

4.6. Sopimussuhteiden hallinnointi

Teollisten symbioosien ja ekoteollisuuspuistojen osalta alueen toimijoiden sopimussuhteita voisi olla kustannustehokasta hallinnoida yhteisesti. Yhteishallinnointi voisi toteutua siten, että alueen toimijat muodostaisivat alueellisen sopimuksia koordinoivan työryhmän, joka käsittelee esimerkiksi alueen raaka-ainevirtaa ja sen jakautumista eri toimijoiden välillä. Toimijat perustaisivat työryhmän yhteisellä sopimuksella, jossa sovittaisiin työryhmän toimintatavoista sekä sille kuuluvista sopimusasioista.

Kuvaus tilanteesta

Sopimussuhteiden yhteishallinta.

Esimerkiksi ekoteollisuuspuistoissa on tärkeää, että toimijoiden välinen yhteistyö on sujuvaa. Useat yksittäiset sopimukset voivat heikentää ekoteollisuuspuiston toimintamahdollisuuksia ja ohjata osaoptimointiin.

Toimintamalli

Muodostetaan alueen kiertotalouden toimijoista koostuva työryhmä, joka ohjaa ja koordinoi keskitetysti alueen sopimustoimintaa.

5. YHTEENVETO

Tässä selvityksessä on kartoitettu, mitä sopimusoikeudellisia ongelmia kiertotalouden toimijat kohtaavat. Selvityksen tuloksena on laadittu toimintamalleja, joiden avulla toimijat voivat välttää havaittuja ongelmia ja miten mahdollisiin ongelmiin tulisi varautua. Selvityksen aluksi on käsitelty sopimusoikeuden keskeisimpiä lähtökohtia sekä mitä sopimusoikeudellisia erityispiirteitä kiertotalouteen liittyy. Sopimusoikeudellisten lähtökohtien jälkeen kiertotalouden liiketoimintamalleja toteuttavien toimijoiden kohtaamia ongelmia kartoitettiin haastatteleamalla toimijoita jokaisesta kiertotalouden liiketoimintamallista. Kartoitusta täydennettiin dokumentti- ja diskurssianalyysillä. Selvitykseen haastateltujen toimijoiden määrän takia kiertotalouden liiketoimintamalleja koskevaa sopimusympäristön kartoitusta ei tule pitää liiketoimintamalli kohtaisesti tyhjentävänä.

Kiertotalouden liiketoimintamalleja koskevat sopimusoikeudelliset kysymykset eivät eroa merkittävästi muuta liiketoimintaa koskevista sopimuksista. Yleiset sopimusoikeudelliset säännöt ja periaatteet tulevat sovellettavaksi myös kiertotalouden piiriin katsottavassa liiketoiminnassa. Sopimusprosessi sen neuvotteluvaiheesta aina sopimuksen päättymiseen saakka voidaan nähdä olevan yhtä merkittävässä roolissa kiertotaloudessa kuin se on liiketoiminnassa yleisestikin.

Kiertotalouden sopimukset eroavat muista sopimuksista niiden kontekstin perusteella. Toisin sanoen sopimusta voidaan pitää kiertotaloudellisena sopimuksena vain, jos se liittyy jonkin kiertotalouden liiketoimintamallin harjoittamiseen. Yleisten sopimusoikeudellisten lähtökohtien vaikuttaessa myös kiertotalouden sopimusprosesseihin sopimusten erottelu kiertotaloudellisiin ja ei-kiertotaloudellisiin sopimuksiin kulminoituu harjoitettavan toiminnan luonteeseen. Tällä voi tosin olla merkitystä kiertotaloutta harjoittavan toimijan näkökulmasta. Esimerkiksi uusioraaka-aineista tuotteita valmistavan toimijan kannalta asiaa voidaan tarkastella siten, että toiminnan kiertotaloudellinen ulottuvuus on kiinni tuotteiden valmistamisessa käytettävästä uusioraaka-aineesta. Jos raaka-aineen toimittaja ei pysty toimittamaan uusioraaka-ainetta vaan pelkästään neitseellisiä raaka-aineita, ei tuotteita valmistavan toimijan voida katsoa harjoittavan kiertotaloutta, jos korvaavaa

uusioraaka-ainetta ei ole saatavilla. Tällöin tuotteen valmistajan voidaan nähdä menettävän kiertotalouden toimijan status. Toisaalta toimijalla voi olla valmius valmistaa tuotteita sekä neitseellisistä että uusioraaka-aineista ja tuotteita valmistetaan kulloinkin tuotteiden kysynnän ja niiden valmistamiseen käytettävien raaka-aineiden saatavuuden mukaisesti. Tällöin toiminnanharjoittajan tavoitteena voidaan ymmärtää olevan enemmänkin pyrkimys maksimoida harjoittamansa liiketoiminnan tuottavuus kuin se, että toiminnanharjoittaja tavoittelisi toiminnan jatkuvaa kiertotaloudellista statusta. Sopimusprosessissa korostuvat näin ollen toimijan omat tavoitteet ja pyrkimykset kiertotalouden toteuttamiseen, joka voi heijastua erityisesti sopimuskumppaneiden valintaan. Sopimuskumppanin valintaan voi vaikuttaa osapuolen sitoutuminen kiertotalouden toteuttamiseen.

Selvityksen yhteydessä toteutettujen haastatteluiden yhteydessä esille nousi myös kiertotalouden liiketoimintamalleja toteuttavien toimijoiden luottamus sopimusosapuolten väliseen sopimussuhteeseen. Luottamus nousi esille niin palveluita kuin tuotteita ja raaka-aineita koskevissa sopimussuhteissa. Sopimussuhteeseen liittyvää luottamusta ei tosin voida pitää ainoastaan kiertotaloudelle ominaisena piirteenä, koska sopimussuhteeseen liittyvää luottamusta voidaan pitää tärkeänä elementtinä sopimusoikeudellisesti myös yleisesti. Kiertotalouden piirissä tehtävissä sopimussuhteissa luottamus tosin näyttää heijastavan toimintaan liittyvää erityistä yhteisöllisyyttä. Yhteisöllisyyden muodostumiseen vaikuttaa osaltaan sopimusosapuolten arvot. Näin ollen sopimusosapuolten arvot voivat heijastua myös sopimukseen ja niiden ehtoihin. Toisin sanoen yhtenä kiertotaloutta edistävänä tekijänä voidaan pitää sitä tukevien arvojen omaksumista.

6. LÄHTEITÄ

Aarras, Nina: Toisen jäte on toisen raaka-aine – Kierrätys ja uudelleent valmistus taloudellisesti ja ekologisesti kestävästä liiketoimintamahdollisuutena. Turun kauppakorkeakoulu. Suomen yliopistopaino Oy, 2015.

Annola, Vesa – Hemmo, Mika – Karhu, Juha – Kartio, Leena – Saarnilehto, Ari – Tammi-Salminen, Eva – Tolonen, Juha – Tuomisto, Jarmo ja Viljanen, Mika: Varallisuus oikeus. Sähköinen päivitetty kirja. Alma Talent Oy, 2019. (Annola, Hemmo ym. 2019.)

Annola, Vesa ja Saarnilehto, Ari: Sopimusoikeuden perusteet. 8., uudistettu painos. Alma Talent Oy, 2018. (Annola, Saarnilehto 2018.)

Evers, Angus: Project structuring. Teoksessa Evers, Angus – Read, Adam (eds.): Energy from Waste: A Practical Handbook. Globe Law and Business 2015, London. (Evers, 2015.)

Halonen, Kirsi-Maria: Hankintasopimuksen tehottomuus – Hankinta- ja velvoiteoikeudellinen tutkimus hankintasopimuksen tehottomuudesta ja hankintayksikön vahingonkorvausvastuusta sen entiselle sopimuskumppanille. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Yksityisoikeuden sarja A 134 2015. (Halonen, 2015.)

HE 248/2018 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle jätelain muuttamisesta.

Hemmo, Mika ja Hoppu, Esko: Vakuutusoikeus. 1. painos. Alma Talent Oy, 2006. (Hemmo, Hoppu 2006.)

Hemmo, Mika ja Hoppu, Kari: Sopimusoikeus. Sähköinen päivitetty kirja. Alma Talent Oy, 2019. (Hemmo, Hoppu 2019.)

Mähönen, Jukka: Lojaliteettivelvollisuus ja tiedonantovelvollisuus. Teoksessa Saarnilehto, Ari (toim.): Varallisuus oikeuden kantavat periaatteet. Vantaa 2000. (Mähönen, 2000.)

Määttä, Kalle ja Voutilainen, Tomi: Julkisten hankintojen sääntely. Helsingin Kamari Oy, 2017. (Määttä, Voutilainen 2017.)

Norros, Olli: Vastuu sopimusketjussa. 1. painos. Alma Talent Oy, 2007. (Norros, 2007.)

OECD, Business Models for the Circular Economy: Opportunities and Challenges for Policy, OECD Publishing, Paris 2019. (OECD 2019). [<https://doi.org/10.1787/g2g9dd62-en>] (4.12.2020)

Palmujoki, Antti ja Vartiainen, Noora: Ympäristönäkökohtien huomioiminen julkisissa hankinnoissa. Edilex 9/2020. (Palmujoki, Vartiainen 2020).

Riikonen, Anu: Kaksiasiansaissausteen ylittävän sopimusvastuun merkitys sopimushallinnalle. Edilex -julkaisu, 2008. (Riikonen, 2008.)

Sitra. Teolliset symbioosit. [<https://www.sitra.fi/aiheet/teolliset-symbioosit/>] (1.12.2020)

Tikkanen, Sarianne – Antikainen, Riina – Kautto, Petrus – Salmenperä, Hanna (2018) Katsaus kiertotalouden mahdollisiin taloudellisiin ohjauskeinoihin. Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 4/2018.

Turunen, Topi: Näkymiä jätteenpolton tulevaisuuteen – kommentteja komission tiedonannosta jätteenpoltonasemasta kiertotaloudessa. Edilex-sarja 2017/20, 11.5.2017. (Turunen, 2017.)

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 44/2017: Jakamistalouden säädösympäristö, Haasteet ja kehittämistarpeet. Työ- ja elinkeinoministeriö 2017.

7. LIITE 1 HAASTATTELUKYSYMYKSIÄ

1. Määritelläänkö (jäte)materiaalin laatu/koostumus täsmällisesti sopimuksessa?
2. Miten vastuu määritellään, jos materiaalissa on epäpuhtauksia ja se kuluttaa/rikkoo kierrätyslaitteita?
3. Tuleeko (jäte)materiaalin laatu/koostumus todentaa?
4. Määritelläänkö ominaisuudet (muovi, biohajoava, kierrätettävä jne.) täsmällisesti?
5. Määritelläänkö sopimuksessa jättemateriaalin hyödyntämisen terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät reunaehdot?
6. Kytetäänkö (jäte)materiaalin puhtausvaatimukset kierrätysmateriaalin käyttötarkoitukseen (tuote)?
7. Voidaanko sopimuksilla turvata, että aine tai esine täyttää käyttötarkoituksensa mukaiset tekniset vaatimukset?
8. Voidaanko sopimuksilla turvata, että aineen tai esineen käyttö ei kokonaisuutena arvioiden aiheuta vaaraa tai haittaa terveydelle tai ympäristölle?
9. Pitkään käytössä olevat tuotteet: Tulisiko kestävyys-, korjattavuus- ja kierrätettävyysovaatimuksia sisällyttää sopimuksiin?
10. Tuleeko tuoteturvallisuus varmistaa testaamalla?
11. Vaaditaanko jättemateriaalin käsittelymenetelmälle sertifikaattia?
12. Onko mahdolliset lainmuutokset ennakoitu sopimuksissa (esim. EoW) ja osapuolten vastuut niin tapahtuessa?
13. Miten määritellään jätteen omistus- ja vastuukysymykset ja milloin omistus ja/tai vastuu siirtyy osapuolelta toiselle?
14. Millaisilla yhteistyösopimuksilla turvataan materiaalin saanti ja kehitystyön jatkuvuus?
15. Miten turvataan osallistuvien tahojen pitkäjänteinen sitoutuneisuus ja ehkäistään riskit toimitusketjun ja asiakassuhteiden häiriöihin?
16. Määritelläänkö toimitusvirheiden korvausjärjestelmät, kuten velvollisuuksia, määriä, aikatauluja ja laatua koskevat kysymykset?
17. Kuka vastaa siitä, että toimitettava jäte on riittävän tasalaatuista?
18. Miten sopimuksissa voidaan jakaa investointeihin liittyvät riskit?
19. Tarvitaanko sopimuksia ja vakuutusjärjestelyjä vähentämään uuden teknologian käyttöönoton riskejä?
20. Onko kustannusten maksaminen sopimuksessa sidottu järjestelmästä koituviin säästöihin?
21. Valtasuhteet verkostomaisessa toiminnassa: Otetaanko huomioon sopimuksissa?
22. Sisältääkö palvelusopimus käyttöajan huollon ja tuen?
23. Millainen on vakuutusikäntö vahinkotapauksissa?
24. Miten vastuut määritellään sopimuksissa, esim. jos jaetaan aineita/ esineitä, joiden käsittelyyn liittyy vaaroja (kuten tietyt kemikaalit, koneet)?
25. Miten huomioidaan muut vastuujärjestelyt, kun kyseessä on yhteiskäyttö tai yhteisomistus?
26. Vaaditaanko käyttäjältä käyttökokemuksen todentamista?
27. Miten kuluttajansuojaan liittyvät kysymykset huomioidaan sopimuksissa?
28. Millaisia ovat digitaalisten alustojen tarjoajien vastuut, kun ne toimivat kaupan välittäjinä?

8. LIITE 2 LÄHTEITÄ – DISKURSSIANALYYSI

Lähteet luetteloitu kronologisesti julkaisuajankohdan mukaan. Aineisto on kerätty aikavälillä 2.3.2020 – 30.9.2020.

Koivuniemi, Ville (2017) Ammattimaisten Airbnb-välittäjien ilmaantuminen markkinoille huolettaa MaRaa. Lapin kansa. <https://www.lapinkansa.fi/ammattimaisten-airbnb-valittajien-ilmaantuminen-ma/83613>

Utula, Katri (2017) Asuntovuokraus Airbnb:stä tuli ongelma. Iltasanomat. <https://www.is.fi/viihde/art-2000005254141.html>

Työ- ja elinkeinoministeriö (2017). Jakamistalouden haasteet ja kehittämistarpeet 15.8.2017. Lausuntopyyntö. <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/ParticipationNonJsShowReport?proposalId=f71e5a67-5f4f-4c13-81ef-9fe2d93b9b36>

Sutinen, Essi (2018) Harkitsetko ryhtymistä Airbnb-majoittajaksi? Luota vieraisiisi, paiksi töitä ja varaudu pahimpaan – kokeneet vuokraajat ja vakuutusyhtiöt neuvovat, miten kaikki onnistuu. Aamulehti. <https://www.aamulehti.fi/a/201007789>

Konkari neuvoo Airbnb-tuloista haaveilevia – "Tätä ei kannata harkita, jos...." 4.8.2018. Vantaan Sanomat. <https://www.vantaansanomat.fi/paikalliset/1507145>

Airbnb muuttaa majoituspalvelunsa hinnoittelua ja sopimusehtoja EU:n vaatimuksesta. 11.07.2019. MTV Uutiset. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/airbnb-muuttaa-majoituspalvelunsa-hinnoittelua-ja-sopimusehtoja-eu-n-vaatimuksesta/7477550#gs.h0c2fq>

Tiesitkö tämän AirBnB-vuokraamisesta? Asunnon käyttö vaatii luvan vuokranantajalta – paitsi jos vuokraa korkeintaan puolet asunnosta ja asuu siellä samalla itsekin. 09.10.2019. MTV Uutiset. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/tiesitko-taman-airbnb-vuokraamisesta-asunnon-kaytto-vaatii-luvan-vuokranantajalta-paitsi-jos-vuokraa-korkeintaan-puolet-asunnosta-ja-asuu-siella-samalla-itsekin/7581884#gs.lklx9j>

Suomessa kokonaisia kerrostaloja on yksityisten Airbnb-yrittäjien hallussa, mutta pian verottajalla ja taloyhtiöillä on keinonsa puuttua – "Heillä on täysin eri pelisäännöt kuin hotelliyrityksillä" 27.12.2019. MTV Uutiset. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/suomessa-kokonaisia-kerrostaloja-on-yksityisten-airbnb-yrittajien-hallussa-mutta-pian-verottajalla-ja-taloyhtiolla-on-keinonsa-puuttua-heilla-on-taysin-eri-pelisaannot-kuin-hotelliyrityksilla/7664780#gs.h0cjkh>

Airbnb-majoitus kuumentaa tunteita Lapissa: Postin mukana jaettiin erikoinen Salahotellit-lehti – mistä on kyse? 29.06.2019. MTV Uutiset. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/airbnb-majoitus-kuumentaa-tunteita-lapissa-postin-mukana-jaettiin-erikoinen-salahotellit-lehti-mista-on-kyse/7464992#gs.h0cp4q>

Tekaistut Airbnb-majoitukset veivät Maaritin tililtä tuhansia euroja – viheliäinen huijaus yllätti keskellä yötä: "Joku on keksinyt palvelun heikkoudet" 16.06.2019. MTV Uutiset. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/tekaistut-airbnb-majoitukset-veivat-maaritin-tililta-tuhansia-euroja-viheliainen-huijaus-yllatti-keskella-yota-joku-on-keksinyt-palvelun-heikkoudet/7450932#gs.h0a15c>

Airbnb kieltää asuntojen vuokraamisen bilettämiseen – taustalla joukkoampuminen käsistä karanneissa halloweenjuhlissa. 03.11.2019. MTV Uutiset. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/airbnb-kieltaa-asuntojen-vuokraamisen-bilettamiseen-taustalla-joukkoampuminen-kasista-karanneissa-halloweenjuhlissa/7611864#gs.h0acm0>

Vuokrabisneksessä useita porsaanreikiä – joka kymmenes Airbnb-vuokraaja käärii yli kymppitonnin tuotot, mutta verotus on omantunnon asia. 28.06.2019. MTV Uutiset. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/vuokrabisneksessa-useita-porsaanreikia-joka-kymmenes-airbnb-vuokraaja-kaarii-yli-kymppitonnin-tuotot-mutta-verotus-on-omantunnon-asia/7463356#gs.h0aiq8>

Turunen, Petri (2019). Taloussanomien selvitti, millaisiin kokemuksiin asuntoaan vuokraavan pitää varautua. 11.4.2019. IS Taloussanomien artikkeli. <https://www.is.fi/taloussanomien/art-2000006066867.html>

Airbnb, millaisia kokemuksia. 2019. Keskustelut. https://www.vauva.fi/keskustelu/2525810/airbnb_millaisia_kokemuksia?page=1

Eronen, Eeva (2019) Asiantuntijoiden vinkit Airbnb-vuokraukseen – ”Jos vuokralainen riehaantuu ja laittaa asunnon palasiksi, kotivakuutus ei auta”. Talouselämä. <https://www.uusisuomi.fi/uutiset/asiantuntijoiden-vinkit-airbnb-vuokraukseen-jos-vuokralainen-riehantuu-ja-laittaa-asunnon-palasiksi-kotivakuutus-ei-auta/a61a0f36-fee7-3c0b-8a06-a88ae8b0f019>

Korhonen, Suvi (2019) Airbnb on hermostuttanut suurkaupungit – EU päättää sovellettavasta lainsäädännöstä torstaina. Tekniikka & Talous. <https://www.tekniikkatalous.fi/uutiset/airbnb-on-hermostuttanut-suurkaupungit-eu-paattaa-sovellettavasta-lainsaadannosta-torstaina/77e395d3-ea32-47d3-96d3-7326162af1a2>

Porter, John (2019) Airbnb avoids tougher regulation in Europe as EU court rules it's not an estate agent. The Verge. <https://www.theverge.com/2019/12/19/21029606/airbnb-estate-agent-eu-ruling-platform-regulation>

9. LIITE 3 LÄHTEITÄ – DOKUMENTTIANALYYSI

Hakala, Harri – Hyyryläinen, Torsti – Repo, Eveliina – Virtanen, Markku: Etelä-Savon tie kiertotalouteen. Kiertotalouden tiedolliset symbioosit. Etelä-Savon maakuntaliitto, Helsingin yliopisto, Aalto-yliopisto ja Lappeenrannan tekninen yliopisto, 2016.

Kiertotalouden kestävät liiketoimintamallit kemianteollisuuden yrityksille. Käsikirja. Sitra, Kemianteollisuus, Business Finland ja Accenture, 2020.

Linder, M. – Williander, M.: Circular Business Model Innovation: Inherent Uncertainties. Business Strategy and the Environment. Vol. 26, nro. 2, s. 182-196, 2017.

Saikku, Laura: Ekoteollisuuspuistot: Taustaraportti Rantasalmen ekoteollisuuspuistohankkeelle. Etelä- Savon maakuntaliiton julkaisu 70:2006. Mikkeli 2006.

Suvantola, Leila – Turunen, Topi: Kiertotalouden liiketoiminnan sääntelyesteet ja niiden ratkaisuvaihtoehdot. Delfoi-tutkimuksen raportti. CICAT2025 -tutkimus-hanke. Itä-Suomen yliopisto, 2019.

Valkokari, Katri – Salminen, Jaakko – Rajala, Anni – Koskela, Merja – Kaunisto, Kari – Apilo, Tiina (eds.): Ekosysteemit ja verkostojen parviäly. Tulevaisuuden liiketoiminnan suuntaviivoja. VTT Technology 152. Espoo, 2014.

Virkkunen, Elina – Koppelmäki, Kari – Kivelä, Jukka – Eerola, Markus – Helenius, Juha: Agroekologinen symbioosi tuottaa lähiluomua ja bioenergiaa ravinteita kierrättäen. Maataloustieteen Päivät, 2016.

Östersundom Smart & Clean –visio ja ohjelma -Työpajojen yhteenveto (2015) Rambol

Sweco Ympäristö Oy

Ilmalanportti 2, 00240 **Helsinki**
Mäkelininkatu 17 A, 90100 **Oulu**
PL 453, 33101 **Tampere**
Uudenmaankatu 19 A, 20700 **Turku**

www.sweco.fi
etunimi.sukunimi@sweco.fi
puh. 0207 393 000

Y-tunnus 0564810-5